

**T.C. İSTANBUL T CARET
ÜNİVERSİTESİ**

FEN B LİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**BOĞAZİÇİ YALI RESTORASYONUNDA İKLİMLENDİRME
SİSTEMLERİNİN İ  MEKÂN TASARIMI AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

H ly  SAYIN

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Burhan SATICI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İ  M MARLIK VE ÇEVRE TASARIMI ANABİLİM DALI
İSTANBUL - 2022**

KABUL VE ONAY SAYFASI

Hülya SAYİN tarafından hazırlanan "**Boğaziçi Yalı Restorasyonunda İklimlendirme Sistemlerinin İç Mekan Tasarımı Açısından Değerlendirilmesi** " adlı tez çalışması 30/06/2022 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri önünde başarı ile savunularak, İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü **İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman **Dr. Öğr. Üyesi. Burhan SATICI**
İstanbul Ticaret Üniversitesi

Jüri Üyesi **Doç. Dr. Özdemir SÖNMEZ**
İstanbul Ticaret Üniversitesi

Jüri Üyesi **Prof.Dr. Mehmet ALPER**
Kadir Has Üniversitesi

Onay Tarihi : 08.07.2022

İstanbul Ticaret Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsünün 08.07.2022 tarih ve 2022/351 numaralı Yönetim Kurulu Kararının 2. maddesi gereğince, ders yüklerini ve tez yükümlülüğünü yerine getirdiği belirlenen "Hülya SAYİN" adlı öğrencinin mezun olmasına oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Necip ŞİMŞEK
Enstitü Müdürü

AKADEMİK VE ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

İstanbul Ticaret Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

08.07.2022

Hülya SAYIN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER.....	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ŞEKİLLER.....	vi
KISALTMALAR.....	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1.Amaç	1
1.2.Kapsam.....	2
1.3.Yöntem.....	4
2. LİTERATÜR ÖZETİ.....	6
3. KORUMA KAVRAMI.....	8
3.1. Dünyada Koruma Olgusu	8
3.1.1.Koruma ile ilgili uluslararası tüzükler	9
3.2.Türkiye’de Koruma Olgusu	14
3.2.1.Koruma ile ilgili yasal düzenlemeler	15
3.3. Dünyanın ve Türkiye’nin Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasında Koruma Kavramı Algısı Yönünden Karşılaştırılması ..	18
4. BOĞAZİÇİ YALILARININ OLUŞUMU VE GELİŞİMİ.....	21
4.1. Yalı Nedir? Tanım ve Kavram	21
4.2. Boğaziçi Yalılarının Tarihsel Gelişimi	22
4.3. Boğaziçi Yalı Mimarisinin Oluşumunda Kıyı ve Su Öğelerinin Önemi	26
4.4. Boğaziçi Yalı Oluşumunun Sınıflandırılması	31
4.4.1.Kıyı çizgisindeki yalılar.....	31
4.4.2.Kıyı çizgisinin gerisinde yer alan yalılar	32
4.5. Boğaziçi Yalıları Plan Oluşumu.....	34
5. İKLİMLENDİRME SİSTEMLERİ.....	38
5.1. İklimlendirme Nedir? Tanım ve Kavram	38
5.2. İklimlendirme Sistemleri Tarihçesi	39
5.3. İklimlendirme Sistemleri Bileşenleri	40
5.3.1.Klima merkezi	41
5.3.2.Hava kanalı	43
5.3.3.Menfez	44
5.3.4.Soğutma kuleleri	45
5.4. İklimlendirme Sistemleri Türleri.....	45
5.4.1.Tüm havalı sistemler	46
5.4.2.Tüm sulu sistemler	46
5.4.3.Hava ve sulu sistemler	48
5.4.4.Direk genleşmeli sistemler.....	48
6. ŞERİFLER YALISI SELAMLIK KÖŞKÜ RESTORASYONUNDA İKLİMLENDİRME SİSTEMLERİNİN İÇ MEKAN TASARIMI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	49
6.1. Şerifler Yalısı Tarihçesi.....	49
6.2. Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü Konumu ve Plan Oluşumu.....	51
6.3. Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü Restorasyon Projesi İle Sistemi İç Mekan Analizi.....	60

6.4. Değerlendirme	66
7. AHMET NAZİF PAŞA YALISI HAREMLİK KÖŞKÜ RESTORASYONUNDA İKLİMLENDİRME SİSTEMLERİNİN İÇ MEKAN TASARIMI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	68
7.1. Ahmet Nazif Paşa Yalıları Tarihçesi.....	68
7.2. Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü Konumu ve Plan Oluşumu..	70
7.3. Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü Restorasyon Projesi İle İklimlendirme Sistemi İç Mekan Analizi	73
8. SAİT HALİM PAŞA YALISI RESTORASYONUNDA İKLİMLENDİRME SİSTEMLERİNİN İÇ MEKAN TASARIMI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	92
8.1. Sait Halim Paşa Yalısı Tarihçesi	92
8.2. Sait Halim Paşa Yalısı Konumu ve Plan Oluşumu.....	94
8.3. Sait Halim Paşa Yalısı Restorasyon Projesi İle İklimlendirme Sistemi İç Mekan Analizi	102
8.4. Değerlendirme	113
9. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	115
KAYNAKLAR.....	121
ÖZGEÇMİŞ.....	124

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

BOĞAZİÇİ YALI RESTORASYONUNDA İKLİMLENDİRME SİSTEMLERİNİN İÇ MEKAN TASARIMI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hülya SAYIN

İstanbul Ticaret Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Burhan SATICI

2022, 124 sayfa

Yalılar, Osmanlı'da daha çok sultanların yazlık konutları olarak kullanılmıştır. Ancak günümüzde dört mevsim kullanılmaya başlanması ile iklimlendirme problemleri ile karşı karşıya kalınmaktadır.

Bu doğrultuda hazırlanan tez dokuz bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi belirtilmiştir. İkinci bölümde; iklimlendirme sistemlerinin yalı restorasyonu üzerindeki etkileri, daha önce hazırlanmış olan çalışmalar incelenerek, literatür taraması sonuçları özetlenmiştir. Üçüncü bölümde, koruma kavramı dünyada ve Türkiye'deki yasal düzenlemeler karşılaştırılarak belirtilmiştir. Dördüncü bölümde; Boğaziçi yalıları tarihsel süreci, su ve kıyı öğelerinin plan oluşumuna etkileri ile ele alınmıştır. Beşinci bölümde; iklimlendirme sistemleri genel kullanım amacına yönelik açıklanmıştır. Altıncı, yedinci ve sekizinci bölümlerde Şerifler Yalısı, Ahmet Nazif Paşa Yalısı ve Sait Halim Paşa Yalısı restorasyon projelerinde iç mekânda uygulanan iklimlendirme sistemlerinin iç mekân tasarımı ve kullanımı açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Son bölümde sonuçlar ve öneriler ile çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Nazif Paşa Yalısı, ahşap yapı, Boğaziçi yalıları, iklimlendirme, kıyı yapıları, restorasyon, Sait Halim Paşa Yalısı, Şerifler Yalısı, yalı.

ABSTRACT

Master's Thesis

EVALUATION OF AIR CONDITIONING SYSTEM FOR RESTORATION OF BOSPHORUS MANSION IN TERMS OF INTERIOR DESIGN

Hülya SAYIN

**Istanbul Ticaret University
Graduate School of Applied and Natural Sciences
Department of Interior Architecture and Environmental Design**

Supervisor: Ass. Prof. Dr. Burhan SATICI

2022, 124 pages

Mansions were mostly used as summerhouses by sultans in the Ottoman Empire. However, today comfort and air conditioning problems are arising due to the fact that they are used in four seasons.

The purpose, scope, and method of the study are indicated in the first chapter. The effects of air conditioning systems for restoration of the mansion, the studies conducted before, and the results of the literature review are summarized in the second chapter. The concept of protection is indicated by comparing the legal regulations around the world and in Turkey in the third chapter. The historical process of Bosphorus mansions, the effects of water and coastal elements on the formation of the plan are discussed in the fourth chapter. The definition of air conditioning systems is provided and explained for the general purpose of use in the fifth chapter. In the sixth, seventh and eighth chapters, the interior air conditioning systems applied in the restoration projects of Şerifler Mansion, Ahmet Nazif Pasha Mansion and Sait Halim Pasha Mansion are evaluated in terms of interior design and use. The study is completed with the conclusions and suggestions in the last chapter.

Keywords: Ahmet Nazif Paşa Mansion, air conditioning, Bosphorus mansions, coastal buildings, mansion, restoration, Sait Halim Paşa Mansion, Şerifler Mansion, wooden building.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmalarım boyunca desteğini esirgemeyen, tüm bilgi ve tecrübesi ile beni yönlendiren, sabrı ve anlayışı ile yüreklendiren sevgili Danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Burhan SATICI' ya sonsuz şükranlarımı sunarım.

Tez çalışmalarım boyunca beni koşulsuz destekleyen ve yüreklendiren tüm aileme sonsuz sevgi, saygı ve şükranlarımı sunarım.

Hülya SAYIN
İSTANBUL, 2022

ŞEKİLLER

	Sayfa
Şekil 4.1: Beşiktaş Palace.....	23
Şekil 4.2: Boğaziçi'nde önemli tarihi yapılar ve yalılar.....	24
Şekil 4.3:Osmanlı döneminde Boğaziçi'nde yerleşmeler	24
Şekil 4.4:Boğaz akıntıları ve akıntı burunları	26
Şekil 4.5: Karşılıklı iki kıyıda Arnavutköy ve Kandilli akıntı burunları	26
Şekil 4.6: Karaköy sahil 1902	27
Şekil 4.7: Suyun mekana katılması İsmail Paşa Yalısı	28
Şekil 4.8: Suya mekan yaratılması Kayıkhane mekanı Köseleciler Yalısı, Eczacı Etem Pertev Yalısı	28
Şekil 4.9: Hekimbaşı Yalısı, Anadoluhisarı,-Tevfik Azmi Yalısı, İstinye, Direkli Yalı, Şemsi Paşa.....	29
Şekil 4.10: Yüksek set duvarı üzerinden taşırılması Setli Yalılar Köprülü Yalısı Divanhanesi, Anadoluhisarı Şerifler Yalısı Divanhanesi, Şemsi	29
Şekil 4.11: Rıhtım duvarı üzerinden taşırılması Hasib Paşa Yalısı, Beylerbeyi Zarif Mustafa Paşa Yalısı, Anadoluhisarı Yasinci Yalısı.....	29
Şekil 4.12:Kıbrıslılar Yalısı, Anadoluhisarı -Yusuf Ziya Bey Yalısı, Beylerbeyi Fethi Paşa Yalısı, Kuzguncuk - Mahmut Nedim Paşa Yalısı, Vaniköy Recaizade Ekrem Bey Yalısı, Yeniköy – Büyük Halim Paşa Yalısı, Bebek.....	29
Şekil 4.13: 1971 Yalı konumları, yalı-deniz ve yol ilişkileri	30
Şekil 4.14: Köçeoğlu Yalısı, Arnavutköy, Bebek sahil yolu gerisinde yer alan yalı tipi.....	32
Şekil 4.15: Yalı plan tipleri	36
Şekil 4.16.: Yalı merdiven tipleri	37
Şekil 4.17: Yalılerde geçit biçimlenişleri.....	37
Şekil 5.1: İklimlendirme sistemi şematik tanımı.....	39
Şekil 5.2: Klima merkezi bölümleri.....	41
Şekil 5.3: Kanalda ses yutucu düzeni	43
Şekil 5.4: Hava Kanalı Çeşitleri.....	43
Şekil 5.5: Menfez çeşitleri.....	44
Şekil 5.6: Soğutma kulesi	45
Şekil 5.7: Havalı iklimlendirme sistemi.....	46
Şekil 5.8: Sulu iklimlendirme sistemi.....	46
Şekil 5.9: Fan-coil şeması.....	47
Şekil 5.10:Havalı-sulu iklimlendirme sistemi.....	48
Şekil 6.1: Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü.....	50
Şekil 6.2: Şerifler Yalısı Haremlik Köşkü	50
Şekil 6.3: 1971 Yalı tescillerine göre koruma numara sırasıyla sahilhanelerin koruma sınırı haritası	51
Şekil 6.4:Şerifler Yalısı İstanbul Boğazı'ndan görünüş	52
Şekil 6.5: Şerifler Yalısı vaziyet planı	53
Şekil 6.6: Selamlık Köşkü girişi.....	53
Şekil 6.7: Selamlık Köşkü ışıklı koridor.....	53
Şekil 6.8: Selamlık Köşkü ışıklı koridor.....	54
Şekil 6.9: Selamlık Köşkü camekan.....	54
Şekil 6.10: Selamlık Köşkü dikdörtgen sofa	54
Şekil 6.11: Mermer çeşme	54

Şekil 6.12: Hela	54
Şekil 6.13: Küçük oda	54
Şekil 6.14: Yemek odası.....	54
Şekil 6.15: Fıskiyeli salon	55
Şekil 6.16: Mermer havuzun günümüzdeki görünüşü	55
Şekil 6.17: Mermer havuzun restorasyon öncesi görünüşü.....	55
Şekil 6.18: Fıskiyeli havuz günümüzdeki görünüşü.....	56
Şekil 6.19: Ocaklı salon günümüzdeki görünüşü.....	56
Şekil 6.20: Nakışlı kapak	56
Şekil 6.21: Şerifler Yalısı cephe görünüşleri.....	57
Şekil 6.22: 1930 sonlarında sahil yolu istimlakinde set duvarı üstünde kalan Şerifler Yalısı.....	57
Şekil 6.23: Şerifler Yalısı zemin kat plan	58
Şekil 6.24: Şerifler Yalısı kesitler	59
Şekil 6.25: Bendegan Binası 1976 restorasyonundan sonra görünüşü.....	59
Şekil 6.26: Bendegan Binası günümüzdeki görünüşü	59
Şekil 6.27: Şerifler Yalısı rölöve projesi bodrum kat planı.....	60
Şekil 6.28: Şerifler Yalısı restorasyon projesi kesit.....	61
Şekil 6.29: Giriş sofası kalem işi	61
Şekil 6.30: Sofa cumbaları tavanı.....	61
Şekil 6.31: Şerifler Yalısı bodrum kat restorasyon projesi tavan planı	62
Şekil 6.32: Bodrum kat seminer odası hava kanalı görünüşü	62
Şekil 6.33: Bodrum kat seminer odası hava kanalı görünüşü	62
Şekil 6.34: Bodrum kat seminer odası hava kanalı görünüşü	63
Şekil 6.35: Bodrum kat seminer odası hava kanalı görünüşü	63
Şekil 6.36: Zemin kat kanal çıkışı	63
Şekil 6.37: Zemin kat kanal çıkışı	63
Şekil 6.38: İftariyelik iç mekan kanal çıkışı	63
Şekil 6.39: Zemin kat iç mekan kanal çıkışı	63
Şekil 6.40: Bodrum kat planı (havalandırma kanalları,fan coil ,teknik ve ıslak hacimler)	64
Şekil 6.41: Bodrum kat kesit (havalandırma kanalları).....	64
Şekil 6.42: Tesisat odası	65
Şekil 6.43: Tesisat odası havalandırma kanalı çıkışları	65
Şekil 6.44: Bodrum kat tuvaleti kanalı çıkışı.....	65
Şekil 6.45: Bodrum kat bekleme salonu duvar menfezi	65
Şekil 6.46: Bodrum kat bekleme odası (fan coil).....	65
Şekil 6.47: Bodrum kat kesit (iklimlendirme cihazı)	66
Şekil 7.1: Ahmet Nazif Paşa Yalısı Selamlık ve Haremlik Köşkü Fotoğraf 1974	69
Şekil 7.2: 1971 Yalı tescillerine göre koruma numara sırasıyla sahilhanelerin koruma sınırı haritası	70
Şekil 7.3: Solda Selamlık, sağda Haremlik.....	71
Şekil 7.4: Solda Selamlık, sağda Haremlik.....	71
Şekil 7.5: Ahmet Nazif Paşa Yalıları vaziyet planı	71
Şekil 7.6: Ahmet Nazif Paşa Yalıları Nihat Hasekioğlu vaziyet krokisi	71
Şekil 7.7: Ahmet Nazif Paşa Yalısı zemin ve 1. kat planlar.....	73
Şekil 7.8: Ahmet Nazif Paşa Yalısı restorasyon projesi vaziyet planı	74

Şekil 7.9: Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü restorasyon projesi bodrum kat planı.....	75
Şekil 7.10: Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü restorasyon projesi zemin planı	75
Şekil 7.11: Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü restorasyon projesi 1. kat planı	76
Şekil 7.12: Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü restorasyon projesi çatı katı planı.....	76
Şekil 7.13: Arka ve sol yan cephe görünüşleri.....	77
Şekil 7.14: Merdiven, ek merdiven, asansör, giriş	77
Şekil 7.15: Bodrum kat havuz	78
Şekil 7.16: Hamam, havuz, mutfak, tesisat odası, duş/wc	78
Şekil 7.17: Havuzdan geçen kesit	78
Şekil 7.18: Döşeme tipi VRF ve havalandırma sistemleri	79
Şekil 7.19: Bodrum kat döşeme planı (mekanik proje)	79
Şekil 7.20: Bodrum kat tavan planı (mekanik proje)	80
Şekil 7.21: Nem alma cihazlı havalandırma sistemi	81
Şekil 7.22: Salon, hol, mutfak	81
Şekil 7.23: Pencere altlarında VRF sistem iç üniteler	81
Şekil 7.24: Zemin kat döşeme planı (mekanik proje)	82
Şekil 7.25: Zemin kat tavan planı (mekanik proje)	83
Şekil 7.26: Zemin kat salon tavanları	83
Şekil 7.27: Zemin kat merdiven holü havalandırma menfezleri	84
Şekil 7.28: Mutfak, banyo, salon	84
Şekil 7.29: 1. Kat döşeme planı (mekanik proje).....	85
Şekil 7.30: 1. Kat tavan planı (mekanik proje)	86
Şekil 7.31: Birinci kat merdiven holü, wc, yatak odası VRF ve havalandırma menfezleri	87
Şekil 7.32: Çatı katı yatak odası, banyo, küçük oda, mutfak	87
Şekil 7.33: Çatı katı döşeme planı 1 (mekanik proje).....	88
Şekil 7.34: Çatı katı tavan planı 2 (mekanik proje)	89
Şekil 7.35: Radyatör ,duvardan menfez, tavandan menfez	90
Şekil 7.36: Tavan menfez, döşeme menfez, duvar menfez	90
Şekil 8.1: 20. yy. başlarında Sait Halim Paşa Yalısı'na ait en eski fotoğraf	93
Şekil 8.2: T.A.Ç. Vakfı 1980-1984 restorasyonu sonrası genel görünüm.....	93
Şekil 8.3: 12.11.1994 yalıda çıkan yangın	94
Şekil 8.4: 1971 Yalı Tescillerine göre koruma numara sırasıyla sahilhanelerin koruma sınırı haritası	95
Şekil 8.5: Sait Halim Paşa Yalısı 1890'lı yıllardaki vaziyet planı	96
Şekil 8.6: Sait Halim Paşa Yalısı zemin ve üst kat planı	97
Şekil 8.7: Sait Halim Paşa Yalısı 1980-1984 yılları arası yapılan restorasyonu öncesi denizden görünüş ve kesiti	98
Şekil 8.8: Selamlık girişi	98
Şekil 8.9: Haremlik girişi.....	98
Şekil 8.10: Çift kollu merdiven, ışıklı ve deniz cepheli oda	99
Şekil 8.11: Selamlık bölümü, yemek odası,Clement'in 'Çölde Av Sahnesi' tablosu	99
Şekil 8.12: Eklektik Üslup İç Dekorasyonlu Deniz Cepheli Odalar	100
Şekil 8.13: Eklektik Üslup İç Dekorasyonlu Deniz Cepheli Odalar	100

Şekil 8.14: Eklektik üslup iç dekorasyonlu merdiven holü ve selamlık	100
Şekil 8.15: Yalı iç mekan ıslak mekanlar	101
Şekil 8.16: Yalı iç mekan ıslak mekanlar	101
Şekil 8.17: Yalı dış mekan ıslak mekanlar	102
Şekil 8.18: Sait Halim Paşa Yalısı 1995 yangın öncesi denizden görünüşü	102
Şekil 8.19: Sait Halim Paşa Yalısı günümüzdeki görünüşü	103
Şekil 8.20: Sait Halim Paşa Yalısı 1994 yangını sonrası iç mekan görünüşü	104
Şekil 8.21: Sait Halim Paşa Yalısı 1995 yangını sonrası koruma amaçlı yapılan geçici çatı sistemi ile denizden görünüşü Nisan 1996	104
Şekil 8.22: Harem girişi merdiven holü enkaz kaldırıldıktan sonra görünüşü Nisan 1996.	105
Şekil 8.23: Restorasyon projesi 1/1 detay çizimleri	105
Şekil 8.24: 1. kat merdiven holü yangın sonrası ve restorasyon sonrası görünüşleri	106
Şekil 8.25: Selamlık salon sütun başlıkları yangın sonrası ve restorasyon sonrası görünüşleri	106
Şekil 8.26: 1. kat Altın Oda tavan süslemeleri, alçı kabartma ve kalem işleri yangın sonrası ve restorasyon sonrası görünüşleri	107
Şekil 8.27: 1. kat Rölöve planı	107
Şekil 8.28: 1. kat Restitüsyon planı	107
Şekil 8.29: 1. kat Restorasyon planı	108
Şekil 8.30: Rölöve kesiti	108
Şekil 8.31: Restitüsyon kesiti	108
Şekil 8.32: Restorasyon kesiti	109
Şekil 8.33: Rölöve Harem girişi görünüşü	109
Şekil 8.34: Restitüsyon Harem girişi görünüşü	109
Şekil 8.35: Restorasyon Harem girişi görünüşü	110
Şekil 8.36: Deniz Hamamı rölöve, restitüsyon ve restorasyon görünüşleri	110
Şekil 8.37: Deniz Hamamı restorasyon sonrası görünüşü	110
Şekil 8.38: Restorasyon sonrası yalı ve deniz hamamı görünüşü Aralık 2021	111
Şekil 8.39: Mekanik sistemlerin konumlandırıldığı müstemilat	111
Şekil 8.40: Pencere altı ve kapı arkası konumlandırılmış 'fan-coil' sistem cihazı	112
Şekil 8.41: Pencere altlarına konumlandırılmış 'fan-coil' sistem cihazı	112
Şekil 8.42: Odalarda cephe duvarlarına yerleştirilen emiş menfezleri	112
Şekil 8.43: Duvarlarda oluşan deformasyonlar	113

KISALTMALAR

A.Y.K.	Anıtlar Yüksek Kurulu
ÇEKÜL	Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
HRV	Heating Recovery Ventilating
ICCROM	International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites
İBB	İstanbul Büyük Şehir Belediyesi
KUDEB	Koruma Uygulama ve Denetleme Büroları
KTVKK	Kültür Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu
m.	Metre
m ²	Metrekare
N.	Numara
PVC	Poly Vinyl Chloride
Sok.	Sokak
T.A.Ç.	Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
VRF	Variable Refrigerant Flow
vb.	Ve benzerleri
wc	Water Closet
yy.	Yüzyıl

1. GİRİŞ

1.1. Amaç

Boğaziçi yalıları Osmanlı Dönemi'nde daha çok sultanların yazlık konutları olarak yapılmıştır. Tarihsel süreçte Osmanlı kültürü ve batı etkisinin harmanlandığı, aynı zamanda zengin azınlık tüccarlarının ve elçiliklerin yaptırdıkları bir yapı türü haline gelmiştir. 17. ve 18. yy.'larda Boğaziçi yalı mimarisinin oluşumu ve gelişim sürecinde sosyal özellikler ve çevresel faktörlerin önemli rol oynadığı görülmektedir.

Günümüzde çeşitli amaçlar ile kullanılan ve Boğaziçi kıyı çizgisi boyunca aralıksız olarak konumlanmış olan yalılar, jeolojik, meteorolojik, topografik özelliklerin, kullanım koşullarının ve konfor ihtiyacının olumsuz etkileriyle zaman içerisinde restorasyon sürecine tabi olmuştur. Şüphesiz, kullanılmaya devam edilen tüm tarihi yapılar gibi yalıların da bu süreçte restorasyon yöntemleri, gelişen teknoloji ve kullanım konforu açısından yeniden değerlendirilmesini gerektirmiştir. Bu süreçte Türkiye'de restorasyon adına yapılan araştırmalar ve değerli akademik çalışmalar daha çok ahşap strüktür ve malzeme üzerine yoğunlaşarak gerçekleştirilmiştir. Ancak, günümüz koşullarının kaçınılmaz konfor beklentilerinin karşılığı olan tüm tesisat sistemlerin de genel restorasyon problemlerinin yanı sıra, tarihi yapılarımızın fiziksel yapısında oldukça problem teşkil ettiği gözlemlenmektedir. Özellikle, Boğaziçi yalılarının topografik konumları itibari ile oluşan nem düzeyinin, karakteristik ahşap konstrüksiyonunu ve iç mekânda yalının doğal yapısını ne derecede etkilediğine, ayrıca günümüz koşullarında kullanıcı konforu açısından havalandırma ve ısıtma-soğutma sorunları ile ne derecede karşı karşıya kalındığına şahit olunmaktadır.

Halen dört mevsim kullanılan Şerifler Yalısı, Ahmet Nazif Paşa Yalısı ve Sait Halim Paşa Yalı'larının nesiller boyu ayakta kalabilmesi ve kullanıcı konforu ihtiyacını karşılayabilmesi adına yapılan iklimlendirme sistemlerinin iç mekânda nasıl

uygulandığı, mekanik projelerinin temini ve ilgili kurumlardaki takibi araştırılacaktır.

Bu tezde cevabı aranacak sorular:

- i. Boğaziçi yalı restorasyonlarında tercih edilen iklimlendirme sistemleri nelerdir?
- ii. Boğaziçi yalı restorasyonlarında uygulanan iklimlendirme sistemlerinin yalılardaki fiziksel etkileri nelerdir ve yalıların iç mekan tasarımını ne derecede etkilemektedir?
- iii. Boğaziçi yalı restorasyonlarında uygulanan restorasyon projelerinde, İklimlendirme projeleri, ilgili kurumlarda mevcut mudur?

1.2. Kapsam

Boğaziçi yalı mimarisi 17.yy. da saray mensupları tarafından yaptırılmaya başlanmış ve Boğaziçi yalı mimarisi oluşmaya başlamıştır. Daha çok yazlık saraylar şeklinde kullanılan yalı yapımı 18.yy. da oldukça artmış Boğaziçi kıyı çizgisi boyunca uzanan sıralı yalılar grubu halini almıştır. 19. yy. da yalılar el değiştirmeye başlayarak yazlık saray niteliğini kaybetmiştir. Bu dönem sonrasında her mevsim kullanılmaya başlayan yalılarda meydana gelen konfor sorunları ve yapısal bozulmalar, günümüze değin etkisini devam ettirmiş ve ettirmektedir.

Tez kapsamında; koruma kavramı irdelenerek dünyada ve Türkiye’de uygulanan koruma yöntemleri araştırılmıştır. İstanbul’un Boğaziçi bölgesinde üç ayrı konumda seçilen üç ayrı yalının tarihsel süreçleri incelenmiş, yapıldıkları dönemin coğrafi ve çevresel faktörleri, sosyokültürel özellikleri ile şekillenen plan şemaları, mekân kurguları ve cephe düzenleri araştırılmıştır. Yalılarda günümüzde kullanım koşulları nedeni ile ortaya çıkan ısıtma-soğutma ve havalandırma sorunları ve bu kaçınılmaz sorunların giderilmesinde tercih edilen iklimlendirme sistemleri araştırılmıştır.

Tez kapsamında incelenen Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü, Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü ve Sait Halim Paşa Yalısı örnekleri ile iklimlendirme sistemleri

analizi yapılmıştır. Bu belgeler; İstanbul 3. ve 6. Koruma Bölge Müdürlüğü Kurulları, 1. Kısım Vakıflar Genel Müdürlüğü, Boğaziçi İmar Müdürlüğü, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğünde tespit edilen rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleridir. Ayrıca, tez konusu yalıların restorasyon proje müellifleri ve mekanik projelerini uygulayan firmalar ile yapılan araştırma, görüşmeler ile proje ve raporlar temin edilmiştir. Rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri detaylı olarak incelenerek iklimlendirme sistemlerinin sebep olduğu fiziksel değişimler, yerinde yapılan incelemeler, fotoğraflar ve projelerle belgelenmiştir. Uygulanan proje değişiklikleri, iklimlendirme sistemlerinin mekana uygulaması her yalıda ayrı ayrı incelenerek tespitleri yapılmıştır.

Günümüzde ÇEKUL Vakfı ve Tarihi Kentler Birliği tarafından kullanılmakta olan Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü iklimlendirme sorunları; Demeter Mimarlık tarafından yapılan restitüsyon-restorasyon projelerinin temin edilebilen bir kısmı ve yalı ziyareti yapılarak elde edilen görseller, yapılan görüşmeler ile desteklenerek araştırılmıştır.

Günümüzde Şahin Zeynep Sabancı tarafından kullanılmakta olan Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü iklimlendirme sorunları; H.Nezih Tekinel tarafından yapılan restitüsyon-restorasyon projelerinin temin edilebilen bir kısmı ve Prof Dr. Mehmet Alper den elde edilen görseller, yapılan görüşmeler, elde edilen mekanik uygulama projeleri ile desteklenerek araştırılmıştır.

Günümüzde özel bir şirket tarafından 49 yıllığına kullanım hakkı bulunan Sait Halim Paşa Yalısı iklimlendirme sorunları; Avunduk Mimarlık tarafından yapılan restitüsyon-restorasyon projelerinin temin edilebilen bir kısmı ve yalı ziyareti yapılarak elde edilen görseller, yapılan görüşmelere ile desteklenerek araştırılmıştır.

1.3. Yöntem

‘Boğaziçi Yalı Restorasyonunda İklimlendirme Sistemlerinin İç Mekan Tasarımı Açısından Değerlendirilmesi’ konulu bu tezde izlenen yöntem ve teknikler nitel araştırma yaklaşımı ile belirlenmiştir. Öncelikli olarak konuya yönelik literatür taraması gerçekleştirilecektir. Bu tarama ile;

- i) Koruma kavramı ve yapılanmaları
- ii) Yalı kavramı ve tanımı
- iii) Boğaziçi yalı mimarisinde ve plan oluşumunda tarihsel süreç, kıyı-su öğelerinin önemi
- iv) İklimlendirmenin tanımı, tarihçesi ve iklimlendirme sistemleri
- v) Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü, Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü ve Sait Halim Paşa Yalısı tarihçeleri ve plan oluşumları açıklanacaktır.

Doğrudan veri toplama yöntemi ile;

- i) Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu Müdürlükleri,
- ii) İ.B.B. Boğaziçi İmar Müdürlüğü,
- iii) 1. ve 2. Bölge Vakıflar Genel Müdürlükleri
- iv) Tarihi Kentler Birliği ve
- v) ÇEKUL Vakfı ile özel izinler alınarak ve birebir görüşmeler yapılarak;

Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü, Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü ve Sait Halim Paşa Yalısı rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerine ulaşılabacaktır.

Vaka analizi yöntemi ile Boğaziçi yalı restorasyon uygulamalarının, iklimlendirme sistemleri açısından ne şekilde ele alındığını irdelemek için, Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü, Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü ve Sait Halim Paşa Yalısı örnekleri seçilmiştir.

Tez kapsamında vaka analizi yöntemi seçilmesinin nedeni; vaka analizi araştırma metodunun neden ve sonuç ilişkisi içinde temel ilkelerin bulunması için tek bir

birey, grup, örnek ya da olayın derinlemesine incelenmesi prensibine dayanmasıdır. Vaka analizi olaylara bakışta, veri toplamada, bilginin analizinde ve sonuçların raporlanmasında olaylara sistematik bir bakış sağlanmasına imkan veren bir araştırma metodudur (Aladağ 2010).

Vaka analizi yöntemi ile tez kapsamında ele alınan gözlemler, görüşmeler, projeler fotoğraflar ve analizler ışığında oluşturulan Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü, Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü ve Sait Halim Paşa Yalısı örneklerinden elde edilen veriler değerlendirilecektir. Boğaziçi yalı restorasyonlarında uygulanan iklimlendirme sistemlerinin koruma kavramı anlayışı ile hangi noktalarda uyduğu ya da hangi noktalarda çakıştığı incelenecektir.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

'Boğaziçi Yalı Restorasyonunda İklimlendirme Sistemlerinin İç Mekan Tasarımı Açısından Değerlendirilmesi' konulu bu tezde literatür çalışmasına, ilk olarak, taşınmaz kültür varlıklarının restorasyonunda dünyada ve Türkiye'de uygulanan tüzükler ile genel koruma kavramı araştırılarak başlanmıştır. Daha sonra Boğaziçi'nde koruma ve planlama çalışmaları Boğaziçi örneğinde araştırılmıştır. Boğaziçi yalılarının oluşum ve gelişim süreci , iklimlendirme sistemi genel tanım ve araştırılması literatür çalışması yapılmıştır. Tez konusu kapsamında tezin beşinci, altıncı ve yedinci bölümlerde araştırılan Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü, Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü ve Sait Halim Paşa Yalısı; rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerine, arşiv dosya ve belgelerine; İstanbul 3. ve 6. Koruma Kurulları, İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü, Boğaziçi İmar Müdürlüğü ve Vakıflar İstanbul 1. Bölge Müdürlüğü ziyaretleri ile ulaşılmıştır. Bu yalıların mevcut uygulanmış restorasyon proje müellifleri ve sakinleri ile görüşülerek yalılar hakkında genel bilgi ve dökümanlar elde edilmiştir. Bu bağlamda bu tezde yararlanılan benzer çalışmaların özeti şu şekildedir:

Aladağ (2010), 'Kültür Varlıklarının Korunmasında Koruma Yönetimi Süreci' adlı yüksek lisans tez içeriğinde; kültür varlıklarının korunmasında doğru yönetimin yapılması gerekliliğine, koruma çalışmalarının toplumsal ve ekonomik gelişmeler ile uyum içinde olmasına işaret eder. Farklı uzmanlık alanları ile iletişim içinde gerçekleştirilecek projelendirme, kalite, organizasyon, kaynak ve süreçle yapım yönetiminin ele alınması gerekliliğini ifade eder.

Şişman (2011), 'Boğaziçi Koruma Alanında 1990-2010 Arasındaki Gelişimin ve Mevcut Yasanın Uygulanmasında Ortaya Çıkan Sorunların İncelenmesi' adlı yüksek lisans tezi içeriğinde; Boğaziçi'nin doğal yapısının, sahip olduğu rekreasyon özelliklerinin ve tarihi yapılarının turizm potansiyeline dikkat çekerek yapılması olası kanunların ve kanun değişikliklerinin Boğaziçi'nin korunması amacına hizmet etmesi gerekliliğine işaret etmiştir.

Ahunbay (1996), “Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon” adlı kitabında; koruma kavramı genel anlamıyla ifade edilmiş, koruma süreci detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Tarihi çevreyi koruma kavramı, restorasyon sürecinde uygulanması gereken restorasyon teknikleri ile açıklanmıştır. Korumanın disiplinlerarası bir çalışma olduğunu özellikle vurgulamıştır.

Kavut (2000), “Isıtma-Havalandırmanın Tarihsel Gelişimi ve İç Mimaride Isıtma-Havalandırma Elemanlarının Tasarımdaki Yeri ve Etkisi” adlı yüksek lisans tezinde; ısıtma ve havalandırmanın tarihsel gelişiminin iç mimari tasarımındaki etkisine dikkat çekmiştir. Günümüzde vazgeçilmez hale gelen iklimlendirme sistemlerinin iç mimariyi ne denli şekillendirdiği açıklanmıştır.

Erdenen (2006), “Boğaziçi Sahilhaneleri” adlı kitabında; Boğaziçi’nin hatta dünyanın en nadide yapılarından olan yalılar hakkında daha önceleri birkaç örnek dışında çok da araştırılma yapılmayışını ve kitap yazılmayışını eleştirmiştir. Bu nedenle Boğaziçi kıyı şeridi boyunca ayakta kalmayı başarmış tüm yalılar araştırılmış, tarihçeleri, mimari üslupları, plan ve cephe oluşumları ile yalılar hakkında kapsamlı bilgi verilmiştir.

3. KORUMA KAVRAMI

Koruma kavramı sözlük anlamı olarak; “bir varlığı tehlike ve dış etkilere karşı güvence altına almak” diğer bir tanımla “tarih ya da sanat değeri taşıyan yapıların ya da kent parçalarının yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli önlemleri alma” olarak ifade edilirken, uygulandığı varlığa ve amaca göre ise çeşitlilik göstermektedir.

Koruma;

- i) Tarihsel belgelerin, geçmişin hatırd tutulması adına,
- ii) Kaynakların, insanlığın yararlanması adına,
- iii) Sanat eserlerinin ve içinde bulunulan çevrenin, istenmeyen değişimlere karşı güvence altına alınması adına,
- iv) Sosyal yaşam şeklinin değişiminin önlenmesi adına, ya da,
- v) Geleneklerin düşüncelerin sürdürülmesi adına,
- vi) Kültürel kavramlar adına olabilir.

“Koruma” ve “Korunma”; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir (Aladağ 2010).

Korumanın amacı; bir dönemin, bir yaşam biçiminin, kültürel bir birikimin, kuşaklar boyu aktarımının sağlanmasıdır. Korumanın ana ilkesi ise, tarihi yapı ve alanların koruma ve kullanımının yaşatılarak gelecek kuşaklara aktarılmasıdır. Ana amaç, yapının korunurken aynı zamanda devamlılığını da sağlamaktır. Çünkü anıt sanat eseri olduğu kadar tarihi bir belgedir.

3.1. Dünyada Koruma Olgusu

Tarihi ve mimari önemdeki yapıların yaşatılma ve korunması Batı Avrupa ülkelerinde benzer ilkelerle benimsenmiştir. Demokratik ve kültürel gelişmeleri birbirlerine paralel gelişen bu ülkelerde şekillenen korumacılık, ekonomik

avantajları ile birlikte mimari değerlerin üst seviyelerde korunması şansını da beraberinde getirmiştir.

Koruma için bir yapı oluşturulurken, hemen hemen tüm Avrupa ülkelerinde şu adımlar uygulanmıştır;

- i) İlgili kişilerin anıtları inceleyerek maddi olarak desteklemesi,
- ii) Bakanlık departmanlarının kurulması, ayrıntılı analizler içeren envanterlerin ve listelerin üretilmesi,
- iii) Bozulmaya, yer değiştirmeye ve uygun olmayan değişikliklere karşı, belirlenmiş önemli anıt ve yapıtların çıkarılan kanunlarca korumaya alınması,
- iv) Merkezi ya da bölgesel yönetimlerce anıtların ve yapıların restorasyon ve tamiri için gerekli maddi desteği sağlamak amacıyla fonların sağlanması,
- v) Bakımsız tarihi anıtların kamulaştırılması ve zorunlu olarak satın alınması için uygun araçların sağlanması,
- vi) Korumacılığın tüm yapıları ve çevrelerini kapsayacak şekilde genişletilmesi,
- vii) Turizm ve bölgesel planlama ile korumanın ilişkilendirilmesi,

Avrupa'da koruma yapısını oluşturan temel adımlar olarak nitelendirilebilir (Aladağ 2010).

Venedik Tüzüğü'nün 1964 yılında kabul edilmesi ile Avrupa'da eski yapıların korunması ve onarımı ile ilgili ilkeler uluslararası bir temele oturtulmuştur.

3.1.1. Koruma ile ilgili uluslararası tüzükler

Uluslararası restorasyon kuramları Avrupa'da öncelikle İtalya'da ortaya çıkmıştır. Carta Del Restauro modern restorasyonun ilk anayasasıdır.11 maddeden oluşmaktadır ve 1931'de Atina'da Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'nde benimsenmiştir.

Madde 7; Eğer bir anıtı sağlamlaştırmak, kısmi veya tam olarak bütünlemek amacıyla, ya da yeniden kullanım nedeniyle ekler yapılması gerekirse, uyulması gereken temel koşul, yeni öğelerin en azda tutulmaları, yalın ve yapısal düzeni yansıtır karakterde olmalarıdır. Benzer üslupta bir ek ancak yapının mevcut çizgilerini devam ettirmek ve bezemeden arınmış geometrik anlatımlar söz konusu olduğunda kabul edilebilir.

1964 yılında koruma kavramının özellikle Avrupa'da gelişiminde önemli bir yer teşkil eden Venedik Tüzüğü kabul edilmiştir (Ahunbay, 2004).

Venedik Tüzüğü'nde korumanın sürekliliği, anıtların çağdaş teknolojiden yararlanması, arkeolojik sitlerde yapılacak onarımlar, çevre düzenlemeleri konusunda açıklamalar getirilmiştir. Bir başka deyişle tüzükle birlikte, eski yapıların korunması ve onarımı ile ilgili ilkeler üzerinde kararlar alınmış ve bu ilkeler uluslararası bir temele oturtulmuştur.

Onarım ve korumayı ortak ilkeler ve uluslararası bir temele yerleştirmek açısından ve tarihsel kültürel sürekliliğin sağlanmasını amaçlaması bakımından Venedik Tüzüğü önemli bir yere sahiptir.

Venedik Tüzüğü, Tanım ve Amaç bölümlerinde;

- i) Madde 2; Anıtların korunması ve onarımı için, mimari mirasın incelenmesine ve korunmasına yardımcı olabilecek bütün bilim ve tekniklerden yararlanılmalıdır.
- ii) Madde 3; Anıtların korunmasında ve onarılmasındaki amaç, onları bir sanat eseri olduğu kadar, bir tarihi belge olarak da korumaktır.
- iii) Madde 4; Anıtların korunmasındaki temel tutum korumanın kalıcı olması, sürekliliğinin sağlanmasıdır.
- iv) Madde 5; Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür

bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir. İfadeleri yer almaktadır (Ahunbay, 2004).

1975 yılında Avrupa Konseyi tarafından 'Avrupa Mimari Miras Yılı' ilan edilmiş, 'Avrupa Mimari Miras Tüzüğü' 26 Eylül 1975 tarihinde Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir. Venedik Tüzüğü metninde kullanılan "Anıt" kavramından "Mimari Miras" kavramına geçilmiş, "Tarihi Çevre" kavramı benimsenmiştir. Tarihi çevre kavramı ise, koruma kavramı ekonomi ve toplumsal yapı arasındaki ilişkileri kurmaya çalışan "Bütünleşik Koruma" yaklaşımı ve bunun uygulanması için araçlar gibi önemli yeni yaklaşımlara yer verilmiştir. 1975'in Avrupa Mimari Miras Yılı ilan edilmesi ile başlayan kampanya sonunda yayınlanan "Amsterdam Bildirgesi"nde mimari mirasın korunması kentsel ve bölgesel planlamanın hedeflerinden biri olarak belirlenmiştir. Bu bildirgeyle de, hedefin bütünleşik koruma olduğu belirtilmiş ve ekonomik, sosyal, yönetsel ve yasal yönleri gözetilen bir koruma modeli olarak tanımlanan bu yaklaşımın gerçekleşmesi için gerek duyulan araçlar tanımlanmaya çalışılmıştır (Aladağ, 2010).

Amsterdam Bildirgesindeki;

'Yapılara onların karakterlerine saygı göstermeyi ihmal etmeden çağdaş yaşamın gereklerine uyan işlevler verilmeli, böylece yaşatılmaları garanti altına alınmalıdır.' İfadesi taşınmaz kültür varlıklarının yapının genel karakterine zarar vermeden nasıl yaşatılabileceği konusuna açıklık getirmektedir (Ahunbay, 2004).

Günümüzde de özellikle Avrupa Konseyi, Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) ve Kültürel Varlıkların Korunması ve Onarımı Araştırma Merkezi (ICCROM) tarafından tarihi çevreleri korumaya yönelik çalışmalar devam etmektedir.

UNESCO'nun kuruluşundan sonra, bu kuruluşla ilintili ya da ilintisiz, gerek ulusal gerekse uluslararası birçok örgüt kurulmuştur.

12. ICOMOS Genel Kurulu, Ekim 1999 da Meksika'da 'Tarihi ahşap yapıların korunması için ilkeler' belirlenmiştir. Bu belgenin amacı, tarihi ahşap yapıların korunması ve onarımı için kültürel önemlerine saygı gösteren temel ve evrensel ilke ve uygulamaları tanımlamaktır. Belgeye göre;

- i) Kısmen ve tümü ahşap yapıların nem değişiklikleri, ışık, mantar ve böcek, aşınma, yangın ve diğer felaketler gibi değişik çevresel ve iklimsel koşulların etkisiyle kolayca bozulup, çürüyebilecekleri hesaba katılmalıdır.
- ii) Bu kültür mirası kaynaklarının yaşatılması ve onarımı için gerekli olan eylem ve işlemlerin çeşitliliği göz önünde tutulmalıdır.
- iii) Venedik Tüzüğü, Burra Kartası UNESCO ve ICOMOS 'un konuyla ilgili kuramsal metinlerini dikkate alarak, bu genel ilkeleri tarihi ahşap yapıların yaşatılması ve korunmasına yönelik uygulamaya çalışılması gereği benimsenmelidir.

İnceleme-Saptama-Belgeleme

Her müdahaleden önce ahşap yapının mevcut durumu teşhis edilmelidir. Teşhis, kesin verilere, fiziksel inceleme ve analize dayandırılmalı, gerekirse hasar vermeyen deney yöntemleri kullanılmalı ve fiziksel ölçümler yapılmalıdır.

İzleme ve Bakım

- i) Koruma ve yaşatmanın temel amacı, kültür varlığının tarihi özgünlüğünü ve bütünlüğünü korumaktır. Her müdahale uygun araştırma ve değerlendirmelere dayandırılmalıdır. Sorunlar mevcut koşul ve gereksinimlere göre, yapının estetik ve tarihi değerlerine, tarihi yapının veya sitin fiziksel bütünlüğüne saygı göstererek çözümlenmelidir.

- ii) Önerilen müdahaleler tercihen;
 - a- Geleneksel yöntemleri izlemeli
 - b- Teknik olarak mümkünse geri dönüşümlü olmalı veya,
 - c- Gelecekte yapılacak koruma çalışmalarını engellememeli
 - d- Yapının bünyesinde barındırdığı izlere ulaşılmasını engellememelidir.
- iii) İdeal olan ahşap bir yapının dokusuna olabildiğince az müdahale edilmesidir. Bazen minimum müdahale ahşap yapıların tümüyle veya kısmen sökülüp tekrar birleştirilmesini gerektirebilir.

Çağdaş Malzeme ve Teknolojiler

Isıtma, yangın uyarı ve önleme sistemleri gibi tesisat yapının veya sitin tarihi ve estetik önemi gözetilerek yerleştirilmelidir.

Yine, 12. ICOMOS Genel Kurulu, Ekim 1999 da Meksika’da kabul edilen; ‘Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü’ nde ‘Geleneksel mimari mirasımızın bakımı ve korunması için Venedik Tüzüğü’ne ek olarak ilkeler belirlenmesine gerek vardır.’ İfadesi benimsenmiştir.

Koruma İlkeleri

Geleneksel yapılara, yapı gruplarına ve yerleşmelere yapılacak çağdaş müdahaleler onların kültürel değerlerine ve geleneksel karakterine saygı göstermelidir.

Uygulama İlkeleri

- i) Malzeme ve mimari öğelerin değiştirilmesi, yenilenmesi:
- ii) Çağdaş kullanım isteklerinin zorladığı ve kabul edilebilir değişimler bütünün genel ifadesine uyumlu, görünüş, doku ve biçim yönünden aykırı olmayan malzemelerle yapılmalı, yapı malzemelerinin birbirine uyumuna özen gösterilmelidir.
- iii) Yeni işleve uyarlama:

Geleneksel yapıların yeni işlevlere uyarlanması ve yeniden kullanımında, yapılar kabul edilebilir yaşam standardına yükseltilirken, bütünlüğü, karakteri ve biçimi saygı görmelidir. Eğer geleneksel mimari biçimler hala kullanılıyorsa müdahaleler toplumun kabul edebileceği bir etik kurallar çerçevesinde yapılabilir (Ahunbay, 2004).

3.2. Türkiye’de Koruma Olgusu

Kültür varlıkları tüm insanlığın ortak mirasıdır. Kendi topraklarında tüm insanlığın emanetine saygı ve önem ile sahip çıkılan bir anlayış ile değerlendirilmeleri gerekmektedir. Kültür varlıklarının bu özellikleri ve önemlerinin ülkemizde de aynı bakış açısı ile korunması ve geliştirilmesi adına düzenlemeler yapılmıştır. Koruma olgusu günümüze değin giderek çok daha kurum, kuruluş ve kişiyi ilgilendiren bir durum haline gelmiştir.

Her ne kadar koruma olgusunun ülkemizdeki algısı binayı yıkıp aynısını yeniden yapmak olsa da, korumada doğru olan tarihi yapıların kopyalarının yapılması değil, asıllarının olduğu gibi korunması ve yaşatılmasıdır. Burada asıl amaç; koruma konusunda yerel yönetimler ile birlikte halkın bilinçlendirilmesi ve bu konuda eğitilmesi hususunun önemsenmesidir.

Ancak, son yıllarda ülkemizde koruma ile ilgili merkezi ve yerel yönetimlerin yanı sıra halkın da geçmiş yıllara nazaran çok daha fazla bilinçlenmekte olduğunu söylenebilir.

Tarihi yapıların korunması ve onarımı çalışmaları, mimarlık formasyonundan farklı bir formasyon gerektirir. Restorasyon çalışmalarını diğer mimarlık alanlarından ayıran, “ürün” ün gerçekleştirilme sürecinin bilimsel olmasıdır. Oysa ülkemizde tarihi koruma için yapılması gereken bilimsel restorasyon genellikle tamir niteliğinden öteye gidememektedir (Aladağ, 2010).

3.2.1. Koruma ile ilgili yasal düzenlemeler

Müze-i Hümayun Türkiye'deki ilk taşınabilir eserlerdeki koruma anlayışı olarak gösterilebilir. Cumhuriyetin kurulması ile birlikte Hars Müdürlüğü kurulmuş, koruma konusunda Osmanlılardan kalan mevzuat değiştirilerek, eski eserlere saygılı bir kentleşme başlamıştır (1930-1935).

Cumhuriyet ile birlikte Hars Müdürlüğü kurulmuş (1930-1935) Osmanlılardan kalan mevzuat değiştirilmiş, daha planlı bir kentleşme ortaya çıkmaya başlamıştır.

Türkiye'de ilk yasal düzenleme Asar-ı Antika Nizamnamesi' dir (13.Şubat.1869). Daha sonra 1951 de Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Anıtlar Yüksek Kurulu oluşturulmuş ve bu kurulla yurtiçinde korunması gerekli tarihi anıtların koruma, bakım, onarım, restorasyon ilkeleri ve bunlarla ilgili programları saptama, uygulamaları izleme ve denetleme, görüş bildirme yolu açılmıştır. Zamanla ihtiyaca cevap veremez hale gelen eski yasalar yürürlükten kaldırılarak yerine 1710 Sayılı Eski Eserler Kanunu getirilmiştir (25.04.1973). Yurt içinde tarihi çevrenin doku bütünlüğüyle korunmasına olanak sağlayan ilk yasa olarak koruma tarihimizde önemli bir adımdır.1973-1982 yılları arasında 100 ü kentsel sit olmak üzere 417 sit alanı içinde 3442 anıtsal yapı ve 6815 sivil mimarlık örneğini tescil etmiştir. Politik baskılarla 21.07.1983'de kaldırılmış yerini 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu almıştır. 'Eski eser' deyimini bu yasa ile yerine UNESCO tarafından benimsenen 'kültür varlıkları' terimi konmuştur. Yasanın 6. maddesinde korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının dökümü verilmiştir:

- i) Korunması gereken tabiat varlıkları ile 19. yy. sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,
- ii) Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup, önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca korunmalarına gerek görülen taşınmazlar,
- iii) Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları,

- iv) Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın milli mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek olanlar ile, Mustafa Kemal Atatürk tarafından kullanılmış evler olarak belirlenmiştir.

2863 sayılı yasa, 1710 sayı yasadaki farklı olarak, koruma ölçütlerine kesin bir zaman sınırı getirmiştir. Yasaya göre; korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının saptanması Kültür Bakanlığının görevidir. Saptama çalışmaları ilgili koruma kurulunca değerlendirildikten sonra tescil kararı alınır ve işlem tamamlanarak yasallaşır. Koruma konusunda karar alma, görevlendirme yetkileri Kültür Bakanlığında toplanmıştır.

Koruma organları,

- i) Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve
- ii) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nde toplanmıştır.

2863 sayılı yasa ile, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kaldırılmış yerini:

- iii) Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu
- iv) Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurulları almıştır.

Yasaya göre yeni kurulların görevi; yurt içinde bulunan ve bu kanunda tanımlanan korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetler, bilimsel esaslara göre yürütülmesi sağlanacaktır.

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu'nun Taşınmaz Kültür Varlıklarının koruma, bakım ve onarımlarına ilişkin 28.02.1995 gün ve 378 sayılı kararı:

Yapı Grupları:

1. Grup Yapılar:

- i) Özgün işlevi konut olmayan yapılar
- ii) Özgün işlevi konut olan yapılar

2. Grup Yapılar

Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan, giderek yok olan geleneksel ve yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılardır.

Müdahale Biçimleri: Korunacak yapılara müdahaleler her yapının kendine özgü koşullarına göre saptanacaktır.

Bakım: Sadece yapının yaşamını sürdürmeyi amaçlayan, tasarımda, malzemede, strüktürde, mimari öğelerde değişiklik gerektirmeyen müdahalelerdir. Bakım uygulaması Koruma Kurulu kararı doğrultusunda, belediyelerce ve ilgili müze müdürlüğünce denetlenerek yapılacak, uygulama bitince ona ilişkin rapor ve fotografik belgeler Koruma Kurulu'na iletilecektir.

Onarım: Onarım gereken yapıların rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri ve diğer ilgili belgelerin içerikleri ve ölçekleri Koruma Kurulu'nca belirlenir. Yeni işlev verilecek yapılarda yapılacak eklerin niteliği ve tarihi yapıyla bütünleşmesi bir tasarım sorunu olarak tasarımı yapan mimar tarafından, önce bir avan proje niteliğinde hazırlanarak Koruma Kurulu'nun görüşüne sunulacaktır.

Yapının restorasyon ve yeni kullanım projesinde:

Yapının onarımı ve yeni kullanımı için getirilen müdahalelere ilişkin ana yaklaşım ve bu ana yaklaşım çerçevesinde yapılacak müdahalelerin anlatımında şu hususlar yer alacaktır:

- i) Yapının özgün şema, eleman, strüktür ve malzemesine ilişkin müdahaleler,
- ii) Yeni kullanımın gerektirdiği mekânsal ve eleman ölçeğindeki müdahaleler,
- iii) Uygulamaya yönelik öneriler,
- iv) Yapının yeni kullanımı için gerekli ısıtma, aydınlatma, temiz ve pis su sistemlerine ilişkin ana ilkeler.

3.3. Dünyanın ve Türkiye'nin Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasında Koruma Kavramı Algısı Yönünden Karşılaştırılması

Avrupa'da "Bütünleşik Koruma" prensibi ilke edinilerek yapıların çevre ile birlikte korunması gerektiği vurgulanmıştır.

Bakım ilkesi ile, zamanında müdahaleler büyük maliyetleri önleyerek restorasyon ihtiyacı doğurmaz. Korumada esas olan, en az müdahale ile gerekirse işlev değişikliği yapılarak binaların kullanılarak yaşatılmasıdır.

Korumanın sürekliliğinin sağlanması için anıtların çağdaş yaşam içinde toplumsal amaçlarla kullanılarak değerlendirilmesi gerekir.

Kültür mirasının geleceğe aktarılması ve korunmalarını sağlamak için onlara yeni işlevler kazandırmak amaçlanmaktadır.

Avrupa'da toplumsal bakışta koruma prensibi esas alınırken, ülkemizde daha çok tarihi eseri yıkıp yerine yenisinin yapıldığı anlayış algılanmaktadır. Oysa esas olan rekonstrüksiyon değil konservasyon (koruma) olmalıdır.

Taraf olduğumuz Atina, Venedik, Amsterdam Sözleşmeleri gibi sözleşmelerle mimari mirasın korunması için yasal önlemler almayı ve bu önlemler çerçevesinde anıtları, bina gruplarını ve sitleri korumayı üstlenmiş bulunmamıza rağmen ülkemizde siyasi müdahalelerle önemli tahribatların gerçekleşmesi paradoksal bir durum içermektedir (Aladağ, 2010).

Avrupa ülkelerinde ve Türkiye’de taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve geliştirilmesinin devletin anayasal bir görevi olduğu söylenebilir. Devlet bu görevini bünyesindeki ilgili bakanlıklar tarafından yürütmektedir. Avrupa ülkelerinde ve ülkemizde ulusal koruma için tarihi yapıları ve yerleri tespit etme, seçme ve tescil etme bakanlıkların görevleri dahilindedir.

Avrupa ülkeleri bu açıdan değerlendirildiğinde merkezi yönetimin sadece koruma politikalarını geliştirme ve uygulamaya yönelik tavsiye kararları veren yapısı ile yönlendirici; uygulama izinlerini verilmesi, denetlenmesi gibi yetki ve sorumlulukların yerel yönetimlere (belediyeler, bölge yönetimleri vb.) aktarılması ile de yerel yönetimlerin de uygulayıcı bir rol üstlendikleri gözlenebilir (Aladağ, 2010).

Türkiye’de de kültür ve tabiat varlıklarının korunması merkezi idare açısından Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın ve bakanlığa bağlı taşra teşkilatı eliyle yürütülmektedir. “Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkındaki Tasarı” ile bakanlığın yetki ve görevlerinin belediyeler ve il özel idarelerine devrini düzenlenmiştir.

Ancak ülkemizdeki yönetim yapısında kültür varlıklarının korunmasına yönelik yapılacak uygulama kararlarının alınması, uygulama ve denetiminin sağlanması gibi uygulama safhasındaki bütün yetki ve sorumluluklar yerel yönetimlerde bulunmaz. Uygulamaya yönelik ilke kararlarının ve korumaya yönelik izinlerin verilmesi, bir merkezi yönetim organı olan Koruma Kurullarının görevleri dahilinde bulunurken; uygulamaları yürütmek ve denetimleri yapmak konusunda yerel yönetim birimleri olan KUDEB ve Proje Büroları görevlendirilmiştir.

Koruma sürecinin hızlandırılması ve koruma kurullarının iş yükünün azaltılması adına uygulamaları yürütmek ve denetimleri yapmak konusunda yerel yönetime yetki verilmesi olumludur; ancak görüldüğü üzere korumaya ait izin süreci ve ilke kararları bakanlığa bağlı merkezi yönetsel yapı içinde gerçekleştirilmektedir. Bu durum Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında;

Avrupa’da yönetimsel yapı içinde, tarihi ve kültürel varlıkların korunmasına ilişkin olarak var olan yasal ve kurumsal yapılanma ile toplumun tüm katmanları da bu yönde yürütülen çalışmalara dahil edilmeye çalışılmaktadır. Toplumun tüm katmanlarında ise koruma adına yüksek bilinç ve katılım bulunmaktadır (Aladağ, 2010).

Hemen hemen tüm Avrupa lkelerinde, devletlerin anıtların restorasyonunu maddi olarak desteklemesi, merkezi ya da bölgesel yönetimlerce anıtların ve yapıların restorasyon ve tamiri için gerekli maddi desteği sağlamak amacıyla fonların sağlanması, bakımsız tarihi anıtların kamulaştırılması ve zorunlu olarak satın alınması için uygun araçların sağlanması ilkelerinin benimsenmiş olduğu görülmektedir.

Ülkemizde anayasa ile korunması devlet güvencesinde olan taşınmaz kültür varlıklarından özel mülkiyet kapsamında olanların restorasyonu mülkiyet sahiplerine bırakılarak, bu varlıkların korunması için başvuru halinde Bakanlık tarafından yardımda bulunulacağı belirtilmiştir. Ancak bu yardımın devletin ekonomik istikrarını korunması için ancak mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirileceği belirtilmiştir.

Gerek tek yapı, gerekse de tarihi evre korunması ile ilgili başarılı uygulamalar yapan Avrupa lkelerinde, korumada istenilen sonuca ulaşmadaki başarının temel nedeni olarak eski eserlerin korunmasında sorumlu tutulan mal sahiplerinin ekonomik ve gerektiğinde teknik açıdan desteklenmesi gelmektedir.

Ülkemizde ise, 2863 sayılı KTVKK’nda özel hukuka tabi gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının; korunması, bakım ve onarımı için Kültür ve Turizm Bakanlığı’nca ayni, nakdi ve teknik yardım yapılacağı ve kredi verileceği yönünde düzenleme yapılmıştır.

4. BOĞAZİÇİ YALILARININ OLUŞUMU VE GELİŞİMİ

4.1. Yalı Nedir? Tanım ve Kavram

Yalı, eski Türkçe’ de yalamak, suyun yaladığı yer anlamında deniz, göl veya ırmak kenarı, düz ve açık sahil demektir. Behçet Ünsal, Yunanca İvalos (yalos) kelimesinin bu anlama geldiğini aktarmaktadır. Şemsettin Sami yayınladığı ‘Kamus-i Türki’de “yalı” kelimesinin Bizans/Rum kökenli olduğunu belirtmiştir. İsmet Zeki Eyüboğlu da Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü’ nde yalı kelimesinin (Grekçe) glagos/algialos (kıyı) dan söyleniş biçimiyle yallos/yiali/yalı olarak değiştiğini ve kıyı, kıyıda yapılan ev, konak anlamı taşıdığını belirtmektedir.

Celal Esad Arseven’e göre yalı; denizin yaladığı yer, yani sahil demektir. Denizin kenarında olan ev ve konaklara da denir. Deniz kenarında olan saraylara da ‘yalısaray’, ‘sahilsaray’, ‘sahilhane’ denmektedir. Arseven’in Türk Sanat Tarihi Fasiküllerinde verdiği ‘yalı’ tanımı; deniz kenarına yapılmış ev ve konak gibi meskenler şeklindedir ve kelimenin mimari karşılığını içerir.

Yalı, coğrafi olarak ‘kıyı’ ve mimari olarak ‘kıyıda yapılan ev’ anlamını taşır. Bugün yalı kelimesinin ilk olarak Boğaziçi’ni çağrıştırması, yapı örneklerinin yalnız Boğaziçi’nde olmasından değil, yalı mimarisinin gelişmesine olanak tanıyan önemli sosyal ve çevre özelliklerinin de burada olmasından kaynaklanmaktadır.

Sedat Hakkı Eldem konuya şu şekilde dikkat çeker (1968, s 284):

“Yalılar yalnız Boğaziçi’ne özgü bir bina tipi değildir. İstanbul’da Haliç’te, Edirne’de Kirişhane, Selanik’de Tophane Sahili ve ötesinde, Amasya:’da ırmak üzerinde yalılar vardır.19.yy. sonlarına doğru İzmir, İskenderun ve Beyrut’ta sahil boyu kordonlar şeklinde düzenlenmiş, deniz doldurularak rıhtım çekilmiş ve ilave edilen sahil boyu üzerine evler yapılmıştır. Fakat bunları yalı grubu içine alamayız. Böyle olduğu halde kuşkusuz yalı denildiği zaman herrşeyden evvel Boğaziçi Yalıları akla gelmektedir.18. ve 19.yy.

bostancı defterleri büyüklüklerini gözetmeden sahilde olan binalara “yalı” derken, gayri Müslimlerinkine “ev” veya “hane” denir...”

Yalılar aslında ev ve konaklardan farklı olarak, önlerinde rıhtımları ile deniz üstünde, doğrudan sahil rıhtımı üzerinde ya da deniz üzerine çıkacak şekilde taşkındı. Varlıklı ailelerin sadece bir mevsim kullandıkları yaşam alanlarıydı. Boğaziçi’ne karakter getiren, 18.yy.’ın ikinci yarısından itibaren saray çevresine ve saraya bağlı binalar olarak kıyıda inşa edilen köşk tipi yapılardan gelişip, Haliç ve Boğaz sahillerine yayılmışlardır.

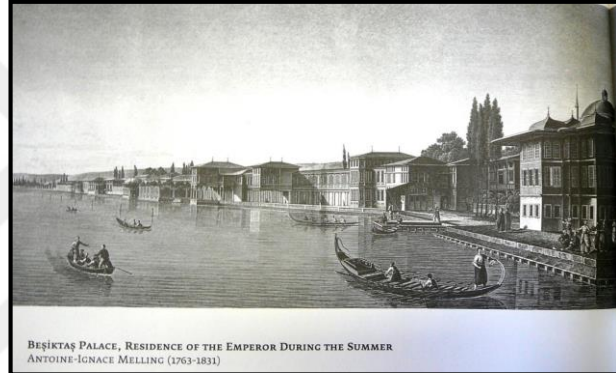
18.yy.’ın ilk yarısından itibaren Sultan 1. Mehmet’in Sarayburnu’nda Mahburiye Kasrı etrafında yaptırdığı sahil sarayı yeni bir üslup getirmiştir. Bu yalı için Boğaziçi’nde Türk Barok mimarisi ahşap yalı tipinin ilk örneği denilebilir. 19.yy. da ahşap sahil saraylarının yerini, ampir karakteriyle kargir duvarlı saraylar almıştır. Böylelikle Boğaziçi kıyıları yeni bir görünüş kazanmaya başlamıştır.

4.2. Boğaziçi Yalılarının Tarihsel Gelişimi

17.yy. da saray mensuplarının yaptırdıkları yalılar ile Boğaziçi yalı mimarisi oluşmaya başlamıştır. Bu dönemde eski köylerin çevresindeki kümeleşmeler dışında yalı ve sahilsarayların yapımı önem kazanmıştır. Yalılar daha çok sultanların yazlık konutları olarak yapılmıştır. Boğaziçi yalısı, harem ve selamlığı, divanhanesi, büyük bahçesi, havuzları, kayıkhanesi, mutfığı, ahır, daha sonraki dönemlerdeki bahçelerindeki kameriyeleri, arka kısımdaki köşkü ile geniş bir yapı grubu şeklindedir. 18.yy.’da Boğaziçi yalı yapımı hızlanmaya başlamış, İstinye’den Yeniköy’e, Büyükdere’ye; Anadolu yakasında Çubuklu, Beykoz’a kadar uzanmaktadır. Ancak bu dönemde batı etkisinin hissedilmeye başlamasıyla orta sofalar yavaş yavaş yuvarlaklaşmaya, ovalleşmeye doğru şekil değiştirirken, bu yuvarlaklıklar cephelerde de kendini göstermeye başlamıştır. Böylece geleneksel yalı biçimleri değişikliğe uğrayarak harem ve selamlık bölümleri tek çatı altında toplanmaya başlamıştır. Böylece 17.yy sonuna kadar oturmuş olan plan şeması değişmeye başlamış daha karmaşık ve görkemli yalılar yapılmaya

başlanmıştır. Ancak bu büyüklükteki yalıların plansal ve mekânsal değişiklikleri bir yana, katlar arasındaki ilişkide iki merdivenin yetmemesi ve ışıksız yerlerin oluşmasıyla yalı mimarisine ışıklığın girdiği görülür.

19.yy.'ın sonlarına doğru batı etkisinin hissedilmeye başlanması ile oldukça gösterişli olan birkaç bölümlü büyük sahil sarayları ve yalılar yapılmaya başlanmıştır. Tanzimat'tan sonra 2. Abdülhamit döneminde (1876-1909) yalı arsalarının el değiştirdiği ve yeni yalıların yapıldığı görülmektedir. Önceleri saray mensuplarının ve çevresinin yaptırdığı yalılar daha sonra zengin azınlık tüccarlarının ve yabancı elçiliklerin yaptırdıkları bir yapı türü haline gelmiştir.

Şekil 4.1: Beşiktaş Palace (Aydemir)

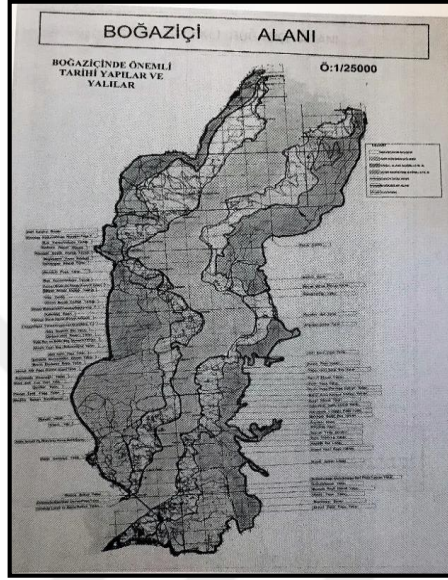
Boğaziçi'nin eski fotoğraflarında kıyı çizgisinde aralıksız yapıların varlığı dikkat çeker (Şekil 4.1). Kıyı boyunca uzanan büyüklü küçüklü yalılar, yerleşimin suyu takip eden bir nitelik taşıdığını göstermektedir. Yalılar ve sahil saraylardan oluşan bu yapılar zinciri saray ve yakın çevresinin kullandığı bir sayfiye alanı olarak gelişmiştir. Ulaşım yolu denizdir. Özellikle, Rumeli kıyılarında bulunan büyük yalılar, arkalarında yükselen büyük yamaçların önünde yer almaktadır.

Doğan Kuban buna benzer bir görünümün bugün hala yaşadığı düşüncesindedir (1969):

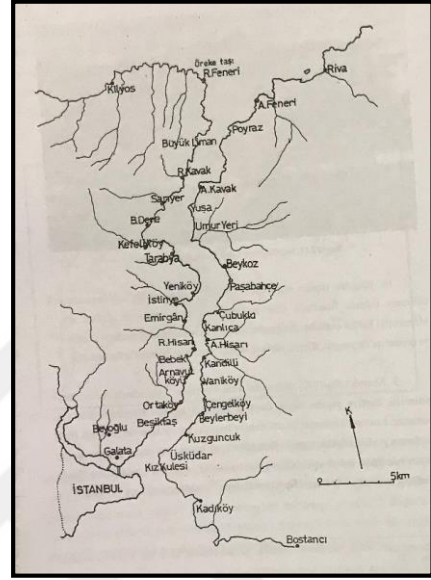
“Artık şehirleşmiş olan Fındıklı’ya kadar uzanan kısım hariç olmak üzere Boğaziçi’nde kelimenin tam anlamıyla lineer bir yerleşme vardır. Kuzguncuk, Çengelköy, Anadolu Hisarı ve Arnavutköy gibi eski köylerin tepelere doğru kümeleşmesi hariç

tutulursa, Boğaziçi yerleşmesi su çizgisini takip eden sınırlı bir yerleşmedir.”

Boğaziçi mimarisi, bölgenin eşsiz coğrafyası ile 18.yy. Osmanlı toplumsal ve kültürel yapısının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Şekil 4.2, 4.3).

Şekil 4.2: Boğaziçi'nde önemli tarihi yapılar ve yalılar (Özhekim, 2006)

Şekil 4.3: Osmanlı döneminde Boğaziçi'nde yerleşmeler (Özhekim, 2006)

Osmanlı döneminde yalı, yalnızca denize uzanan, ya da rıhtımı olan, harem ve selamlık mekanlarından oluşan bir yapı değildir. Saray geleneğinin bir uzantısı olarak, harem ve selamlıktan başka, hizmetlilerin konakladığı bölümler ve mutfak ayrı bir yapı olarak bahçede yer alır. Hamam; işlev, biçim ve malzeme bakımından farklı olduğundan birçok örnekte ayrı olarak inşa edilmiştir. Hamam, genellikle harem bölümüne bağlantılı olarak yer almaktadır.

Yalıların mimari değeri beş alt başlıkta incelenmektedir:

- i) Durumu
- ii) Planı
- iii) Kitlesi
- iv) Stili

v) Dekoru

Durumu:

Yalı, arsası itibari ile denizden başlayıp tepeye kadar yükselen bir alana sahiptir. Üst bahçe set set olacak şekilde; Mehtabiye Köşkü, kameriye avlama yeri, fidanlık, çardak ve oturma yeri vardır. Alt bahçe kısmı biraz eğimlidir. Bu kısımlarda havuz, çiçeklik, meyve ağaçları bulunur. Mutfak, hamam, hizmet mekanları, kayıkhanesi veya limanı ile ara bahçeler denize doğru devam eder. Harem ve Selamlık bölümlerini bir limonluk birleştirir.

Planı:

Orta Asya gelenekli yonca yaprağı çekirdek planlıdır.

Kitlesi:

Plandan doğan genel hatlı kitle cumbalar ile hareketlidir. Yatay bir prizmayı çok eğimli basit çatı örter. Cephedeki yatay ya da dikey pencereler binayı manzaraya açar, pencere panjurları ile de güneşe ve mevsime kapalı tutar.

Stili:

18.yy. ortalarına kadar klasik Türk mimarisi egemenken 19.yy. da barok ve ampir üslup başlar. Tanzimat'la birlikte yalı mimarisi Avrupalıların eline geçer. Buna karşın plan ve kitle biçimi Türk kalır; değişim sadece mimari öğelerin detayında ve dekorasyonunda görülen yorumlardan ibarettir.

Dekoru:

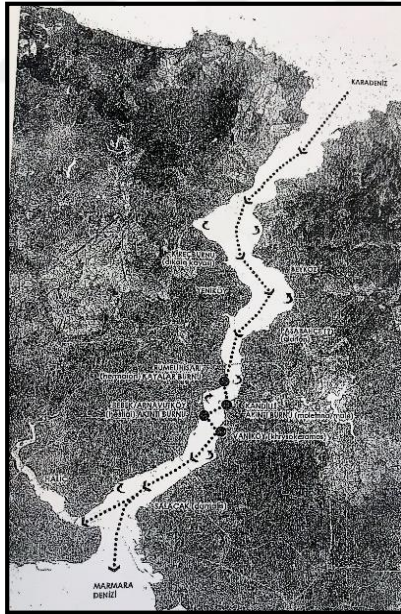
Klasik Türk süsleme motifleri geç devirlerde Türko-Barok biçimini almışlardır. Konsol ve kornişler daha bir yabancı kalmıştır. Cephelerde açık renkler Türk, koyu ve kurşuni renkler yabancı, katları ayrı renkler azınlık yalılarını belirtmiştir.

Yalı mimarisinde dış cephede asimetrik girintiler, çıkıntılar, farklı tip ve boyutlardaki pencerelerle doğanın yalının her köşesinden hissedilmesi sağlanmıştır. Yalı mimarisinde; denize açılan kapı ve pencereler ile deniz iç mekana çekilmiş, arka kapı ve pencereler ile de bahçeye ve koruya açılmıştır.

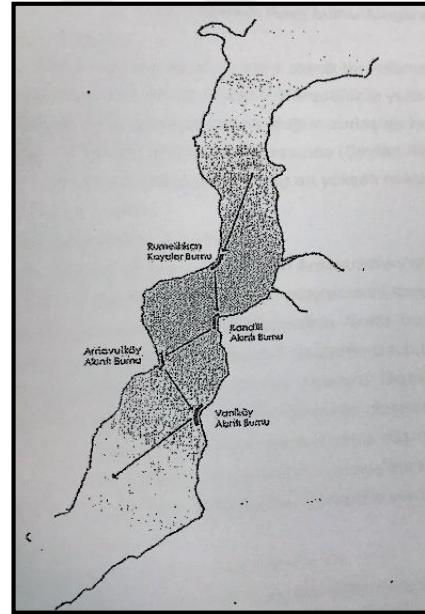
Ayrıca, bu girinti ve çıkıntılar bahçeyi bölerek rüzgarların etkilerini azaltmış, arka bahçeler rıhtımın serin rüzgarının aksine ılık havası ile iki mevsimi bir arada yaşamaya olanak sağlamıştır.

Yalılar genel olarak birbirlerine benzemekle birlikte, tek tek incelendiklerinde bazı farklılıklar gözlemlenmektedir. Bu farklılıklar daha çok Boğaziçi'nde bulundukları topoğrafyadan kaynaklanmaktadır. Yalıları birbirlerinden ayıran en önemli özelliği, önlerindeki kıyı çizgisi ve suyun varlığıdır. Osmanlı geleneksel mimarisinde, zemin kat servis mekanlarını barındırır ve ana katın ulaşım mekanı olarak kullanılmasını sağlayan dışa kapalı bir mekandır. Bölgesel özelliklere bağlı olarak genellikle taş duvarla çevrilidir. Her ne kadar asıl kat olarak üst kat gösterilse de deniz katı yalının, su ve bahçe ile ilişkisini kurduğu en önemli kattır. Bu katta bahçeye ya da denize açılan büyük odalar bulunur (Nezih, 2004).

4.3. Boğaziçi Yalı Mimarisinin Oluşumunda Kıyı ve Su Öğelerinin Önemi

Şekil 4.4: Boğaz akıntıları ve akıntı burunları (Nezih, 2004)

Şekil 4.5: Karşılıklı iki kıyıda Arnavutköy ve Kandilli akıntı burunları (Nezih, 2004)

Boğaziçi yalıları, Osmanlı'nın sivil kültürel mirasını simgeler. Köşkler, kasırlar ve sahilsaraylar tamamen özgün mimari özelliklere sahiptir. Su kıyısında yapılmış

olmaları, iç mekan tasarımında bazı özgünlükler kazandırmıştır. Kayıkthane gibi ulaşım donatıları kitle ve mekan düzeyinde çözümlenmiştir. Bununla birlikte dış cephede doluluk-boşluk dengesinde doğayı mekana katma adına ahşap tekniğin kullanılması gibi mimari gelişimlerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Su kıyısında yapılmış olmaları, bir dönem, özgün bir kentsel karakteri de ortaya çıkarmaktadır (Şekil 4.4, 4.5)(Nezih, 2004).

Şekil 4.6: Karaköy sahil 1902 (Aydemir)

Yalı ile su arasında geniş bir kıyı alanı yoktur Yalı; denizin üstünde, ya da rıhtımın gerisindedir. (Şekil 4.6). Behçet Ünsal; yalı mimarisinin değerlerinin yalnızca yapıda olmadığını, kendi tanımıyla bir eski zaman yalısının özelliklerinde geri plandaki korunun önemini de şu sözlerle tanımlamaktadır:

“Yalı, denizden başlayıp tepeye kadar yükselen bir arsaya sahiptir. Ya denizin üzerinde ya da üstünde bir rıhtımdadır.”

Boğaziçi kıyıları kimi bir rıhtımın gerisinde, kimi suyla hem yüz, bazen de ahşap kazıklar üzerinde inşa edilmiş yalılarla çevrilidir. Kazıklı yalı örneklerine günümüzde neredeyse rastlanmaz.

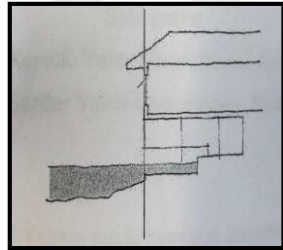
Eski Boğaziçi yalılarını ve yalı yaşantısını bizlere edebi bir dille aktaran Abdülhak Şinasi Hisar; suyun odalardaki izlerini şöyle dile getiriyor (1997 s. 54):

“Yalıların, denize girmiş, direkler üzerinde sulara konmuş olanları vardı... Yalının önünde yol yoktur. Yalı, deniz sathına gömülmüş ve hatta bazen toprak değil, su üstünde yapılmış ve denize bakan odalar su üstüne çıkmıştır. Önlerindeki suları sanki daha ziyade içlerinde duymak için odaların altlarında kayıkhaneler vardır.”

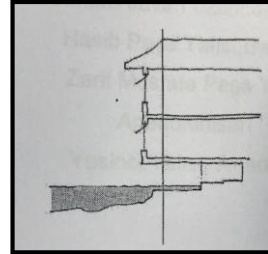
Boğaziçi yalıları klasik mimarisinin, yalıların yayvan planı, her köşesinden doğanın olabildiğince hissedilmesi ve Boğaz rüzgarlarının ve hava akımlarının önlenmesi gibi önemli özellikleri vardır. Yalı planının arsaya yaygın hali doğanın güzelliğinin bölünmemesi adına önemlidir. Yalı önünde denizin ve arkasında korunun bütünleşmesi bu şekilde sağlanmıştır (Nezih, 2004)

Kıyı ve su öğelerinin Boğaziçi yalı mimarisinin oluşumunda farklı tasarım biçimlerini ortaya çıkardığı söylenebilir:

1- Suyun yalının içine alınması:

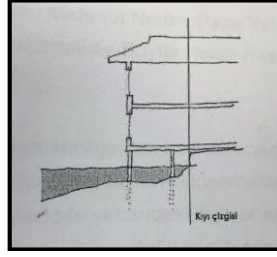

Şekil 4.7: Suyun mekana katılması
İsmail Paşa Yalısı
(Nezih, 2004)

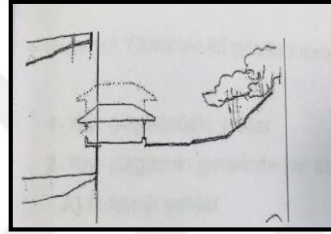
Şekil 4.8: Suya mekan yaratılması
kayıkhanesi mekanı
Köseleciler Yalısı Eczacı
Etem Pertev Yalısı
(Nezih, 2004)

2- Yalının suyun üzerine çıkarılması; Kazıklı yalılar:

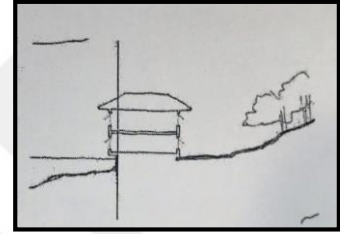

Şekil 4.9: Hekimbaşı Yalısı, Anadoluhisarı,-Tevfik Azmi Yalısı, İstinye Direkli Yalı, Şemsi Paşa (Nezih, 2004)

3- Yalının suya taşkın konumlandırılması:

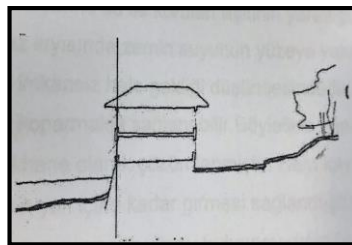

Şekil 4.10: Yüksek set duvarı üzerinden taşırılması setli yalılar Köprülü Yalısı Divanhanesi, Anadoluhisarı-Şerifler Yalısı Divanhanesi, Şemsi Paşa (Nezih, 2004)

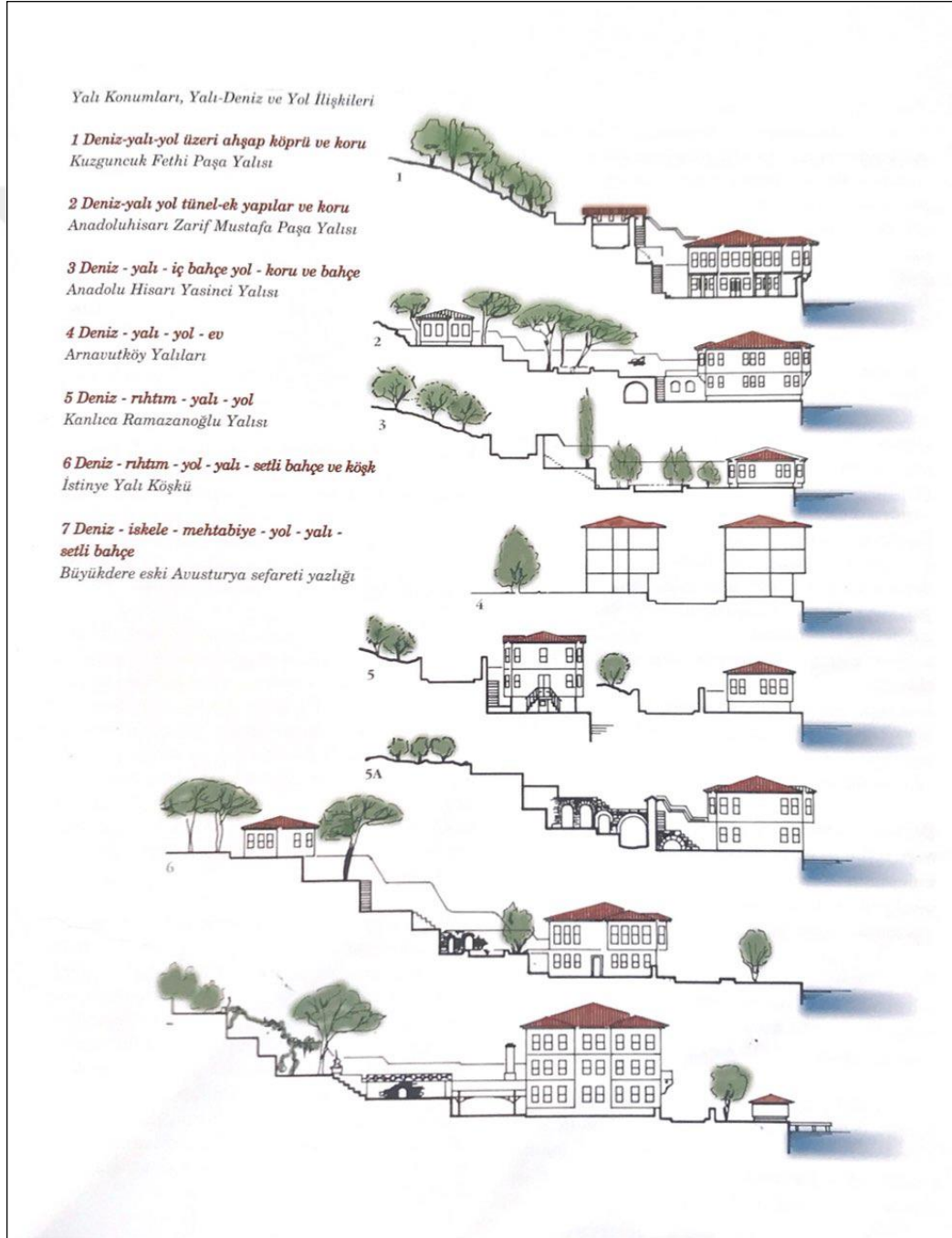
Şekil 4.11: Rıhtım duvarı üzerinden taşırılması, Hasib Paşa Yalısı, Beylerbeyi Zarif Mustafa Paşa Yalısı, Anadoluhisarı Yasinci Yalısı, Anadoluhisarı (Nezih, 2004)

4- Yalının suyla hemyüz yapılması:

Şekil 4.12: Kıbrıslılar Yalısı, Anadoluhisarı -Yusuf Ziya Bey Yalısı, Beylerbeyi Fethi Paşa Yalısı, Kuzguncuk – Mahmut Nedim Paşa Yalısı, Vaniköy Rezaizade Ekrem Bey Yalısı, Yeniköy – Büyük Halim Paşa Yalısı,Bebek (Nezih, 2004)

Bu farklı biçimlenmeler, suyun kimliğinden kaynaklanacağı gibi kıyının ve onun gerisindeki topoğrafyadan ve korudan da kaynaklanmaktadır. Eğer tüm yalıların biçimlenişlerinde yukarıdaki ilişkiler aranacak olursa, her bir grubun altında da ölçü farklılıkları ve kıyı değişkenlikleri nedeniyle yeni gruplar oluşacağı kesindir. Boğaziçi'ni özelleştiren, her bir yalının kendine özgünlüğünü bu bütünsellik içinde kazanmasıdır denebilir (Şekil 4.13)(Nezih, 2004).

Şekil 4.13: 1971 Yalı konumları, yalı-deniz ve yol ilişkileri (Erdenen, 2006)

4.4. Boğaziçi Yalı Oluşumunun Sınıflandırılması

Boğaziçi yalılarını iki grupta inceleyebiliriz:

- 1- Kıyı çizgisindeki yalılar
- 2- Kıyı çizgisinin gerisinde yer alan yalılar

4.4.1. Kıyı çizgisindeki yalılar

Kıyı çizgisindeki yalılar; yalı ile su arasında başka bir alan ya da mimari bir elemanın olmadığı, denize hem yüz yalılarıdır (Şekil 4.7,4.8,4.9,4.10,4.11, 4.12).

Yalıların düşey kesitlerinde kendine özgü bir biçimleniş vardır. Bu biçimleniş, toprak yerine su ile kurulan ilişkinin yarattığı bir farklılıktır. Deniz kıyısında, zemin suyunun yüzeyine yakın olması nedeniyle bodrum kat yapılması imkansız hale gelmiştir. Burada su problemini çözmek için yapılar zeminden kopartılmış ve altları kayıkhaneye olarak çözümlenmiştir. Hem kayıkhaneler korunaklı hale gelmiş hem de denizin yalı içine kadar girmesi sağlanmıştır. Bu planlama, dar cepheli yalılarda kayıkhaneye ayıracak yüzey bulunamadığından yükselerek suyu altına alır ve kayıkhaneye problemi çözümlenmiş olur(Nezih, 2004).

İffet Evin, Boğaziçi'ne ait anılarında Agah Efendi Yalısı'nda benzer bir mekânı betimlemektedir (1987 s. 13):

“Odanın altında kapalı kayıkhaneye vardı. Dalga geldiği zaman, iri, geniş döşeme tahtalarının altında, denizin köpüre köpüre içlerlere uzandığını, iç taraftaki karanlık rıhtımın taşlarına çarptıktan sonra gerilediğini duyardık.”

Altı kayıkhaneli, kazıklar üzerindeki yalıların bir başka yönleri de harem bölümündeki bir odanın zemin döşemesindeki kapak aracılığı ile yalının içlerine kadar erişen suya açılabilmesidir. Bu mekan aynı zamanda harem için bir deniz hamamıdır. Tek katlı yalıların tamamının su çizgisinde yapıldıkları söylenebilir.

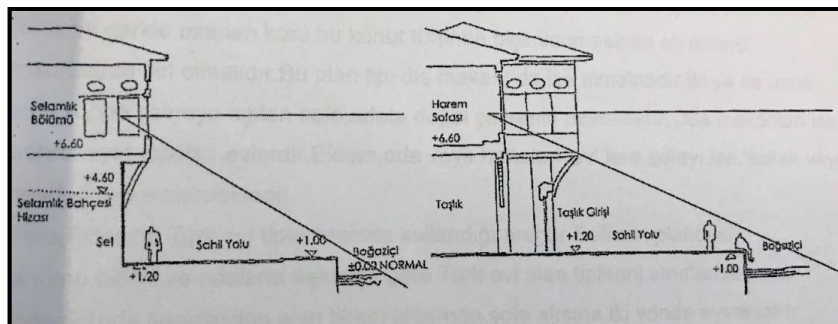
Bunların bir kısmı arsasının su cephesinin bütününe ya da bütüne yakınına kullanan yalılardır.

Şadan Akyol'un " Çok geniş ve o nisbette yüksek, kavisli tavanı olan kayıkthane, yalıyı boydan boya kaplamaktaydı..." diyerek tasvir ettiği kayıkhanenin harem için bir deniz hamamı olma özelliğini "Annem denize girmek, yüzmek arzusu ile tereddütle kayıkhanenin merdivenlerini iner, kendisini bu hareketsiz simsiyah boşluğa bırakırdı..." cümlesiyle ifade eder.

Orhan Erdenen ise, Kanlıca Anadoluhisarı kıyısında yer alan Hekimbaşı Yalısının selamlık kısmının kazıklar üzerinde, ancak çok harap olduğu için yıktırılarak bahçe haline getirildiğini ve bu kısmın deniz üzerindeki odasında döşemedeki bir kapak kaldırılarak denize girildiğini aktarmıştır. Böylece suyun üzerindeki oda tıpkı bir deniz hamamı gibi de kullanılmaktadır. Ayrıca Kanlıca'da Kadri Paşa Yalısı'nın güneyindeki deniz hamamına da sofadan kapak kaldırılarak girildiği aktarılmaktadır.

4.4.2. Kıyı çizgisinin gerisinde yer alan yalılar

Bu yalılar bir rıhtım ya da yol gerisinde olan yalılardır (Şekil 4.13). Rıhtımın yalıya açık bir alan olması ve sahil yolu karakteri, yalının su katı planında dışa açılma zorunluluğu yaratır. Bu nedenle yalı bu katta içe dönük bir servis katı olarak planlanabilir.

Şekil 4.14: Köçeoğlu Yalısı, Arnavutköy, Bebek sahil yolu gerisinde yer alan yalı tipi (Nezih, 2004)

Yalının katları arasındaki ilişki, kullanım konusunda Abdülhak Şinasi Hisar'ın son günlerini yaşayan Asaf Paşa Yalısı'nı örnekleyen sözleri de önemli mekânsal bilgiler içerir (1997, s. 55):

“Rıhtımdan yalıya iki-üç basamakla çıkılır, basıkça tavanlı, loşça mermer döşeli büyük bir avluya girilirdi. Burada birçok oda kapıları görülürdü. Bunlar bilmediğim yani eşiklerini bir defa bile açmamış olduğum kapılardı...”

Bu mekan “ taşlık” olarak da adlandırılan su katı sofasıdır. Yalının zeminle ilişkilenen bölümleri denizin rutubetini çektiği için, genellikle mermer kaplamadır.

Kıyı çizgisinin gerisinde yer alan yalıları iki grupta inceleyebiliriz:

1- Rıhtımlı Yalılar

Boğaziçi’nde suyun hareketliliğine ve rüzgara bağlı özellikler yalının rıhtım gerisine alınmasında önemli rol oynar. Yalı rıhtım gerisine çekilerek akıntı etkilerinden korunur. Boğaz’ın önemli yalılarının akıntı rıhtımı gerisinde yer almasının 3 ana nedeni vardır:

- i) Akıntılar
- ii) Dalga hareketleri
- iii) Su yüzeyindeki değişkenlik

2- Sahil yolu gerisinde yer alan sahil yapıları

Yalı konumu “deniz” faktöründen sonra ikinci derecede etkileyen faktör; Boğaziçi boyunca uzanan yoldur. Bu yol yalılara ve Boğaziçi köylerine ulaşımı sağladığı için kesintisiz devam eder. Oysa birçok yalının Boğaziçi yamaçlarına 100 m. ye kadar tırmanan geniş arazileri vardır. Söz konusu yol bu arazileri bir şekilde geçmek zorundadır. Yol genelde yalının kara tarafından geçmektedir. Bu konumda yalı ile koruluk arasında bağlantı bir köprü ile kurulmaktadır. Boğaziçi

Bölgesi'nde, yalıların arkasından geçen yol, bazı bölgelerde topoğrafyanın etkisiyle kıyıdan geçmek zorunda kalmıştır.

Boğaziçi'nin Avrupa yakasında Tarabya – Büyükdere caddesi geniş bir sahil yolu karakteri sergilemektedir. Buradaki yalılarda sahil yapıları da yolun etkisinde kaldığından bir kat daha yükseltilmişlerdir. Yapı, yaklaşık yarım kat zeminden yükseltilmiş ya da alt kat servislere ayrılarak üç katlı olarak yapılmıştır (Nezih, 2004).

4.5. Boğaziçi Yalıları Plan Oluşumu

Geleneksel Türk Evi, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde oluşup 500 yıl kadar varlığını, kendine özgü karakteristik çizgileriyle sürdürmüştür. Bu süreç içinde Türk evi büyük gelişme göstermiş ve yayılıp yerleştiği iklim, topoğrafya bakımından birbirinden farklı ve uzak yörelerde çeşitli tipler oluşturmuştur. Bu farklar, yöresel malzeme ve iklim koşullarına uyma zorunluluğu çeşitli memleketlerin yerli geleneklerin benimsenmesinden oluşmuştur. Ancak bu evleri “Türk Evi” yapan bazı ortak noktalar vardır ki bunlar ilk dönem Boğaziçi Yalılarında da karşımıza çıkmaktadır. Bu ortak noktalar arasında ilk sırayı plan şeması alır (Erdenen, 2006).

Geleneksel Türk Evi plan şemaları içinde Boğaziçi kıyılarında en fazla kullanılan ‘karnıyarık sofalı’ plan tipi olduğu söylenebilir. Sofa, en basit tanımıyla odaları birbirine bağlayan yarı özel nitelikte olan mekânlardır. Karnıyarık sofalı plan tipinin gelişmesinde yalıların yalnızca denizle değil, arka planda kara yönü yani koru-bahçe ile olan ilişkileri de önemli yer tutmaktadır.

Sedat Hakkı Eldem, yalı için; ‘ içi sofalı (karnıyarık) Türk evinin su kıyısına uyarlanmış şeklidir.’ İfadesini kullanmaktadır. Bu ifade iki yönlü plan tipine işaret ederek dış mekanı içe almaktadır. İki ya da daha fazla yönde çevreye açılan sofa, doğal çevrenin uzantısıdır. Odalar ise mahremiyet alanlarıdır. Eldem, odaları ‘ev’ lere sofayı ise, ‘sokak’ veya ‘meydan’ a benzetmektedir (Erdenen, 2006).

Sofa, Eldem'in Türk Evi tiplemesinde kullandığı araçtır. Sofanın plandaki konumu, biçimi ve odalarla ilişkisine göre Türk evi plan tipleri sınıflandırılmıştır. Boğaziçi'nde karşılaşılan plan tipleri arasında, sofa aksına iki yönden eyvanların yerleştirildiği, böylelikle sofanın iki yönde dışa açıldığı 'orta sofalı' ev tipi öne çıkar. ' Karnıyarık' olarak da adlandırılan bu plan tipinin gelişimi ile ilgili Sedat Hakkı Eldem şöyle aktarmaktadır (1968, s.92):

"Anadolu'nun ve Trakya'nın muhtelif yerlerinde, iklime ve malzemeye uygun stiller ve yapı tarzları çıktığı gibi İstanbul mıntıkası da kendine mahsus bir stil çıkarmıştır. Bu stil merkezi sofa şeklini tekemmül ettirmiştir. Merkezi sofa eskiden açık bir hayat iken, yaşama seviyesi inceldikçe camekanlarla kaplanmış ve oturma sofası halini almıştır. Sofa iptidai planda iki mihverin takatu noktası etrafında yapılmış iken yavaş yavaş yalnız bir mihvere göre tanzim edilmiş ve geçen asrın karnıyarık tarzı meydana gelmiştir."

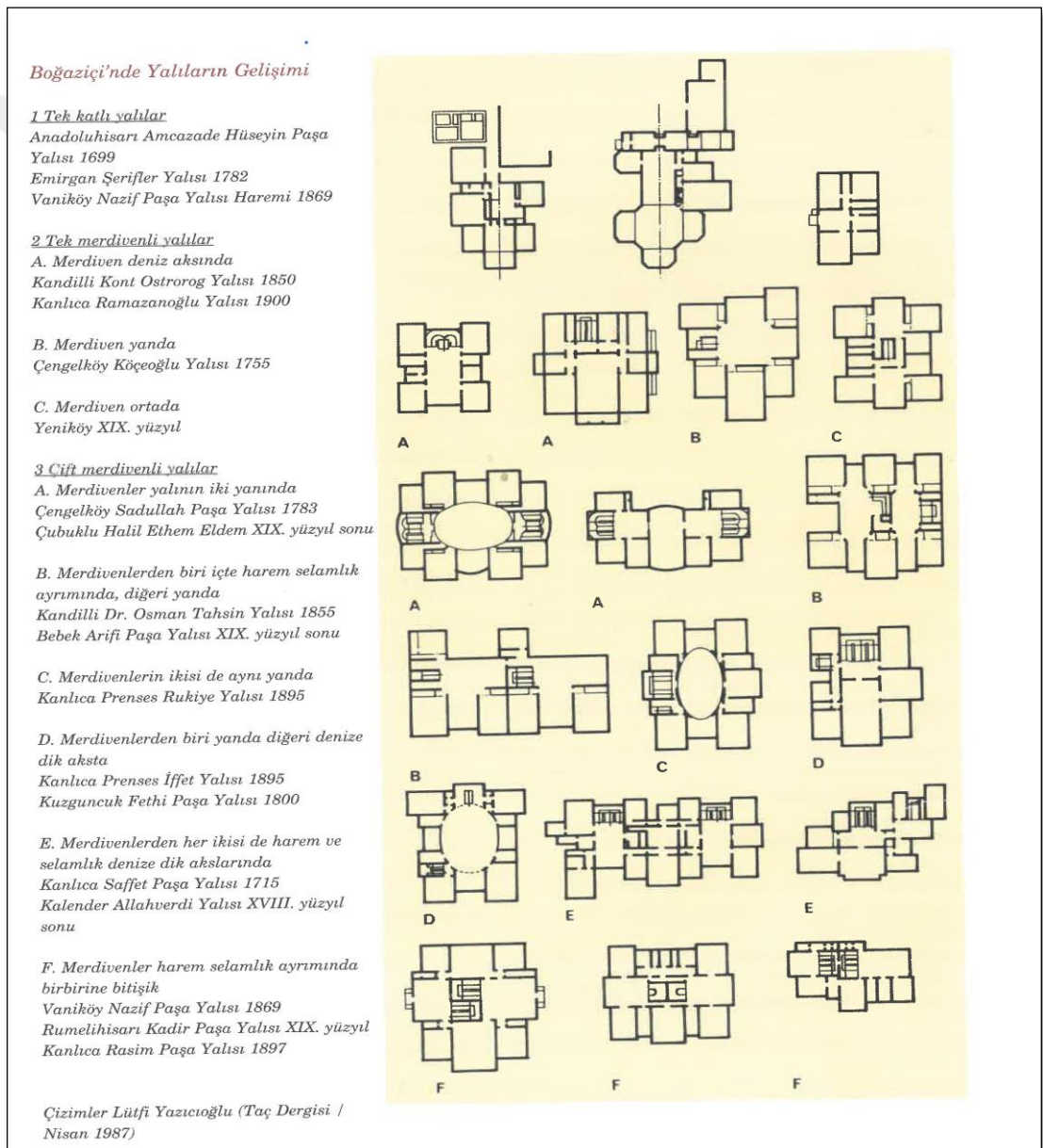
19. yy.' da sofanın yatay ve düşey sirkülasyondan yalıtılarak salonlaştırılmasıyla ortaya çıkan salon ve koridorlu yalı plan tipinde ise sofanın görevini merdiven holü ve koridor almıştır. Batı etkisiyle ortaya çıkan ilk önemli değişiklik, önceleri sofaya açılan merdivenin camekânla ayrılarak bağımsız bir hol içine alınmasıyla olmuştur. Bu şekilde batılı anlamda bir salonun oluşturulması, sofanın üstlendiği bir görev olmuştur. Yeni tefrişe olanak sağlayabilmek amacıyla sofa yatay sirkülasyonundan da yalıtılarak "salon" şeklini almıştır (Şekil 4.15, 4.16, 4.17) (Erdenen, 2006).

Merdivenin plan şemalarındaki belirleyici rolü göz önüne alınarak yapılacak sınıflandırmaya göre, Boğaziçi Yalıları Plan Tiplerini şu şekilde açıklayabiliriz:

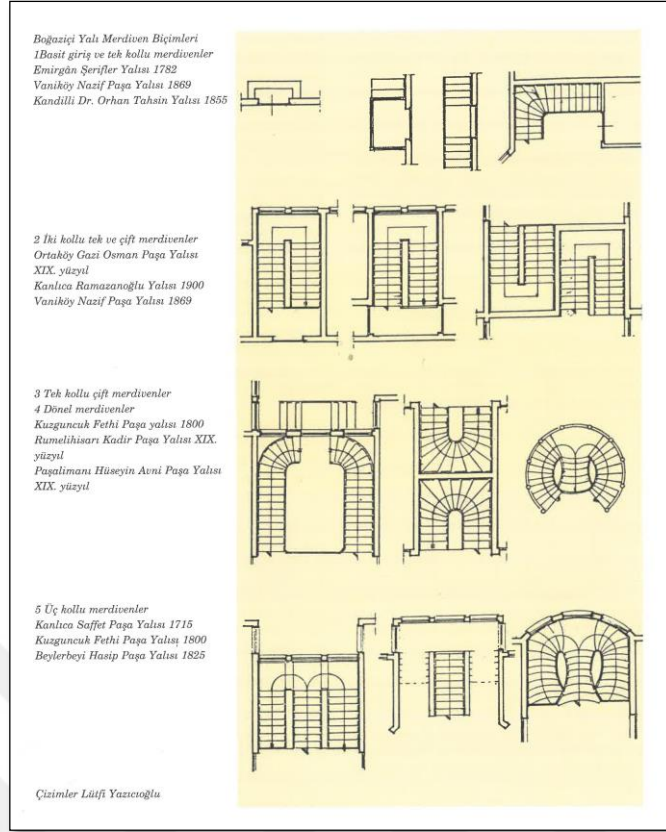
- 1- Merdivensiz yalı plan tipi (Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı, Şerifler Yalısı)
- 2- İç sofalı yalı plan tipi (Saffet Paşa Yalısı, Prensess İffet Yalısı)
- 3- Orta sofalı yalı plan tipi (Fethi Paşa Yalısı, Sadullah Paşa Yalısı)
- 4- Salon ve koridorlu yalı plan tipi (Ahmet Nazif Paşa Yalısı)

Salon yalı plan tipi ile beraber 'balkon' da yalı mimarisinde görülmeye başlanmıştır. Çoğunlukla salonun önünde yer alır. Bu plan şemasının tipik özellikleri kendi aralarında şu şekilde sıralanabilir:

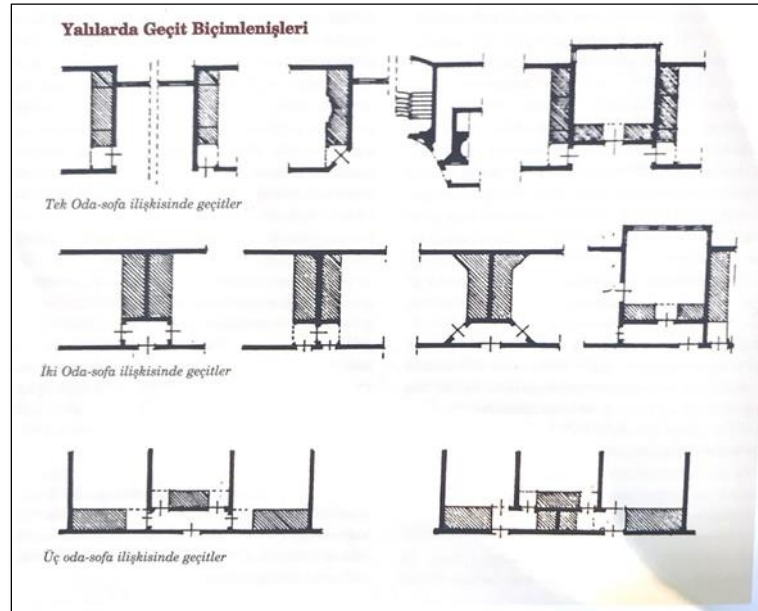
- a) Tek merdivenli (Ramazanoğlu Yalısı)
- b) İki merdivenli (Debreli İsmail Paşa Yalısı)
- c) Üç Merdivenli (Gazi Osman Paşa Yalısı)
- d) Dört merdivenli (Sait Halim Paşa Yalısı)

Şekil 4.15: Yalı plan tipleri (Erdenen, 2006)

Şekil 4.16.: Yalı merdiven tipleri (Erdenen, 2006)

Şekil 4.17: Yahılarda geçit biçimlenişleri (Erdenen, 2006)

5. İKLİMLENDİRME SİSTEMLERİ

Tez kapsamında araştırılması ve değerlendirilmesi yapılan Boğaziçi yalılarının, Osmanlı'da yazlık konutlar olarak kullanıldığı; kendi korusu içinde karniyarık plan tipi ve sofası sayesinde havalandırma ve soğutma sorunu yaşanmadığı görülmektedir. Ancak günümüzde dört mevsim kullanılması, artık kendi koru ve arazilerine sahip olmaması gibi sebeplerle havalandırma ve ısınma ihtiyacı doğmuştur. Ahşap kıyı yapısı özelliği ile nem problemlerinin yapının tamamında görülmesine neden olmuş, iklimlendirme problemleri ile karşı karşıya kalınmıştır. Günümüzde gelişen teknoloji ile birlikte iklimlendirme sistemleri her türlü yapıda olduğu gibi yalılarda da vazgeçilmez hale gelmiştir (Kavut, 2000).

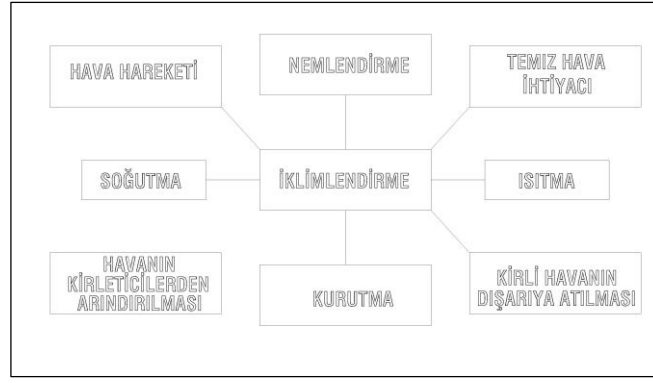
5.1. İklimlendirme Nedir? Tanım ve Kavram

Yapılarda kullanıcı sağlığını olumsuz etkileyen mekan içi hava kirliliğinin giderilmesi adına doğal ya da yapay havalandırma ve iklimlendirme sistemlerine ihtiyaç duyulmakta ve kullanılmaktadır.

Kapalı bir alanda biriken kirli havanın o mekandan dışarıya atılması ve kirli havanın yerini temiz havanın alması eylemi 'havalandırma' olarak adlandırılır.

İklimlendirme, iç mekandaki havanın o mekanın ihtiyacına göre belli hız ve hareketle soğutulması, ısıtılması, nemlendirilmesi ya da neminin endüstriyel malzeme ve koşullarla tahliye edilmesidir. Yani "iklimlendirme" , havanın koşullandırılması işlemidir. İngilizce'de "air condition", Fransızca'da "climat", ve Almanca'da "klima" terimine karşılık gelmektedir.

İklimlendirme sistemi tasarlanırken, alandaki hava sıcaklığı, bağıl nem değeri, ve havalandırma akış hızının doğru ve uygun değerlerde olması, aynı zamanda havayı kirleten tüm öğelerden de arındırılmasının sağlanması gerekmektedir (Şekil 5.1)(Kavut, 2000).

Şekil 5.1: İklimlendirme sistemi şematik tanımı (Kavut, 2000)

5.2. İklimlendirme Sistemleri Tarihçesi

İnsanoğlu var olduğu andan itibaren iklim şartlarına maruz kalmışlardır. Vücut ısılarını muhafaza etmek ve o dönemin şartlarına göre konfor şartlarını sağlayabilmek adına büyük çaba sarf etmişlerdir. İlk önceleri hayvan derileri ile daha sonraları insan gücüne dayalı aletlerle ısınma ve serinleme ihtiyacını karşılamışlardır. Mekanik sistemler ilk olarak Roma hamamlarında kullanılmıştır. Orta çağda Leonardo Da Vinci bir mekanı havalandırmak için su gücü ile bazen de insan gücü ile çalışan bir fan mekanizması geliştirmiştir.

Havalandırma ve merkezi ısıtma sistemleri 19.yy da hızla gelişerek sistem bileşenine eklenen fan sistemleri ve buhar kazanları geliştirilmiştir. Johnn Gorrie 1803-1855 yılları arasında Florida’da yeni soğutma sistemini tanıtarak patentini almıştır. Bu kayıtlara geçmiş ilk havalandırma-soğutma yani ilk klima sistemidir.

Klima, ilk olarak 1920’li yılların başlarında Amerika Birleşik Devletleri’nde geniş mekanlarda Wills H. Carrier’ in geliştirdiği yeni tasarımıyla kullanılmıştır. Daha sonra 1930 yılında Du Pont şirketinden Thomas Midgley’ in geliştirdiği ‘freon’ soğutucu ile 1950 yıllarında split klimalar kullanılmaya başlanmıştır.

İklimlendirme sistemleri, havayı soğutan, ısıtan, temizleyen ve devrettiren bir sistemle devamlı olarak nem içeriğini dengeler. Günümüzde her yapı için vazgeçilmez hale gelen iklimlendirme sistemleri insan konforu için geliştirilmeye devam etmektedir (Kavut, 2000).

5.3. İklimlendirme Sistemleri Bileşenleri

İklimlendirme sistemleri, yapı içerisinde doğal havalandırmanın yeterli olmadığı, homojen bir hava akışı ve havalandırmanın sağlanamadığı, sıcak ve soğuk iklimlerde, bağıl nem oranının düşük ve yüksek olduğu yerlerde, konum itibari ile iç hava niteliğini olumsuz etkileyecek bölgelerde kullanılmaktadır.

İklimlendirme sistemleri, yapı için gerekli olan hava değişim değerini sağlayarak, havalandırma işlemini gerçekleştirir. İklimlendirme için ihtiyaç duyulan havanın ısıtılması, soğutulması, nemlendirilmesi ya da neminin tahliyesi işlemlerinin yanı sıra sistem içerisinde filtreleme sistemi ile dışarıdan alınan kirli hava da temizlenmektedir.

İklimlendirme sistemleri, doğal havalandırmanın mümkün olmadığı, yetersiz olduğu durumlarda yapının havalandırılmasını sağlar. Bu sistemle hava filtrelenir, sıcaklık ve nem oranı konfor koşulları seviyesine getirilerek kanallar yardımıyla mekana taşınır ya da mekan dışına atılır. Sistem bütününde, kompresör, genleşme kabı, borular ve düşük sıcaklıkta kaynayan soğutucu bir akışkandan oluşan bir sistem içerisinde dolaşır. Bu akışkan ılık bir gaz şeklinde kompresöre gelir. Kompresör, gazı basınçla sıkıştırarak, sıcak bir gaz şeklinde yoğunlaştırma borularına gönderir. Soğutulan gaz borulardan geçer, ısınıp suya aktarır ve ılık bir sıvıya dönüşerek tankın içine akar. Bu sıvı sürekli bir basınçla küçük bir kanaldan geçerek geniş bir kaba aktarılır. Genleşir ve genleşirken soğur. Basıncını yitirerek soğuk sıvıya dönüşür. Sonrasında soğuk sıvı buharlaştırıcı boru düzeneğinden geçer. Diğer yandan boruların dışına vantilatör yardımıyla sıcak hava gönderilir. Boruların soğuk yüzeyinden geçen sıcak hava soğur. Boru içinde dolaşan sıvı da sıcak havanın etkisi ile ısınır ve gaz haline dönüşür. Kompresöre giden gaz ile dolaşım aynı şekilde devam eder. İklimlendirme sistemi bu şekilde bir işleyişle ortama verilen havanın sıcaklığını dengeleyerek konfor dengesini sağlar(Kavut, 2000).

İklimlendirme sistemleri tek bir birimden oluşabileceği gibi, ihtiyaç halinde bir merkez ve bileşenlerinden de oluşabilir. Kullanılacağı yapının işlevine ve alan

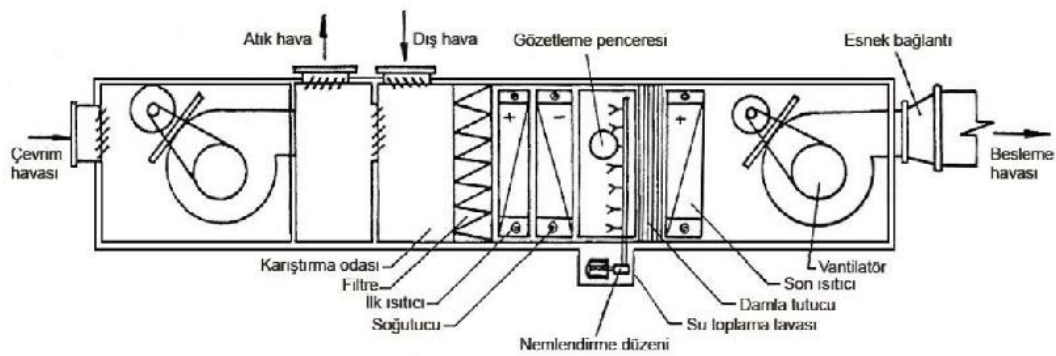
metrekaresine göre nitelikleri değişkenlik gösterebilir. Sistemde mekan içinde kirlenen hava ya da dış mekandan içeriye alınan hava, klima merkezinde uygun koşullara getirilerek havanın dağıtımının yapılacağı kanallar yardımıyla menfezlere iletilir.

İklimlendirme sistemleri;

- a) Klima merkezi
- b) Hava hareketi için vantilatör yani fan
- c) Ses ve titreşim izolasyonu için ses yutucular
- d) Temiz havayı kullanım alanlarına kirli havayı mekan dışına taşıyan kanallar
- e) Ortamdaki havayı dışarıya tahliye eden kanallar arasında yerleştirilen menfezlerden oluşur.

5.3.1. Klima merkezi

Yapıda, kapalı alandaki havanın kanallar içinden geçirilerek hava hareketinin sağlanması, ısıtılıp soğutulması, temizlenmesi, nemlendirilmesi ve neminin tahliye edilmesi gibi işlemlerle, konfor şartlarını yerine getiren tüm malzeme ve makinelerin bütününe 'klima merkezi' adı verilmiştir. Klima sisteminin en önemli bölümüdür (şekil 5.2).

şekil 5.2: Klima merkezi bölümleri (Kavut, 2000)

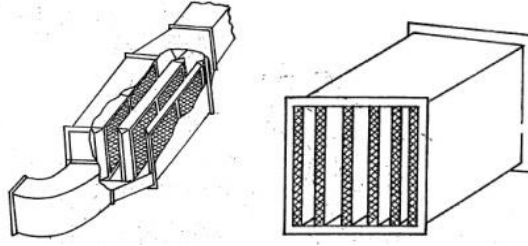
Klima merkezi; ısıtıcı, soğutucu, nemlendirici, filtre, vantilatör, aspiratör ve egzoz bölümlerinden oluşur. Ortamdaki ihtiyaca göre sistemin tamamı ya da bir bölümü ile sistem oluşturulabilir.

İklimlendirme sisteminde; dış hava ve mekandan dönen çevrim havası merkez girişinde 'karıştırma odası' adı verilen bölümde karıştırılır. Ayarlanabilen kapaklar yardımıyla dış hava ve çevrim havası miktarları ayarlanır. Karıştırma odasının arkasındaki filtre ile sistem içindeki hava vantilatör yardımıyla merkezin diğer bölümlerine gönderilmeden önce temizlenir. Filtreden geçen hava 'ısıtıcı' bölümüne gelir ve ısıtılır. Isıtma işlemi, içinden sıcak su ya da buhar geçen ısıtıcı serpantin grubu ile hava arasındaki ısı alışverişi ile sağlanır. Isıtıcı bataryalarda su boru içinden, hava ise boru dışından geçer. Soğuk hava, sıcak bölgeden geçerken ısınır, buna karşılık sıcak hava ise soğuk bölgeden geçerken soğur. İklimlendirme sisteminin ısıtma, soğutma işlemleri bu şekilde gerçekleşir. Hava sıcaklığının düşürülmesi ile mekanın soğumasını sağlayan 'soğutucu batarya' ya ulaşan soğuk hava, sıcaklığın düşmesiyle yoğunlaşır su oluşur ve su toplama tavasında toplanır. Toplanan su drenaj boruları ile uzaklaştırılır. Soğutucudan geçen havanın mekana aktarılacak sıcaklığa getirilebilmesi için ısıtılması gerekir. Bu işlem 'son ısıtıcı' bölümü ile ortamda toplanan havanın soğutucudan çıkan hava ile karıştırılması ile sağlanır (Kavut, 2000).

Klima merkezinde ortama verilecek havanın nem oranı 'nemlendirme düzeneği' ile ayarlanır. Su ile nemlendirme en çok kullanılan yöntemdir. Bu yöntemle; küçük çıkışlı püskürtmeli hücrelerle su, dağıtım sistemindeki fiskiyeler yardımıyla havaya karıştırılır ya da biriken havuzdan pompa yardımıyla dağıtım havuzuna gönderilen su süzülerek hava nemlendirilir. Bununla birlikte havanın nem oranı, silika jel ve lityum klorür gibi nem tutan maddelerle azaltılır.

Vantilatörler, havanın sistemdeki hareketini sağlar, yani havayı dağıtır. Kayışlarla bağlı olduğu elektrik motoru tarafından döndürülür. Bu sırada oluşan titreşimin, sesin yapıya zarar vermesini önlemek ve bu sesin kanallarla kullanıcıya iletilmesini önlemek için vantilatör, motor ve döşeme arasına mantar tabaka ile yalıtım sağlanır.

İklimlendirme sisteminde kullanılmayacak çevrim havasının tahliyesi 'egzoz' ile sağlanır. Klima merkezi çıkışına ses yutucularla ses yalıtımı sağlanır (Şekil 5.3).

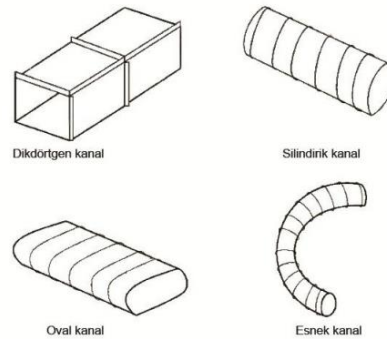

Şekil 5.3: Kanalda ses yutucu düzeni (Kavut, 2000)

5.3.2. Hava kanalı

Hava kanalları, klima merkezinde konfor koşullarını sağlayan havayı tüm mekanlara taşıyan ya da kirli havanın bu mekanlardan tahliyesini sağlayan elemandır. Hava kanallarının malzemesi kullanım amacına ve yerine göre değişiklik gösterebilir. Paslanmaz çelik, karbon, galvaniz, alüminyum, bakır, fiberglas, betonarme, cam yünü, PVC ya da poliüretandan üretilebilmektedir. Hava dağıtım sistemlerinde genellikle galvaniz sac kullanılmakla birlikte, yüksek sıcaklıkta çalışan havalandırma kanallarında karbon ya da paslanmaz çelik tercih edilmektedir.

Hava kanalları; silindirik, oval, dikdörtgen ve esnek olarak sınıflandırılabilir. Silindirik ve oval kanallar, hava akışını diğer tiplere göre daha iyi sağladığından, yüksek hava hızından doğan yüksek ses ve titreşimi daha iyi azaltır. Ayrıca hava sızıntılarını diğer kanallara göre daha iyi önler (Şekil 5.4).

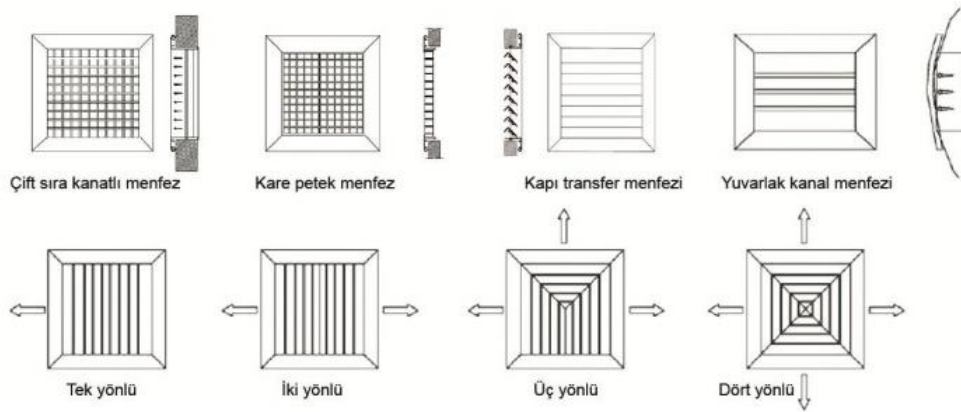
Şekil 5.4: Hava Kanalı Çeşitleri (Kavut, 2000)

İklimlendirme sisteminde hava kanalında oluşan hava hareketi sırasında, akıma karşı direnç oluşur. Sistemin enerji tüketimini ve verimini etkileyen bu direncin çok olması durumunda vantilatör gücünde ve kullanılan enerjinin miktarında artma meydana gelir. Hava ayar kapakları ile kanal içinden geçen havanın miktarı ayarlanır ve bu olumsuz durum önlenir. Hava kanalları, ısı kaybı yaşanmaması ve gürültü kirliliğinin önlenmesi adına yalıtılmaktadır.

5.3.3. Menfez

Hava kanalları yardımı ile konfor düzeyine getirilen havanın tüm mekanlara dağıtılmasını sağlayan ya da kirli havayı toplayarak mekandan tahliye eden sistem bileşenlerine 'menfez' adı verilir. Menfezler, bulundukları yere göre tavan, duvar, havanın akış yönüne göre toplayıcı, dağıtıcı ve transfer merkezi ya da süpürgelik üstü menfezler olarak sınıflandırılır.

Havanın mekanlara dağıtılması 'dağıtıcı menfezler' le, kirli havanın toplanması ise 'toplayıcı menfezler' le yapılmaktadır. Dağıtıcı menfezler; verici menfezi, basma menfezi, besleme havası menfezi şeklinde adlandırılır. Toplayıcı menfezler; kullanım amacına göre, egzoz havası ve dönüş havası menfezi olarak adlandırılır. Egzoz havası menfezine, emiş ya da emme menfezi de denmektedir. Transfer menfezi, duvar ya da kapı altlarına yerleştirilerek havanın artı basınçlı ortamdan eksi basınçlı ortama geçmesini sağlamaktadır (Şekil 5.5).

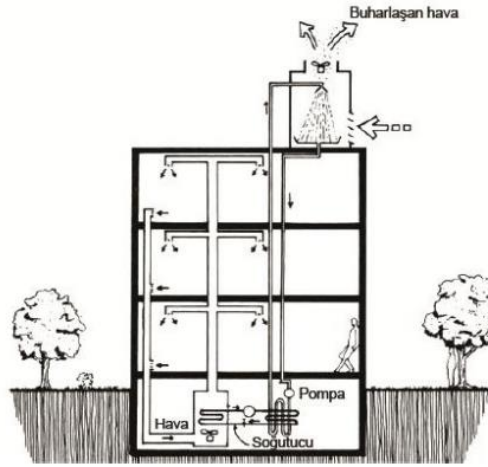

Şekil 5.5: Menfez çeşitleri (Kavut, 2000)

5.3.4. Soğutma kuleleri

Soğutma kuleleri; iklimlendirme sistemlerinde dolaşan su soğutma kulesine ulaşarak sabit basınçla püskürtülür, hava ile sıcaklığını yitirmesi ve bir kısmının buharlaşması ile çalışır. Kuleye ulaşan su, çıkarken soğumuş olur. Açık ve kapalı devreli olmak üzere ikiye ayrılır. Kapalı devrede soğutulan su, hava ile doğrudan iletişimde olmayıp borulardan geçer. Açık devreli soğutma kulelerinde soğutulan su, açık hava ile doğrudan iletişindedir.

Hava akımına karışan suyun, hava ile birlikte kule dışına atılması 'suyun sürüklenmesi' olarak tanımlanır. Sürüklenen suyun bir kısmı damla tutucular tarafından engellenip bir kısmı etrafa yayılır. Soğutma kulesinde damla tutucu olmadığında suyun %1 i, olduğunda %0,1 i sürüklenir. Bu nedenle damla tutucular soğutma kulelerinde önemli yer tutar (Şekil 5.6).

Şekil 5.6: Soğutma kulesi (Kavut, 2000)

5.4. İklimlendirme sistemleri türleri

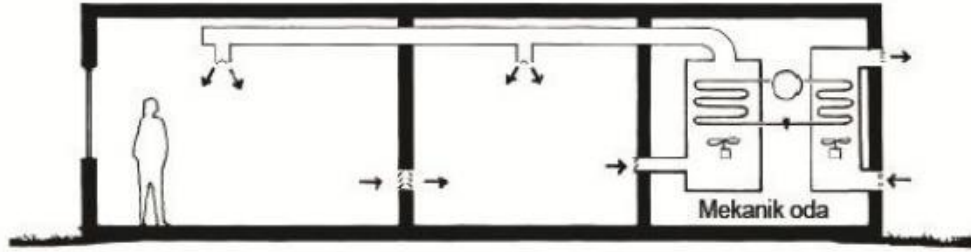
İklimlendirme Sistemleri çalışma ilkelerine göre;

- i) Tüm havalı sistemler
- ii) Tüm sulu sistemler
- iii) Hava ve sulu sistemler

iv) Direk genişmeli sistemler olarak sınıflandırılmaktadır.

5.4.1. Tüm havalı sistemler

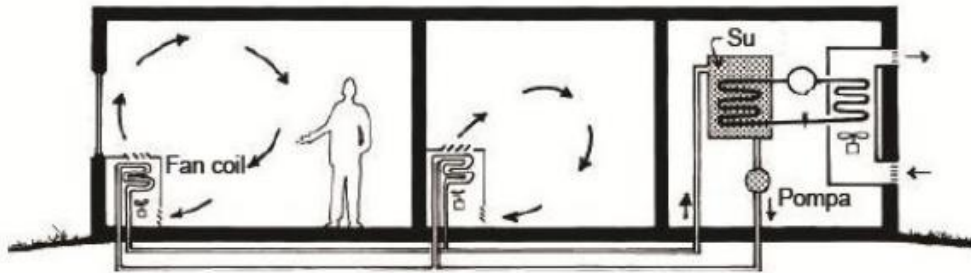
Havalı sistemler; kanal sayısına göre kanalsız, tek kanallı ve iki kanallı, vantilatör basıncına göre yüksek ve düşük basınçlı, bölge sayısına göre tek ve çok bölge sistemler şeklinde sınıflandırılır (Şekil 5.7).

Şekil 5.7: Havalı iklimlendirme sistemi (Kavut, 2000)

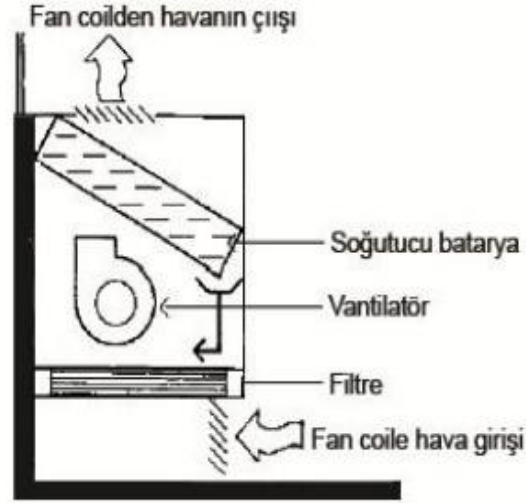
5.4.2. Tüm sulu sistemler

Sulu sistemler; yaz aylarında dış mekandan aldığı havayı sistem içinde soğutulmuş havayla karıştırır ve mekana geri verir. Kış aylarında ise, dış mekan ayar kapaklarının kapatılmasıyla radyatör gibi çalışır ve iç mekanın ısıtılmasını sağlar (Şekil 5.8).

Şekil 5.8: Sulu iklimlendirme sistemi (Kavut, 2000)

Sulu sistemler genel olarak 'fan coil' sistemi şeklinde adlandırılır. Hem soğutma hem de ısıtma işlemini yapar. Sistemin üst kısmında kanatlı boru sisteminden oluşan ısıtma ve soğutma bataryası vardır. Alt kısmında ise hava hareketlerini sağlayan vantilatör ve kirlenen havayı filtre eden filtresi vardır (Şekil 5.9).

Şekil 5.9: Fan-coil şeması (Kavut, 2000)

Fan-coil sistemi;

- i) İki borulu
- ii) Üç borulu
- iii) Dört borulu sistemler olarak adlandırılır.

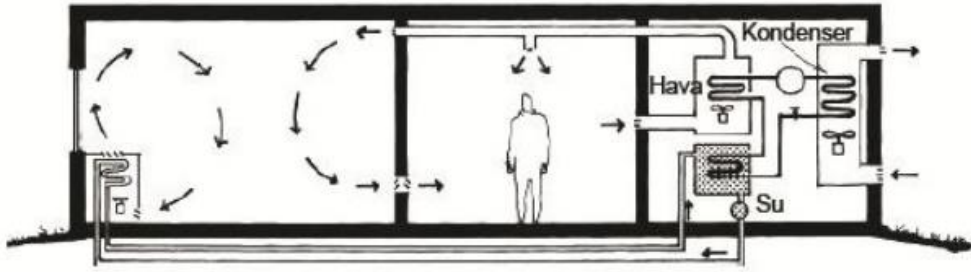
İki borulu sistemde; birisi soğuk ya da sıcak su, diğeri dönüş suyunu taşıyan iki tip boru ile aynı anda sisteme hem sıcak hem soğuk suyun verilmesi imkansız olduğu için, bir ortam ısıtılırken diğeri ortam soğutulamaz.

Üç borulu sistemlerde; biri sıcak biri soğuk ve diğeri dönüş suyunu taşıyan üç tip boru ile bir ortamın ısıtılması esnasında diğeri ortam soğutulabilir. Ancak bu sistemde dönüş suyu borusunun ortak oluşu sorun yaratmaktadır.

Dört borulu sistemlerde; sıcak ve soğuk suyun taşıma boruları bağımsız olduğundan istenilen mekanların ısıtılıp istenilen mekanların soğutulması sağlanabilir.

5.4.3. Hava ve sulu sistemler

Hava ve sulu sistemler; ayrı ayrı kullanımlarda ortaya çıkan problemleri gidermek amacıyla geliştirilmiştir. Mevcut mekandan uzak bir noktada oluşturulan klima merkezinde koşullandırılan hava kanallar yardımıyla ortamdaki aygıtı yönlendirilir. Bu aygıt havayı, yaz ya da kış koşullarına göre ısıtma ve soğutma yaparak mekanlara gönderir (Şekil 5.10). Havalı ve sulu sistemler; havalı fan-coil sistem ve endüksiyon sistemi olarak sınıflandırılmaktadır.

Şekil 5.10:Havalı-sulu iklimlendirme sistemi (Kavut, 2000)

Temiz havanın bir merkezde toplanması ve soğutma grubunda soğutulan suyun fan-coil birimlerine gönderilmesi ile mekanın temiz hava ihtiyacının karşılanması işlemidir.

5.4.4. Direk genişlemeli sistemler

Doğrudan genişlemeli sistemlerde hava, buharlaştırıcı ve soğutucu düzeneği üzerinden doğrudan geçirilir. Bu sistemlerde yaz aylarında soğutma, kış aylarında ısıtma yapabilen ayrık yani split, pencere tipi ve paket tipi aygıtlar şeklinde sınıflandırılır.

6. ŞERİFLER YALISI SELAMLIK KÖŞKÜ RESTORASYONUNDA İKLİMLENDİRME SİSTEMLERİNİN İÇ MEKAN TASARIMI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

6.1. Şerifler Yalısı Tarihçesi

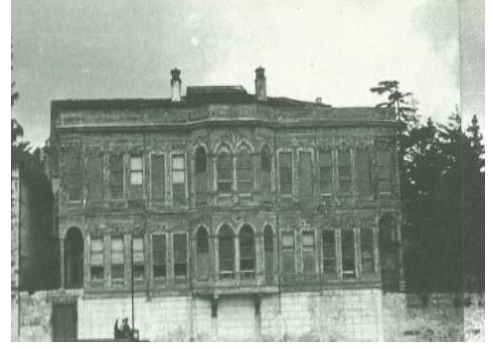
Bugünkü Emirgan semti; Bizanslılar döneminde oldukça sık servi ormanlarıyla kaplıydı. Bu nedenle , “servili orman” anlamında “Kyparades” adıyla anılmaktaydı. 16.yy. da, Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa’nın nişancılarından Feridun Bey’e verilmiştir. Daha sonra, IV. Murat tarafından 1635 Revan seferinde Revan Kalesini savaşmadan Osmanlılara teslim eden ve vezirlikle ödüllendirilerek İstanbul’a getirilen kale muhafızı Emirgüneoğlu Tahmasb Kulu Han’a bağışlanmıştır. Bahçe; Emirgüneoğlu’naatfen Emirgan adını almıştır. Sahilhane önce Divanhane olarak inşa edilmiş, sonraki dönemde devlet erkânının kullanımına verilmiştir. Emirgan mahallesi, I. Abdülhamit’in emri üzerine 1778 yılında iskâna açılmıştır. Sultan tarafından yaptırılan çeşme, cami, hamam, muvakkithane ve dükkânlardan sonra ilk yalılar inşa edilmeye başlanmıştır (Erdenen, 2006).

Günümüzde Şerifler Yalısı olarak bilinen yapının ilk temeli de o dönemde atılmıştır. Yalı’nın, Hazine-i Hümayun Baş yazıcısı Fevzi Mehmet Bey’e ait olduğu Bostancıbaşı Defterleri’nde anlaşılmıştır. Yalı’nın1782-1785 yılları arasında inşa edilmiş olacağı tahmin edilmektedir.

19.yy. da , 1850-60 senelerinde yeniden inşa edilen bina, bir süre Abdiilah Paşa (1845-1908) tarafından satın alınmıştır. “Şerifler Yalısı” adını; Osmanlı Meclisi’nde Hicaz temsilcisi olan Mekke Şerifi Abdiilah Paşa ‘ dan almıştır.

Şekil 6.1: Şerifler Yalı Selamlık Köşkü
(Cebeci, 2013)

Şekil 6.2: Şerifler Yalı Haremlik Köşkü
(Cebeci, 2013)

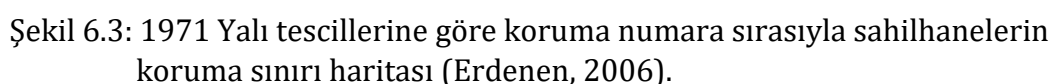
Harem dairesi (Şekil 6.1) 1940' larda sahil yolu yapımı sırasında yıkılmıştır. Mekke Şerifi Abdiullah Paşa tarafından 20. yy. başlarında, Selamlık Köşkü'nün batı yönüne (Şekil 6.2) İftariye Salonu eklenmiştir. Yalı, toplamda 350 metrekarelik bir alan üzerinde yer almaktadır. Ayrıca, arka bahçede yine Paşa tarafından hizmetkârların kullanımı için eklenen Bendegan Binası bulunmaktadır. Bina, 1972 restorasyonunda yeniden düzenlenmiştir. Yalının bahçesi rıhtımdan 3 metre kadar yüksektir. Orijinalinde, ahşap destekler üzerindeki cumba, sahile oturan kaide duvarından denize taşmaktaydı. Alt kısım kayıkhanesi, üstü kısım ise tek katlı yapıydı. Ancak günümüzde cumba önünden sahil yolu geçmektedir (Erdenen, 2006).

Abdiullah Paşanın ölümünden (1845-1908) sonra, önce özel mülk olarak satılan yalı, 1971 yılında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından satın alınmış Türk İslam Eserleri Müzesi'ne bağlanmıştır. Onarılarak müze haline getirilmiş, 1980' lere kadar müze olarak kullanılmıştır. Yalının içinde yer alan eserler, güvenlik gerekçesiyle 2001 yılında Topkapı Sarayı ve Türk-İslam Eserleri Müzesi'ne taşınmıştır.

Kültür Bakanlığı tarafından satın alınarak, Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ne bağlandıktan sonra ilk restorasyonuna başlanan yalının o zamanki mimarları ise; Mustafa Ayaşlıoğlu, Mualla Anhegger ve Hüsrev Tayla'dır (Erdenen, 2006).

Günümüzde restitüsyon ve restorasyon çalışmaları Demeter Mimarlık tarafından yürütülen yapının, 05.12.2019 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından onaylanan son restorasyon projesi koruma amaçlıdır. Projede genel olarak 1970’li yıllarda gerçekleştirilen kapsamlı restorasyon uygulamasında alınan kararlar ve yapılan uygulamalar esas alınmıştır.

Şerifler Yalısı 1971 Yalı tescillerine göre koruma numara sırasıyla sahilhanelerin koruma sınırı haritasında olduğu gibidir (Şekil 6.3).

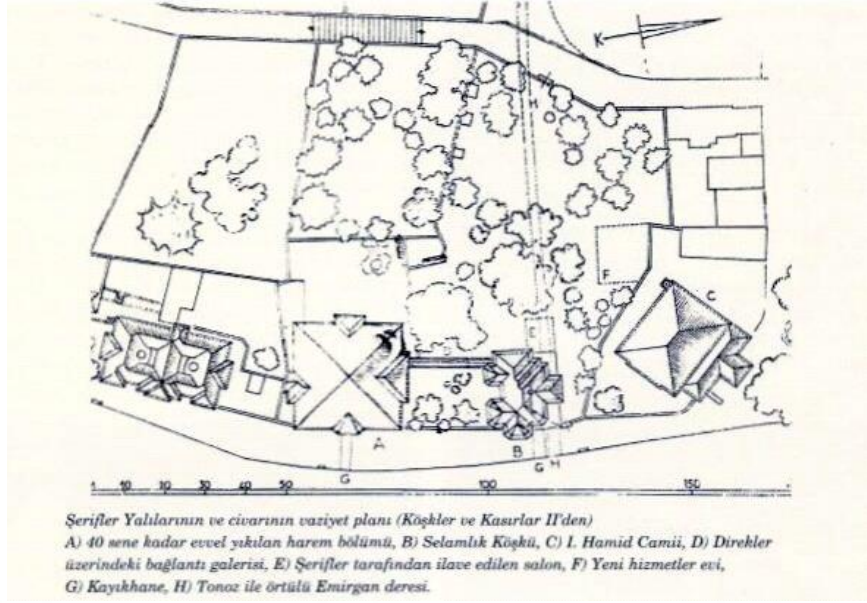
- Sait Halim Paşa Yalısı; 126 koruma numaralı yalı
- Emirgan Boyacıköy Yolu üzerinde
- Pafta :38 /Ada: 88/ Parsel 17-19
- Kapı no : 38/1
- Üslubu : Barok (Ahşap Bağdadi)
- İnşası: Aslı XIII. yy ortasında
- İlk yapıldığında bina alanı : 290 m²
- XX. yy. başında batı yönüne ilave edilen 60 m2 İftariye Salonu ile toplam bina alan: 350 m²
- Haremlik bina alanı : 900 m²(1945'den sonra yıkılmıştır)
- Mimarı: A. Ignace Mellin

Yalı Selamlık Köşkü ve Bendegan Binası, İstanbul ili Sarıyer ilçesi, Emirgan mahallesi, 37 pafta, 88 ada, 17 ve 19 numaralı parsellerin sınırları içerisinde yer almaktadır. Bendegan binası, 17. ve 19. Parsellerde, 2. Grup kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. Şerifler Yalısı Selamlık Binası, plan üzerinde 2. Grup tescilli kültür varlığı olarak görülmekle birlikte A.Y.K. nın 10.10.1970 tarih ve 5595 sayılı kararı ile 1. Grup kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. Ayrıca üç adet anıt ağaç bulunmaktadır (Şekil 6.4, 6.5).

Şekil 6.4:Şerifler Yalısı İstanbul Boğazı'ndan görünüş (Cebeci, 2013)

Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü, yaklaşık 350 m² büyüklüğünde bir alana kuruludur. Girişi batı yönündeki bahçeden olup iki katlıdır. Zemin kat, doğu ve kuzey cephelerinde zemin katından yaklaşık 2.5 m. yüksekliktedir.

Şekil 6.5: Şerifler Yalısı vaziyet planı (Erdenen, 2006)

Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü, geleneksel Türk konut planlarında yaygın olarak görülen orta sofalı plan tipindedir. Zemin kat, doğu-batı eksenlidir. Giriş kapısının bulunduğu orta eksen üzerinde camekanlı giriş holünden sofaya ulaşılır. Sofanın bitiminde üç yöne ayrılan çıkmalarla Divanhane yapılmıştır. Latin haçı şeklindeki sofa planı kendi içinde simetrik olup, iki yanda planlanan diğer odalar bu simetrinin tüm planda oluşmasını engeller (Erdenen, 2006).

Şerifler Yalısı'nın tarihi selamlık dairesine girişte, mermer döşeli ve ışıklı koridor dikkat çeker. Bu koridorun sonuna ahşap direkler üzerinde kurulmuş örtülü bir köprü-koridor eklenerek Harem kısmına geçilir (Şekil 6.6, 6.7).

Şekil 6.6: Selamlık Köşkü girişi

Şekil 6.7: Selamlık Köşkü ışıklı koridor

Bu koridorun sağ tarafında arka bahçeye açılan bir camekân kapısı vardır. (Şekil 6.8,6.9).

Şekil 6.8: Selamlık Köşkü ışıklı koridor

Şekil 6.9: Selamlık Köşkü camekan

Koridorun sol tarafında ise, üç basamaklı bir mermer merdivenle dikdörtgen bir sofaya çıkılır. Sofaya girildiğinde hemen sol tarafta mermer bir çeşme onun yanında tuvalet ve bir küçük oda, sağında ise yemek odası konumlanmıştır (Şekil 6.10, 6.11, 6.12,6.13,6.14).

Şekil 6.10: Selamlık Köşkü dikdörtgen sofa

Şekil 6.11: Mermer çeşme

Şekil 6.12: Hela

Şekil 6.13: Küçük oda

Şekil 6.14: Yemek odası

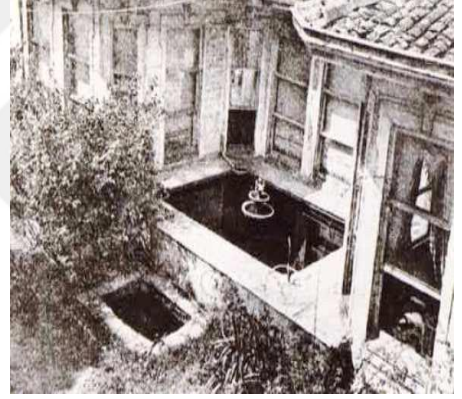
Sofa giriş kapısının karşısında denize bakan büyük fiskiyeli bir salon bulunmaktadır (Şekil 6.15).

Şekil 6.15: Fiskiyeli salon

Şekil 6.16: Mermer havuzun günümüzdeki görünüşü

Şekil 6.17: Mermer havuzun restorasyon öncesi görünüşü¹

Yemek odasıyla fiskiyeli salonun sağ tarafında bahçede pencerelerle aynı hizada mermer bir havuz vardır (Şekil 6.16,6.17).

Bu fiskiyeli salon, mermer döşemeli bir göbek etrafında üç geniş şahnişle çevrilidir. Göbek kısmının tavanı bezemelerle süslüdür. Bezemeli tavanın ortasında, önceleri renkli camlardan yapılmış Venedik işi bir çiçekli avize vardı. Ancak bu avize bugün yoktur. Mermer döşemeli göbeğin ortasında ise mermerden bir fiskiye bulunmaktadır. (Şekil 6.18).

¹ <http://www.degisti.com/index.php/archives/9989>.

Şekil 6.18: Fıskiyeli havuz günümüzdeki görünüşü

Salondan diğer bir salona, mermer döşemeli ocaklı salona geçilir. Tavanın ve duvarların bezeme ve ahşap oymaları benzersizdir.

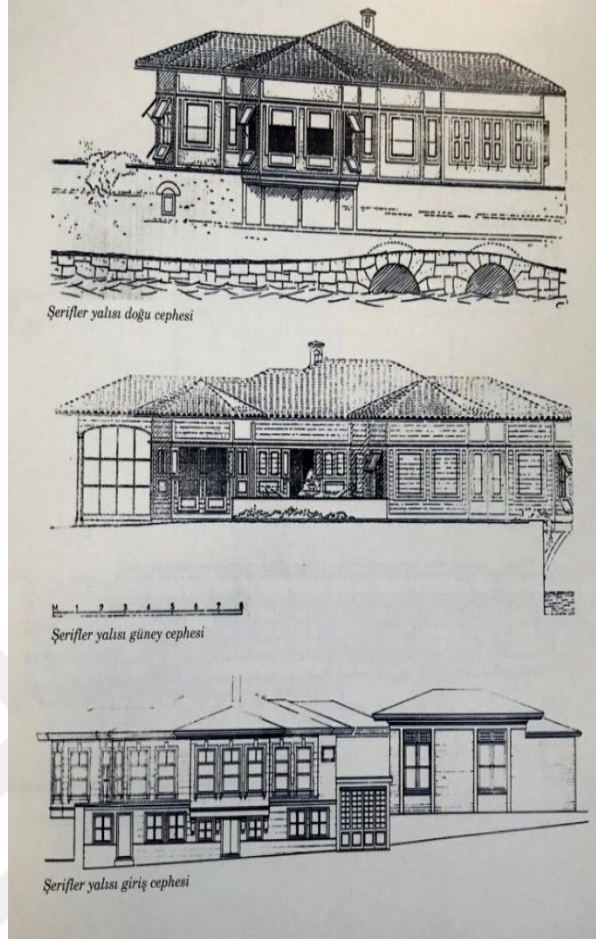
Şekil 6.19: Ocaklı salon günümüzdeki görünüşü

Şekil 6.20: Nakışlı kapak

Kapıların iç yüzeyleri bezemeli bir yüklük kapağı şeklinde yapılmıştır. Kapatıldıklarında kapı kaybolur ve gizlenir. Kapıların bulunduğu duvar, ortasında bir ocak, iki yanında bezemeli iki yüklük şeklinde görünür (Şekil 6.19, 6.20). Şerifler Yalısı'nın bu selamlık dairesi, günümüze kadar gelebilmiş son kısmıdır.

Şerifler Yalısı cephe görünüşlerinde; Behçet Ünsal'ın bahsettiği "Ve kayıkhanesine, tonoz başı yarım yuvarlak kemerle, denizden giriliyordu; rıhtım üstü tonoz sırtında tümsekli idi" ifadesi doğu cephesinde net bir şekilde görülmektedir (Şekil 6.21,6.22).

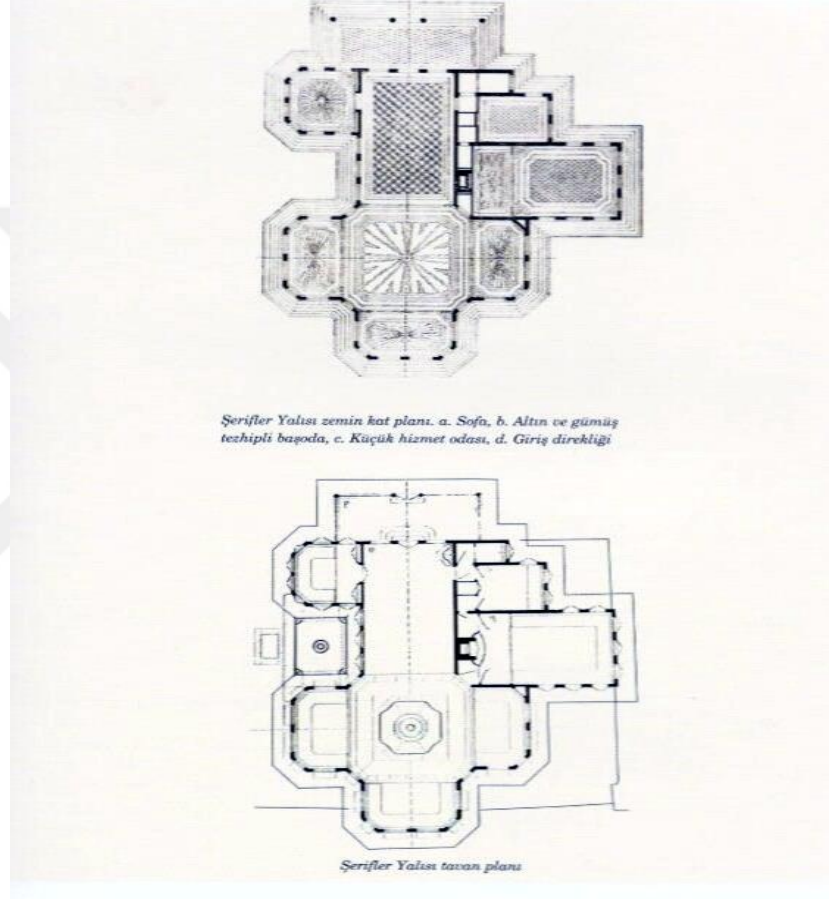
Şekil 6.21: Şerifler Yalısı cephe görüşleri (Erdenen, 2006)

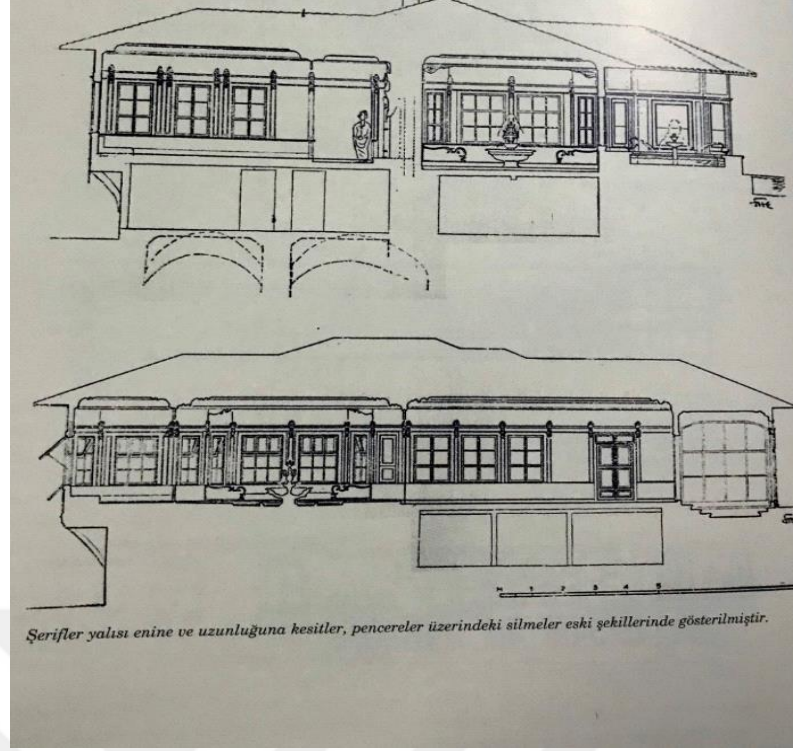
Şekil 6.22: 1930 sonlarında sahil yolu istimlakinde set duvarı üstünde kalan Şerifler Yalısı (Erdenen, 2006)

Şerifler Yalısı'nın planı, bahçe ve deniz aksı üzerinde şekillenmiş geleneksel biçimdedir. Bahçeden bir revak ile devam etmekte ve üç yapraklı yonca biçiminde kuşatılarak sonuçlanmaktadır.

Yalı, eyvanlı klasik türde bir plana sahiptir.. Enteriyör olarak iç hacimler, Amca Hüseyin Paşa Yalısı (1699) ve Mustafa Paşa (Sofa) Köşkü (1707) ile emsal teşkil etmektedir. Klasikleşmiş bir Türk planı şeması ile orta sofanın yan eyvanı büyük bir havuz ile Harem'e doğru bir aks çizmektedir. Ancak yan taraftaki ocaklı oda (başoda) Barok stili eğilimindedir (Şekil 6.23, 6.24)(Erdenen, 2006)..

Şekil 6.23: Şerifler Yalısı zemin kat plan (Erdenen, 2006)

Şekil 6.24: Şerifler Yalısı kesitler (Erdenen, 2006)

Bahçe içindeki 20. yy. başına ait Bendegan binası 1972 restorasyonunda yeniden inşa edilmiştir (Şekil 6.25, 6.26) .

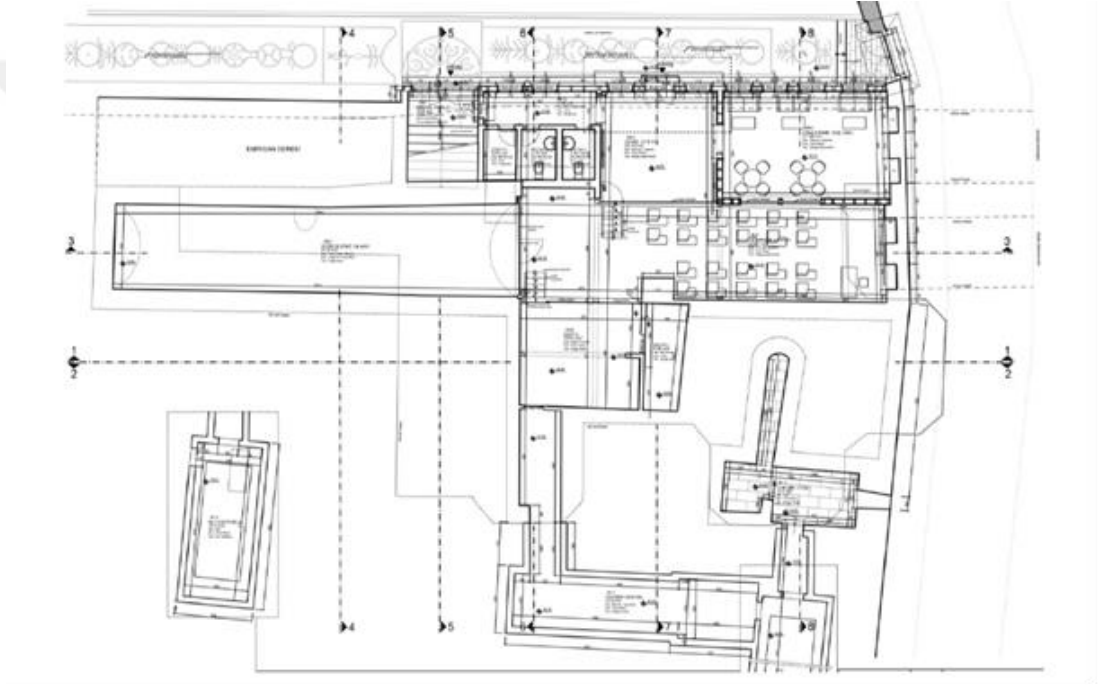
Şekil 6.25: Bendegan Binası 1976 restorasyonundan önceki görünüşü (Erdenen, 2006)

Şekil 6.26: Bendegan Binası günümüzdeki görünüşü

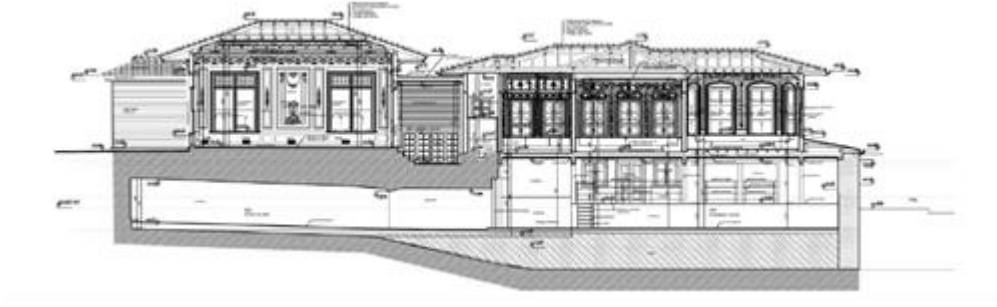
6.3. Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü Restorasyon Projesi İle Sistemi İç Mekan Analizi

Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü bodrum katında esas itibari ile kayıkhane ve ağa odalarını barındırmakla birlikte günümüzde mekansal işlevleri yenilenmiş bölümlerden oluşmaktadır. Günümüzde ÇEKUL Vakfı ve Tarihi Kentler Birliği tarafından kullanılan yalı, eğitim çalışmaları için yalının yeniden düzenlenen bodrum katında; seminer salonu, bekleme salonu, servis hacimleri, ıslak hacimler ve diğer teknik odalar planlanarak kullanılmaktadır (Şekil 6.27).

Şekil 6.27: Şerifler Yalısı rölöve projesi bodrum kat planı (İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi)

Bodrum katın yanı sıra yalıya 20.yy. başında eklenen iftariyelik salonu da toplantı ve slayt gösterileri için kullanılmaktadır. Yalının strüktürü; bir bodrum kat ve bir zemin kat olmak üzere iki kattan oluşan Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü, geleneksel yöntemle inşa edilmiş olup, taşıyıcı sistemi bodrum katta kargir, zemin katta ahşap karkas olarak yapılmıştır. Aynı zamanda köşkün iç mimarisini oluşturan elemanlar çok yoğun bir bezeme dokusu içermektedir. 18.yy. ortalarına doğru gelişen Osmanlı Rokoko-Barok üslubunun en güzel örneklerinden biri olan tavan ve duvar ahşap oymaları çok dikkat çekicidir (Şekil 6.28, 6.29 ,6.30) .

Şekil 6.28: Şerifler Yalısı restorasyon projesi kesit (Demeter Mimarlık)

Şekil 6.29: Giriş sofası kalem işi

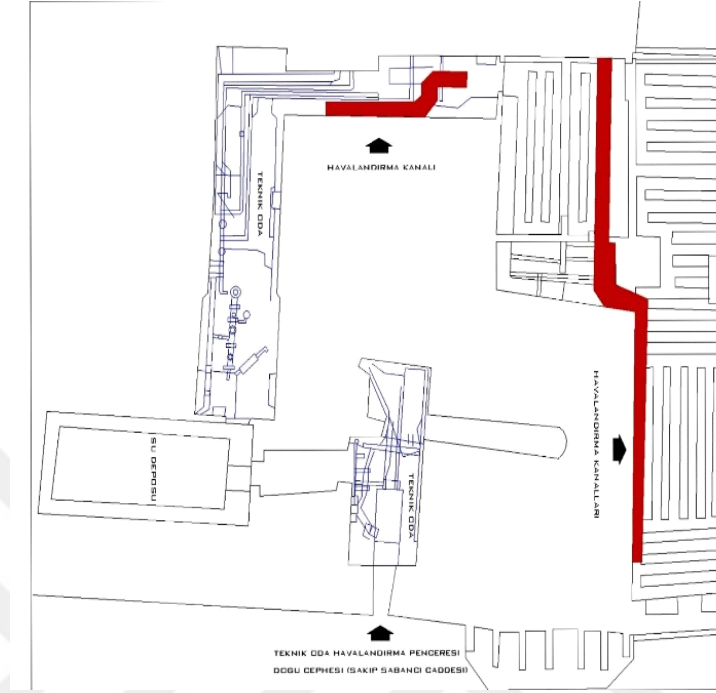
Şekil 6.30: Sofa cumbaları tavanı

Tez konusu itibari ile iklimlendirme sistemleri esas alınan ve dört mevsim kullanıma devam edilen yalıda günümüz şartlarına göre kullanıcı konforu adına her türlü tesisat sistemi uygulanmıştır.

Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü'nde uygulanmış mevcut iklimlendirme sistemlerinin, bir yandan bodrum katta kullanılmaya devam edilen seminer salonu, iftariyelik salonu; diğer yandan da yalının genel karakteri, yapı fiziği, strüktürü ve iç bezemeleri ile nasıl entegre edildiği konusu ilişkili olduğu rölöve ve restorasyon projeleri ile değerlendirilmiştir.

Şerifler Yalısı'nın 24.11.2016 tarihinde onaylanan rölöve çizimlerinde teknik oda ve uygulanmış mevcut iklimlendirme sistem kanallarını bodrum kat tavan planında tespit etmekteyiz. Ancak halihazırda Boğaziçi İmar Müdürlüğü, 3. Numaralı Koruma Bölge Müdürlüğü ve yalının mülkiyetinde olan 1. Kısım Vakıflar Genel Müdürlüğünde yapılan araştırmada; tescilli yalının, arşivlerde tesisat projesinin bulunmadığı bu nedenle, var olan onaylı rölöve ve restorasyon

projeleri üzerine işlenmesi ile yapılan keşif sonucu havalandırma kanalları belirlenmiştir (Şekil 6.31).

Şekil 6.31: Şerifler Yalısı bodrum kat restorasyon projesi tavan planı (havalandırma kanalları, teknik hacimler, su deposu ve teknikoda havalandırma penceresi) (Demeter Mimarlık)

Şekil 6.32: Bodrum kat seminer odası hava kanalı görünüşü

Şekil 6.33: Bodrum kat seminer odası hava kanalı görünüşü

Bodrum kat tavan planında (Şekil 6.31) görülen havalandırma kanalları, bodrum kat kârgir duvarı üzerinde oluşturulan ahşap taşıyıcılar üzerine oturtularak hem seminer odasının hava tahliye ihtiyacı sağlanmış, hem de zemin kat ahşap karkas

strüktüre zemine en yakın noktadan duvar içinden yürütülerek ulaştırılmıştır (Şekil 6.32, 6.33, 6.34, 6.35, 6.36, 6.37, 6.38, 6.39).

Şekil 6.34: Bodrum kat seminer odası
hava kanalı görünüşü

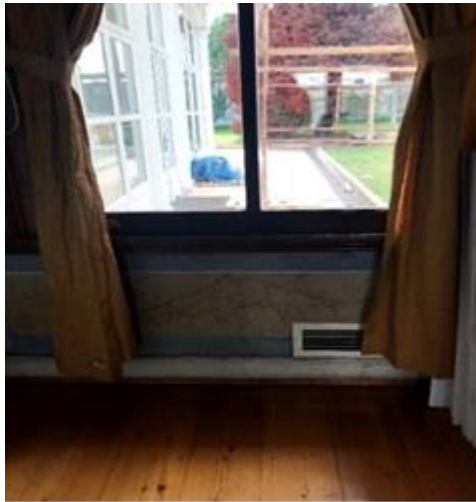
Şekil 6.35: Bodrum kat seminer
hava kanalı görünüşü

Şekil 6.36: Zemin kat kanal çıkışı

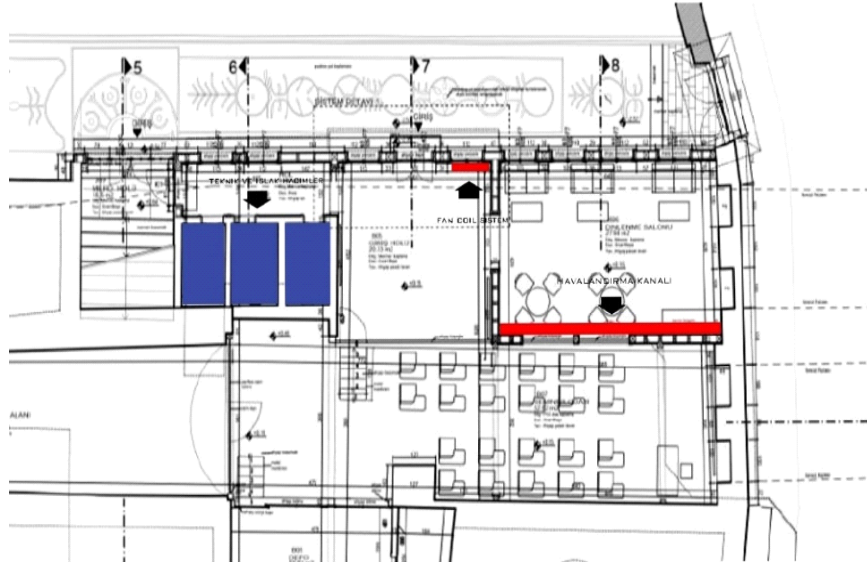
Şekil 6.37: Zemin kat kanal çıkışı

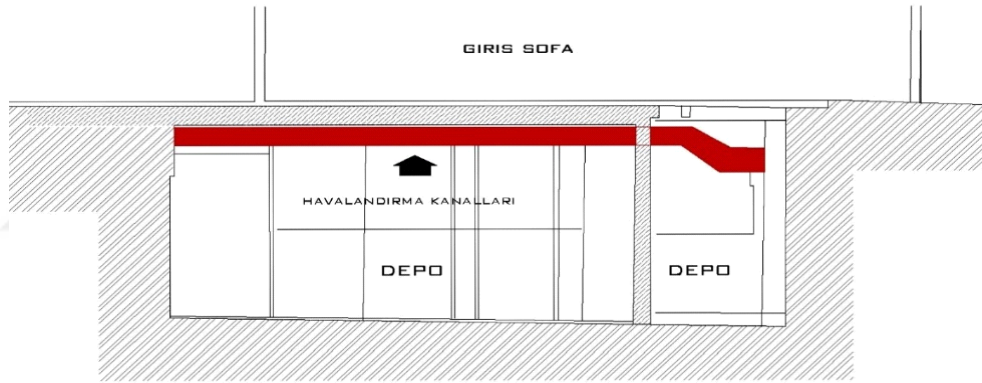
Şekil 6.38: İftariyelik iç mekan kanal
çıkışı

Şekil 6.39: Zemin kat iç mekan kanal
çıkışı

Şekil 6.40: Bodrum kat planı (havalandırma kanalları,fan coil ,teknik ve ıslak hacimler) (Demeter Mimarlık)

Şekil 6.41: Bodrum kat kesit (havalandırma kanalları)(Demeter Mimarlık)

Bodrum kat planında ve kesitinde görüldüğü gibi (Şekil 6.40, 6.41) tesisat odasında konumlandırılan nem alma santrali ile bodrum kattaki tüm mahallere, ıslak mekânlara, zemin kattaki ana mekânlara, giriş hollerine ve iftariyelik mekanına tavandan bir kısımda duvardan dağıtılan kanallarla hava tahliye menfezleri konumlandırılarak ortamdaki nem ve kötü hava tahliye edilmektedir (Şekil 6.42, 6.43, 6.44, 6.45).

Şekil 6.42: Tesisat odası

Şekil 6.43: Tesisat odası havalandırma kanalı çıkışları

Şekil 6.44: Bodrum kat tuvaleti kanalı çıkışı

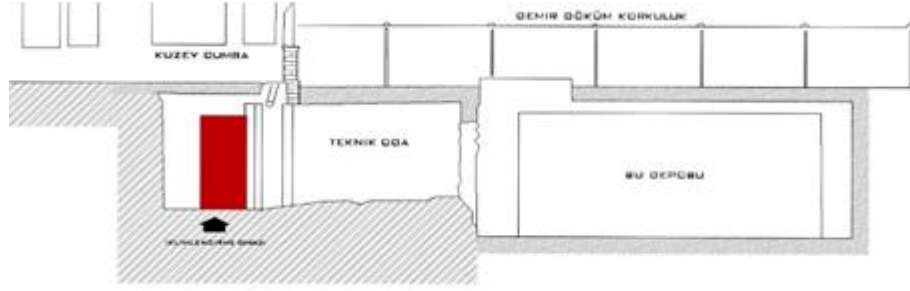
Şekil 6.45: Bodrum kat bekleme salonu duvardan kanalı çıkışı

Şekil 6.46: Bodrum kat bekleme odası (fan coil)

Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü'nde fan-coil sistemini bodrum katta bir adet olarak bekleme salonunda görülmektedir. Buradaki görevi sadece ısıtma olup soğutma yapmamaktadır. Mevcut ısıtma sistemine ek olarak kullanılmaktadır (Şekil 6.46).

İklimlendirme cihazı yalıda toprak altında teknik hacimde konumlandırılmış, yalı çevresinde oluşabilecek görüntü ve ses kirliliği önlenmiştir. Doğu cephesi önünden geçen Sakıp Sabancı Caddesi yönünde açılan bir pencere ile de cihazın, dolayısıyla teknik hacmin hava alması sağlanmıştır. Bu tip cihazların hava ile ilişkili olması gerekliliği ile böyle bir çözüm yolu seçilmiştir (Şekil 6.47).

Şekil 6.47: Bodrum kat kesit (iklimlendirme cihazı) (Demeter Mimarlık)

6.4. Değerlendirme

Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü, 10.10.1970 tarih ve 5595 sayılı kararı ile 1. Grup kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. 1969-1970 yılında yapılan restorasyonu esas alınarak, 05.12.2019 tarihinde Demeter Mimarlık tarafından hazırlanan Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından onaylanan restorasyon projesi ile koruma altına alınmıştır. Günümüzde ÇEKUL Vakfı ve Tarihi Kentler Birliği tarafından kullanılan yalı, kurumun eğitim çalışmaları için yeniden düzenlenmiştir.

Bir kargir bodrum kat ve bir ahşap karkas zemin kat olmak üzere iki kattan oluşan Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü yalının yeniden düzenlenmesi ile; bodrum katında; seminer salonu, bekleme salonu, servis hacimleri, ıslak hacimler ve diğer teknik odalar planlanarak kullanılmaya başlanmıştır. Yalının bodrum katta kullanım amacının yenilenmesi, üst katta ise iç mekandaki yoğun bezeme programı ve eşsiz dekorasyonu ile günümüz şartlarında korunmasına yönelik iklimlendirme ihtiyacı oluşmuştur. Bu yönde uygulanmış iklimlendirme sistemleri yerinde incelenerek tespitleri yapılmıştır. Bununla birlikte iklimlendirme sistemlerinin yer aldığı uygulama mekanik projelerinin de yetkili kurumlarda varlığı araştırılmıştır.

Yapılan araştırmada, halihazırda Boğaziçi İmar Müdürlüğü, yalının bağılı bulunduğı 3. Numaralı Koruma Bölge Müdürlüğü Kurulu ve yalının mülkiyetinde olan 1. Kısım Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivlerinde mekanik projelerinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Ancak, mekanik projenin bir bölümüne İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nde ulaşılabilmiştir.

Yalının restorasyon projesini hazırlayan Demeter Mimarlık ve İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü tarafından yalnızca bodrum kat için temin edilebilen rölöve, restorasyon ve mekanik projeleri ile uygulanmış iklimlendirme sistemleri analizi yapılabilmektedir. Bu analize göre; iklimlendirme sistemi havalandırma kanallarının, bodrum kat kargir duvarı üzerinde oluşturulan ahşap taşıyıcılar üzerine oturtularak hava tahliyesi yapıldığı, aynı zamanda zemin kat ahşap karkas strüktüre zemine en yakın noktadan duvar içinden yürütülerek ulaştırıldığı görülmüştür.

Yalının bodrum katında tesisat odasında konumlandırılan nem alma santrali ile tüm mekanlara tavandan ve duvardan dağıtılan kanallar ve hava tahliye menfezleri yardımı ile nem ve kötü hava tahliye edilmektedir. Yine sadece bodrum katta konumlandırılan fan-coil sistemi ile ısınma ihtiyacı karşılanmıştır. İklimlendirme sistem cihazları ise ses ve görüntü kirliliğini azaltmak adına toprak altında oluşturulan bir teknik hacimde toplanmıştır.

7. AHMET NAZİF PAŞA YALISI HAREMLİK KÖŞKÜ RESTORASYONUNDA İKLİMLENDİRME SİSTEMLERİNİN İÇ MEKAN TASARIMI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

7.1. Ahmet Nazif Paşa Yalıları Tarihçesi

Osmanlı' larda, Boğaziçi kıyılarında denize paralel uzanan tepeler ve tepelerin alçaldığı bölgelerde iç kısımlara doğru büyüyen düzlükler yerleşim alanı olarak belirlenmişti. Tepelerin kıyıya yakın olduğu kısımlarda yerleşim uygun görülmemiştir. Boğaziçi'nin bu dar şeritli bölgesi Vaniköy yerleşim için elverişli değildi. Ancak geniş korular av için çok uygundu. Bu nedenle ilk zamanlar buralarda Saksoncu Ocağı kurulmuştur. 'Sakson' Yeniçeriler'in bakmakla yükümlü olduğu av köpeğine verilen isimdir. Kurulan ocakla birlikte bir mescid de inşa edilmiştir (Erdenen, 2006).

17.yy da Vani, yani Van'lı Mehmet Efendi bu bölgeye yerleşmiş ve söylentilere göre bu bölgede on yedi yalı yaptırmıştır. Adını Vani Efendi'den almasıyla bir semt olarak Vaniköy tarihi başlar (Belge, 2007).

Vani Mehmet Efendi, IV. Mehmet döneminde (1642-1693) şehzadelerin hocası ünvanını almıştır. Bu semt kendisine hediye edilmiştir. 1683 yılında Avusturya seferine ordu şeyhi olarak katılmış 1685 yılında Bursa'da sürgünde ölmüştür. Vani Mehmet Efendi 'nin kendisi için yaptığı yalının yerinde günümüzde başka bir yalı vardır. Mehmet Efendi'nin ölümünden sonra büyük ihtimalle arsalar yer değiştirmiştir.

'Vanizade Kerimesi Hanım'ın Yalısı' olarak Bostancıbaşı Defteri'nde gösterilen yerde bugün Abdülhamid döneminin Maliye Nazırlarından Ahmet Nazif Paşa'nın yaptırdığı yalılar bulunmaktadır. Küçük olanı Selamlık, büyük olanı Harem olarak kullanılmıştır. Yahya ismini veren Ahmet Nazif Paşa (1841-1905) 1890 yılında Maliye Nazırı olmuştur. 1897-1904 yıllarında da iki kez Maliye Nazırlığı yapmış ve vezirliğe yükselmiştir. Yalının bu tarihler arasında yapıldığı düşünülmektedir (Erdenen, 2006).

Yalılar Haremlik Bölümü ve Selamlık Bölümü olarak 2 ayrı yapı şeklindedir. Selamlık Bölümü, 154 m² Harem Bölümü 235 m² yapı oturumludur.

Harem bölümü; Boğaziçi'nde 1854-1945 yılları arasında yolcu ve yük taşımacılığı yapan Şirketi Hayriye'in ilk kuruluş yıllarında, yalının önünden geçerken çekilen fotoğrafında (Şekil 7.1) , daha büyük görülmektedir. Bu tespit ve rıhtım üzerinde yapılan incelemelerden anlaşılacağı üzere, yalı değişikliğe uğrayarak küçülmüştür (Erdenen, 2006).

Soldan sırasıyla 127,128,129,130,131 ve 132 nolu yalılar. Fotoğraf, 1974

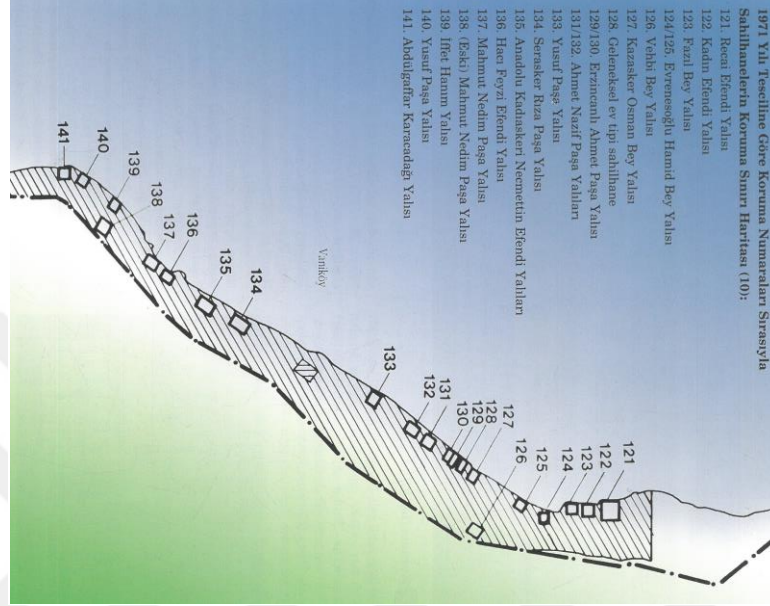
Şekil 7.1: Ahmet Nazif Paşa Yalısı Selamlık ve Haremlik Köşkü Fotoğraf 1974 (Alper)

Yalı, 30.01.1986 tarih ve 1754 sayılı karar ile 1. Grup tescilli iken II.A2 grup olarak tescili yenilenmiş ve dış cephesi orijinaline sadık kalmak şartı ile iç mekanda taşıyıcı sistem dâhil olmak üzere yenilenmesine izin verilmiştir.

Yalının son restorasyon ve restitüsyon projeleri, Y. Mimar Hüseyin Nezihi Tekinel tarafından projelendirilmiştir. Hali hazırda uygulanan onaylı restorasyon projesi 14.10 1999 tarihli proje olup 24.05.2017 tarihli, 1282 sayılı İstanbul 6 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü raporuna göre onaylı projeye uyulmadığı ve giderilmesi hususunun ilgili kurumlara devredildiği görülmektedir.

7.2. Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü Konumu ve Plan Oluşumu

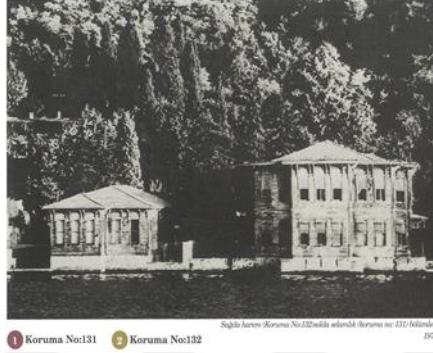
Ahmet Nazif Paşa Yalıları 1971 Yalı tescillerine göre koruma numara sırasıyla sahilhanelerin koruma sınırı haritasında olduğu gibidir (Şekil 7.2).

Şekil 7.2: 1971 Yalı tescillerine göre koruma numara sırasıyla sahilhanelerin koruma sınırı haritası (Erdenen, 2006)

- Ahmet Nazif Paşa Yalıları; 131-132 koruma numaralı yalılar
- Vaniköy Caddesi üzerinde
- Pafta: 179 /Ada: 927/ Parsel 19-20 (Haremlik: 20 parsel - Selamlık: 19 parsel)
- Kapı no : 40/1
- Üslubu: Art-nouveau ya yakın neo-klasik (Ahşap Bağdadi)
- İnşası: XIX. yy ın son çeyreği (1897-1904) Haremlik ve Selamlık olarak 2 ayrı bina
- Toplam arsa alanı: 4335 m², Haremlik: 2453 m², Selamlık: 1900 m²
(Haremlik arsası 2729 m² iken yol istismalaki ile 2453 m² ye düşmüştür.)
- Toplam bina alanı: 389 m², Haremlik binası: 235 m² , Selamlık binası: 154 m²
- Mimarı tam olarak bilinmemekle birlikte, Ermeni olduğu düşünülmektedir.

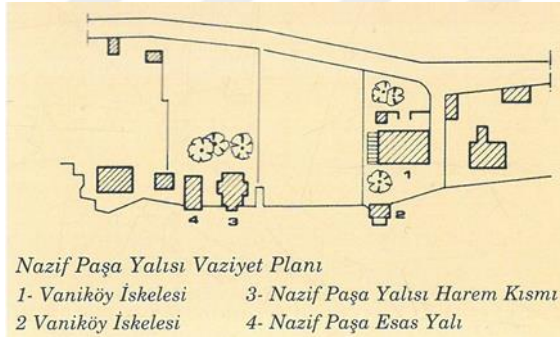
Yalı, Selamlık Bölümü ve Harem Bölümü olarak iki ayrı yapıdan oluşur (Şekil 7.3,7.4,7.5,7.6). Üsküdar ilçesi, Vaniköy mahallesi, 927 ada,19-20 parsellerin sınırları içerisinde yer almaktadır. Selamlık Bölümü ve Haremlık Bölümü günümüzde ayrı ayrı kişilere ait olduğundan, restitüsyon, restorasyon ve mekanik projelerine ulaşılabilen Haremlık Bölümü incelenecektir.

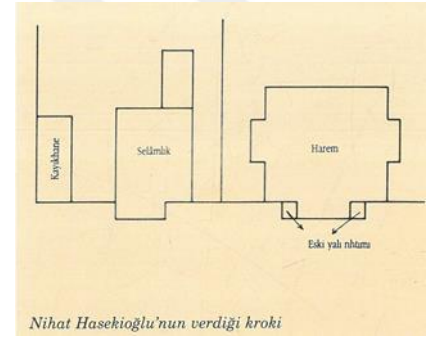
Şekil 7.3: Solda Selamlık, sağda Haremlık (Fotoğraf 1974) (Alper)

Şekil 7.4: Solda Selamlık, sağda Haremlık (Fotoğraf 1994) (Alper)

Şekil 7.5: Ahmet Nazif Paşa Yalıları vaziyet planı (Erdenen, 2006)

Şekil 7.6: Ahmet Nazif Paşa Yalıları Nihat Hasekioğlu vaziyet krokisi (Erdenen, 2006)

Harem Bölümü; 20 parselde 1970 yılında 1.Grup kültür varlığı olarak tescil edilmiş ancak, 1974-1975 yılında 2. Grup kültür varlığı olarak sınıf tenzili yapılmıştır. Yol istimlak öncesi arsa yüzölçümü; 2729 m² iken istimlak sonrası 2435 m² ye inmiştir. 235 m² bina oturumludur. Orijinalinde su basman katı üzerine oturtulmuş iki ahşap katlıdır. Dış cephe ahşap kaplama, içi tamamen sıva badana boya şeklindedir. İç mekan oldukça sade döşelidir. Yalı son yıllarda cephede ve iç mekanda da değişikliğe uğramış ve küçülmüştür (Erdenen, 2006).

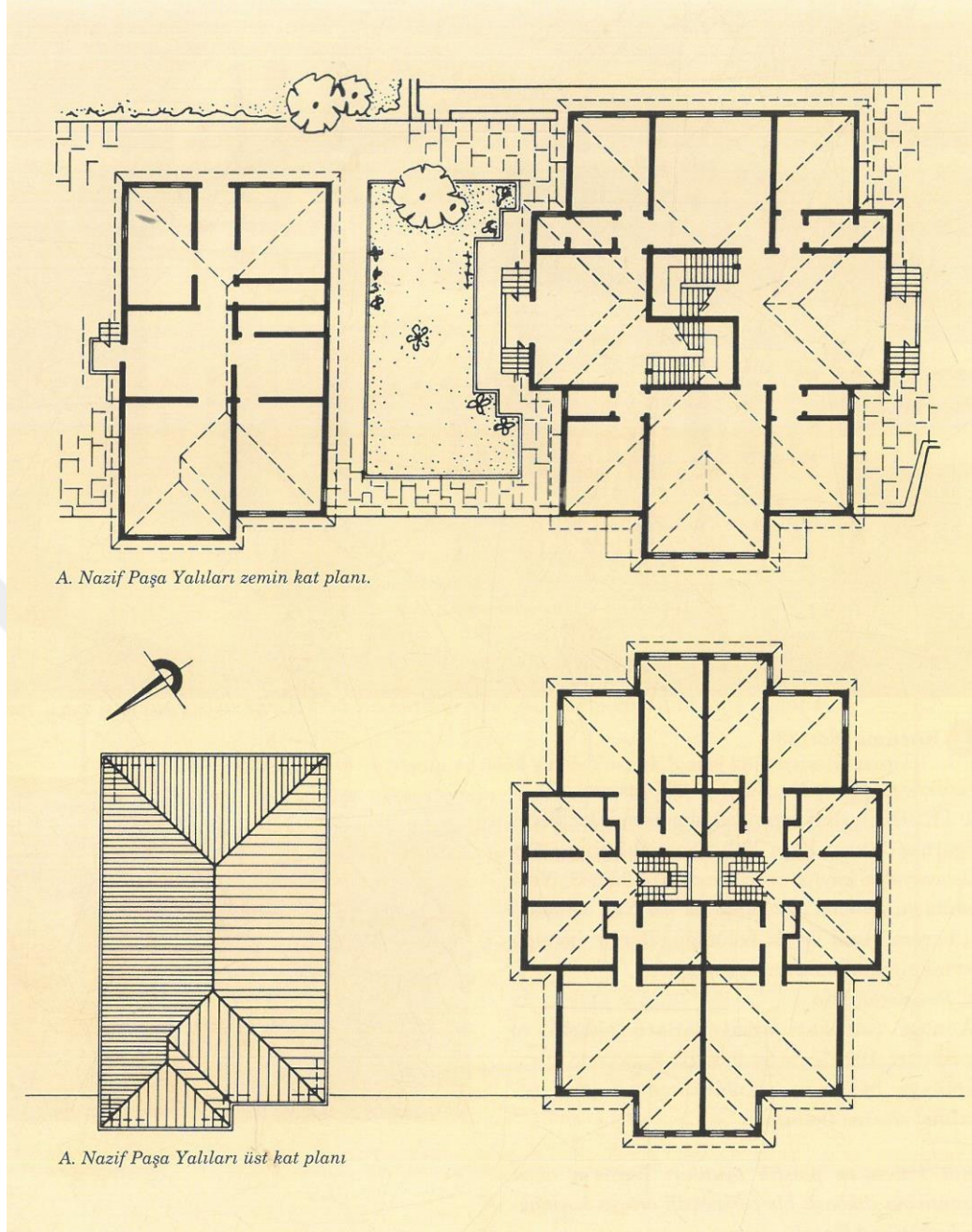
Yalının iki merdivenli olması sebebiyle, daha sonradan yapılan bazı değişikliklerle kendi içinde harem ve selamlık şeklinde kullanılmıştır.

Kat yüksekliği 4 m. ve pasalı tavan şeklindedir. Bodrum kat boş vaziyettedir. Zemin kat; 6 oda, 2 hol, 2 merdiven girişi, 2 tuvalet, 2 kiler planlıdır. 1. kat; 6 oda, 2 hol, 2 merdiven sahanlığı, 2 tuvalet, 2 kiler planlıdır. Daha sonraları odalara gusülhaneler eklenmiştir.

İki merdivenli iki sofa, plan çekirdeğini oluşturmaktadır. Sofalar denize paralel konumlandırılmış enine aks oluşturmuştur. Ortada yer alan merdiven, yan yana olmasına rağmen iki ayrı bölüme hizmet etmektedir. Daha sonraları yapılan değişikliklerle merdiven küçültülmüş sırt sırta getirilmiş, araya ışıklık ve servis hacimleri eklenmiştir (Şekil 7.7). Bu değişiklikler sonucu yalının selamlık ihtiyacını karşılamak adına hemen yanına müstakil bir divanhane ve yalı yavrusu eklenip esas binaya bağlanmıştır (Erdenen, 2006).

1977 yılında, haremlik ve selamlık arasında daha önce mevcut olan iki kanatlı kapı ve döner dolap iptal edilip duvarla kapatılmıştır. Prost Nazım planına rağmen sahil yolunun yanlış geçirilmesi ile yalı bahçesi ve su tesisi bozulmuştur.

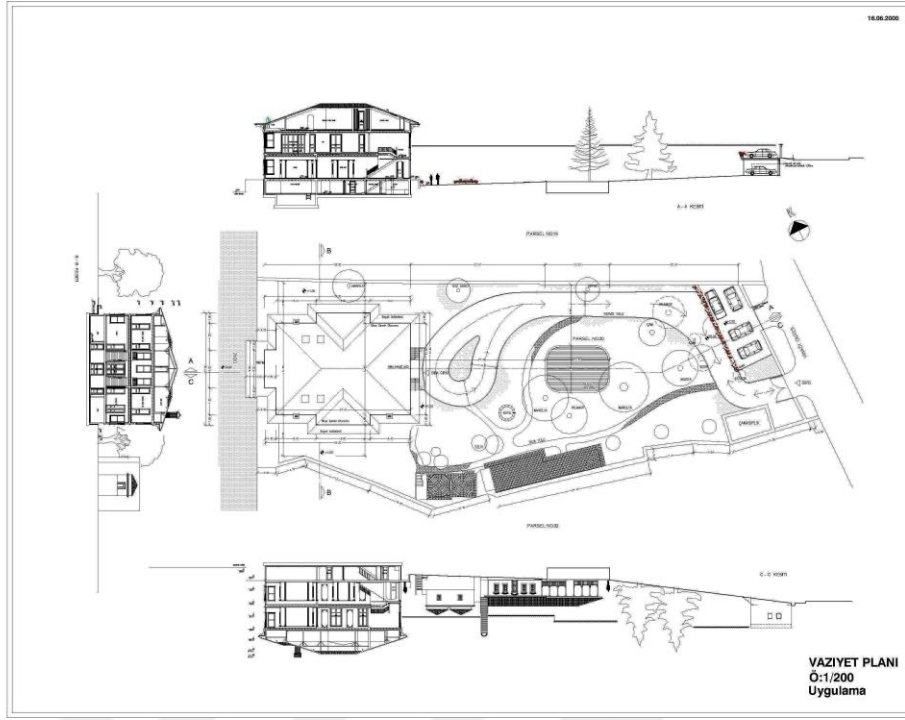
Yalıların 'ağalar dairesi' yıkılmıştır. Tonozlu kargir bina harem dairesinin çamaşırhanesi iken mutfak olarak kullanılmaktadır. Bu çamaşırhane yalının İhtisap Ağası Hüseyin Ağa zamanından kalma ahşap hatıllı en eski yapısıdır (Erdenen, 2006).

Şekil 7.7: Ahmet Nazif Paşa Yalısı zemin ve 1. kat planlar (Erdenen, 2006)

7.3. Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü Restorasyon Projesi İle İklimlendirme Sistemi İç Mekan Analizi

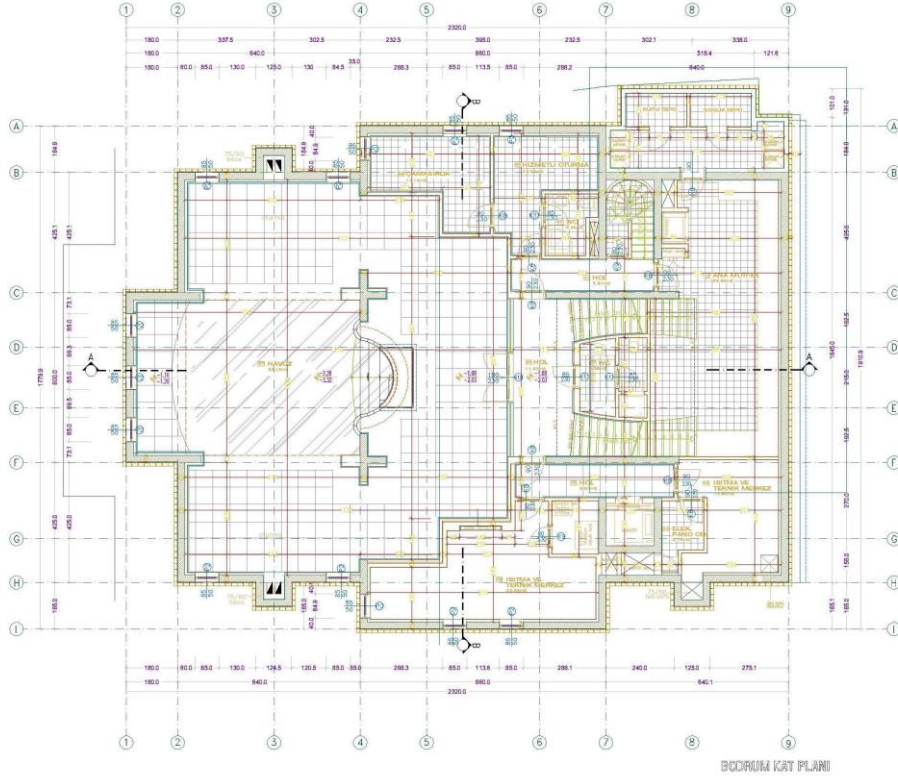
Günümüzde Zeynep Sabancı'ya ait olan yalıda tespit yapılmasına izin verilmediğinden arşiv fotoğraflarıyla, restorasyon projesi ve yalının mekanik projelerini üstlenen firma arşivlerinden elde edilen mekanik projeleri ile değerlendirme yapılacaktır (Şekil 7.8).

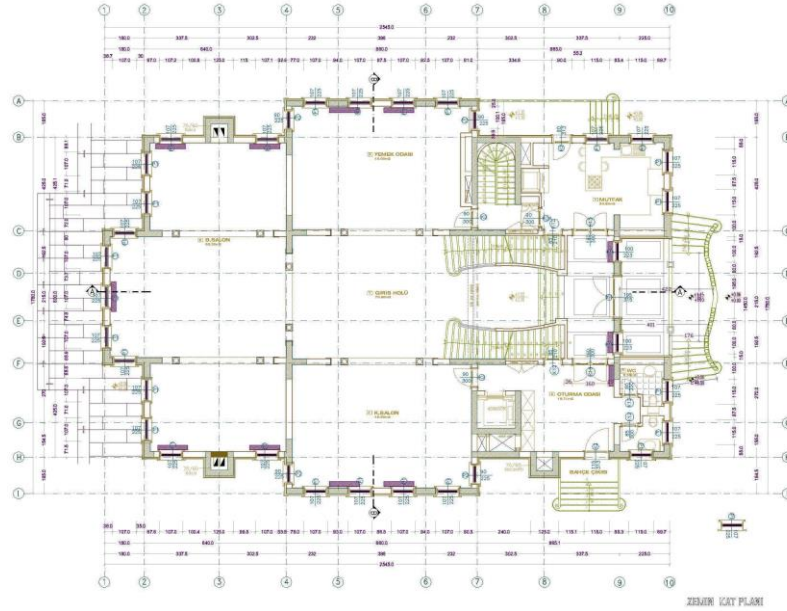
Şekil 7.8: Ahmet Nazif Paşa Yalısı restorasyon projesi vaziyet planı
(Başak Yapı)

Yalı son restorasyon projelerinde değişikliğe uğramıştır. 2. Grup tescili ile yeniden uygulanan yalı; gerek genel cephe karakteri, gerekse iç mimari planlamada, orijinal cephe ve plan ile farklılık göstermektedir. Orijinalinde, su basman üstü iki ahşap kattan oluşan yalı, restorasyon projesi ile betonarme konstrüksiyon çözümlenmiş, planlama ve merdivende değişiklik yapılmış, bunun yanı sıra yalıya çatı arası katı eklenmiştir. Yalı arsası içinde bulunan müstemilatın kullanım amacı da değiştirilerek misafirhane ve personel alanları oluşturulmuştur.

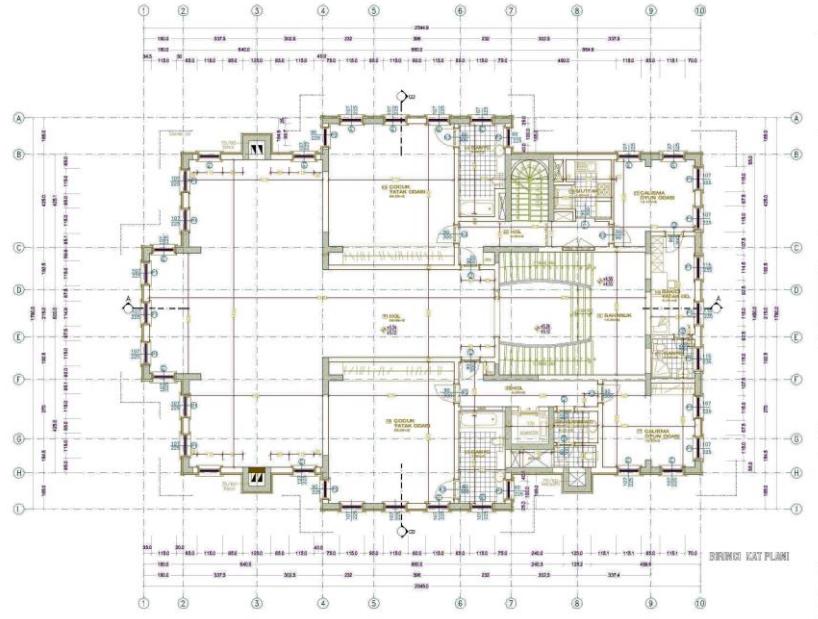
Yalının orta aksında yer alan merdiven çekirdeği arka cephe aksına kaydırılmıştır. Orijinalinde yan yana iki merdiven kovası şekline planlanan, daha sonra sırt sırta gelecek şekilde revize edilen merdiven, restorasyon projesi ile iki kollu planlanarak tek merdiven şeklinde büyütülmüştür. Yalının ana girişi, zemin kat arka cepheden çift yönlü merdiven ve sundurma ile verilmiştir (Şekil 7.9, 7.10, 7.11, 7.12, 7.13) (Erdenen, 2006).

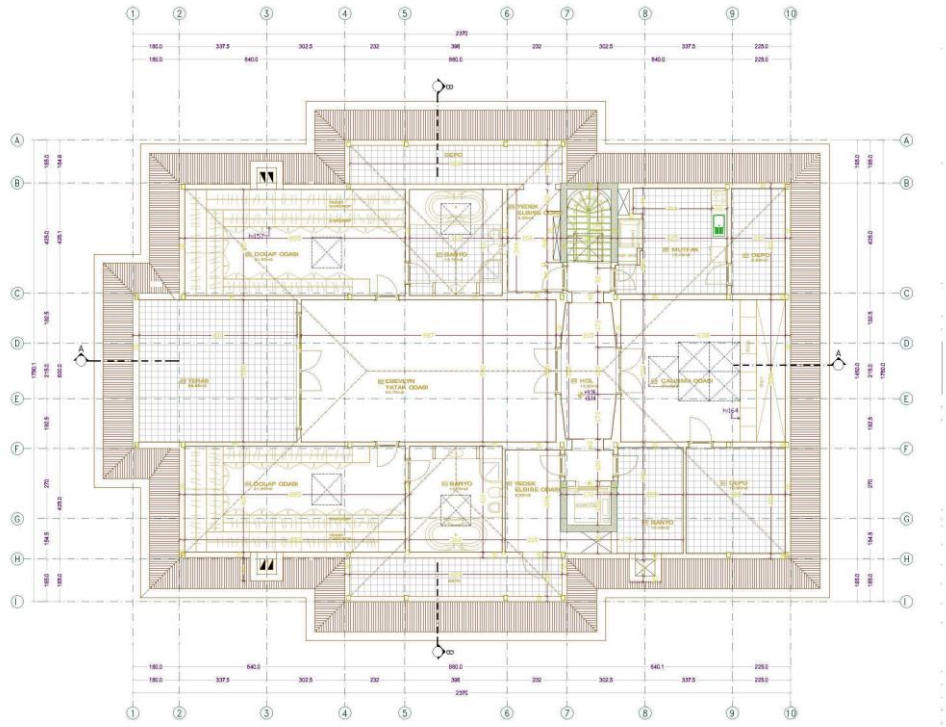
Şekil 7.9: Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü restorasyon projesi bodrum kat planı (Başak Yapı)

Şekil 7.10: Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü restorasyon projesi zemin kat planı (Başak Yapı)

Şekil 7.11: Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü restorasyon projesi
1. kat planı (Başak Yapı)

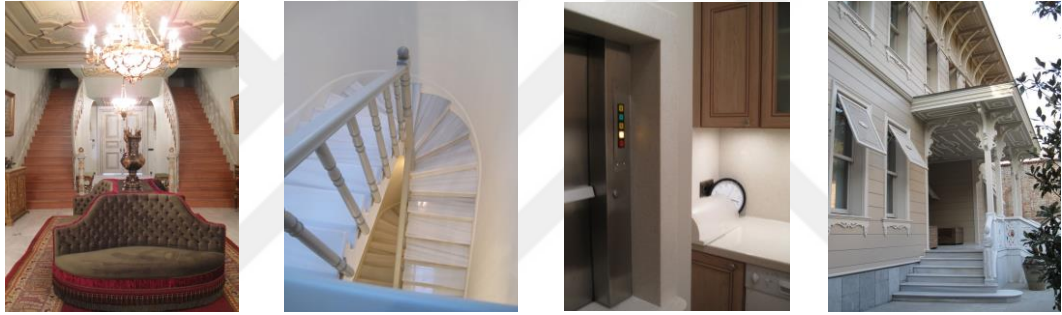

Şekil 7.12: Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü restorasyon projesi
çatı kat planı (Başak Yapı)

Şekil 7.13: Arka ve sol yan cephe görünüşleri (Başak Yapı)

Orijinal planda yer alan sağ yan ve sol yan merdivenli girişleri arka cephe aksına doğru kaydırılmış ve küçültülmüştür. Ana merdivenin sol aksına, yeni bir merdiven, ana merdivenin sağ aksına ise asansör eklenmiştir (Şekil 7.14).

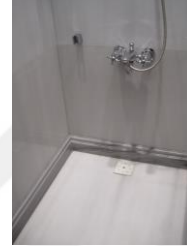
Şekil 7.14: Merdiven, ek merdiven, asansör, giriş (Alper)

İç mekanlarda yapılan bütün bu plan değişiklikleri ile havalandırma, ısıtma ve soğutma problemlerinin giderilebilmesi için yeni planlamada iklimlendirme sistemleri eklenmiştir.

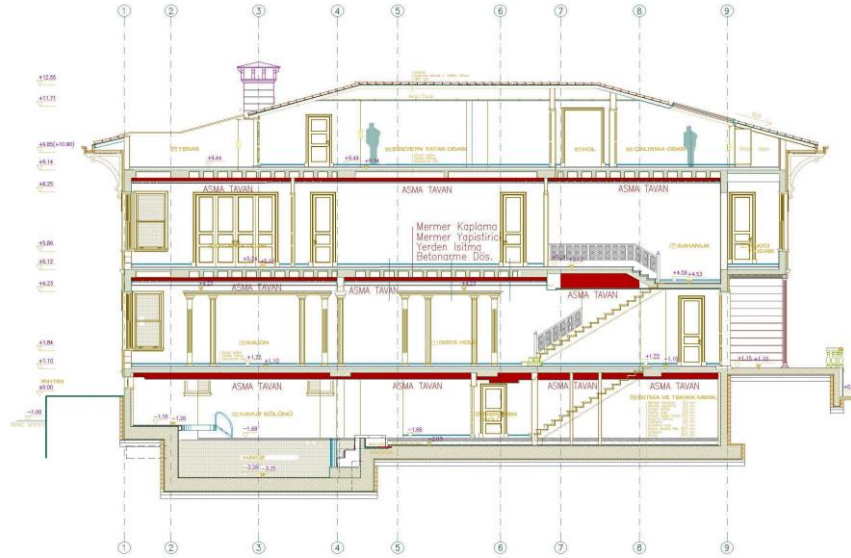
Bodrum kat, orijinalinde boş durumda iken günümüzde bu katta genel olarak ıslak mekanlar planlanmıştır. Havuz, hamam, mutfak, wc, hizmetli alanları ve teknik hacim planlama ile yalının en çok nem üreten katıdır (Şekil 7.15, 7.16, 7.17).

Şekil 7.15: Bodrum kat havuz (Alper)

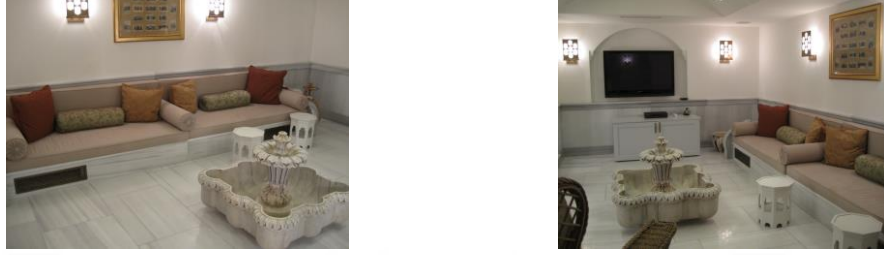
Şekil 7.16: Hamam, havuz, mutfak, tesisat odası, duş/wc (Alper)

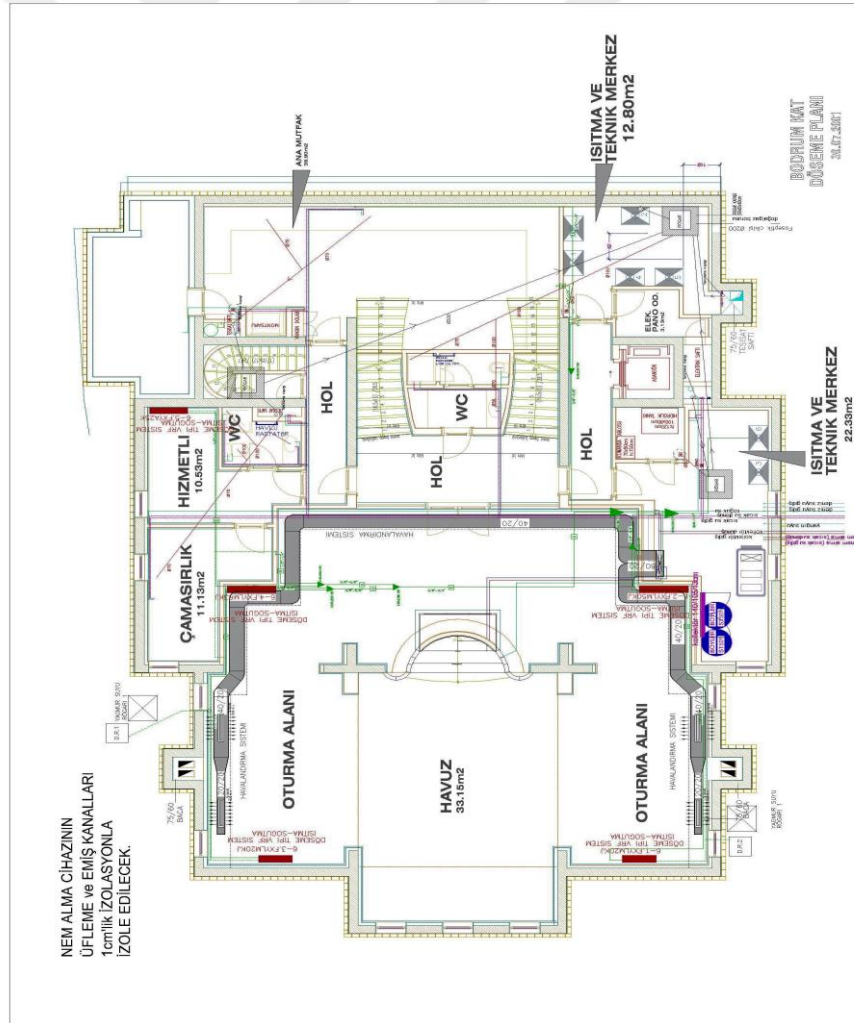
Şekil 7.17: Havuzdan geçen kesit (Başak Yapı)

Bodrum katta planlanan tesisat odalarında, nemlendiricili klima santrali yani nem alma cihazı ile hava, döşemeden üflenip tavandan emiş yaparak hava sirkülasyonunu gerçekleştirir ve mekanı havalandırır. Bununla birlikte, Isı geri

kazanımlı havalandırma ünitesi ise, taze hava ile içerdeki atık havayı dönüştürerek mekanın havasını temizler. Isınma-soğutma için tercih edilen VRF sistem tesisat odasında konumlandırılmış ana üniteleri ile döşemeden aynı zamanda tavan tipi üniteleri ile de tavandan geçerek iç ünitelere bağlanır ve mekanı ısıtıp soğutur. (Şekil 7.18, 7.19).

Şekil 7.18: Döşeme tipi VRF ve havalandırma sistemleri (Alper)

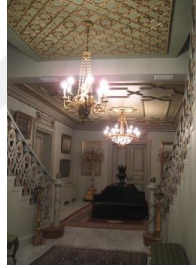

Şekil 7.19: Bodrum kat döşeme planı (mekanik proje) (Başak Yapı)

Şekil 7.21: Nem alma cihazlı havalandırma sistemi (Alper)

Zemin kat; orijinalinde 6 oda, 2 hol, 2 merdiven girişi, 2 tuvalet, 2 kiler planlı iken, restorasyon projesi ile oda duvarları iptal edilerek oda sayıları azaltılmıştır. Boğaz cephesine büyük bir salon ve yemek odası, çift kollu yeni merdivenin sağ yönüne bir oda, asansör ve wc, sol yönüne ise mutfak konumlandırılmıştır. Bu katta planlanan ıslak hacimler ve metrekare olarak büyütülen odalar ile iklimlendirme ihtiyacı doğmuştur (Şekil 7.22).

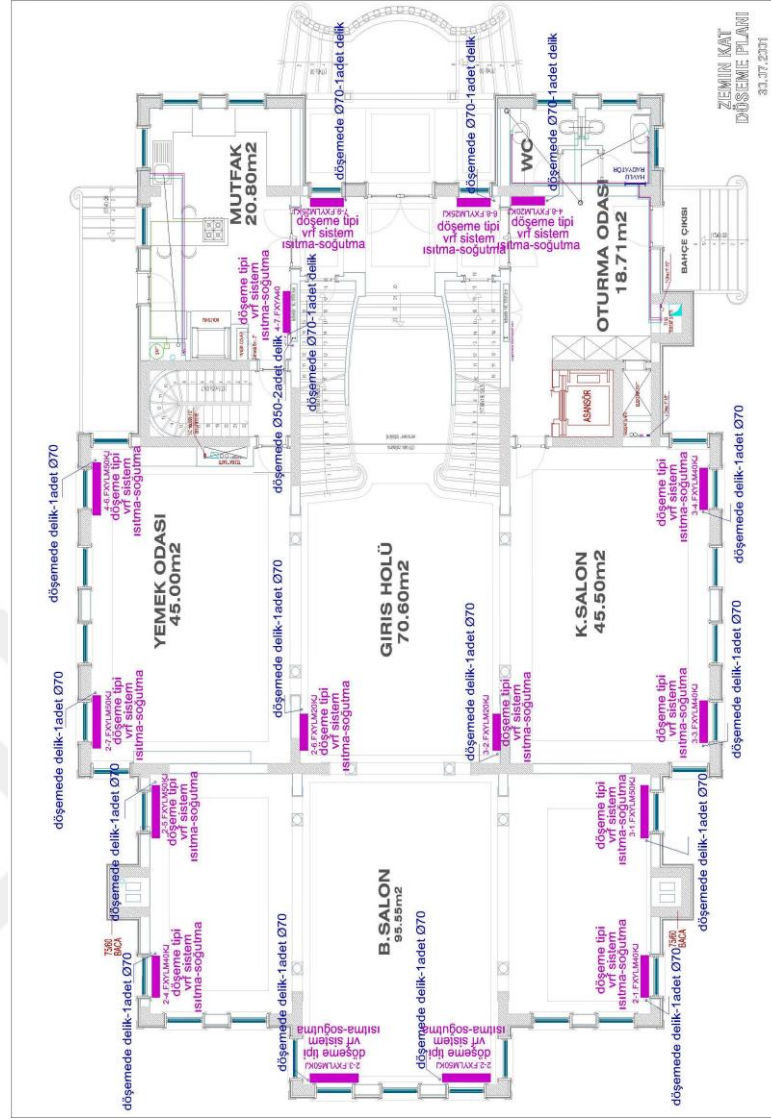

Şekil 7.22: Salon, hol, mutfak (Alper)

VRF sistem ısıtma-soğutma zemin katta iç ünitelere döşemeye açılan deliklerle ulaşılarak sağlanmıştır. Genellikle pencere önlerinde ve duvar diplerine konumlandırılan iç üniteler bu katta da tüm alanda ısıtma-soğutma ihtiyacını karşılamaktadır (Şekil 7.23, 7.24).

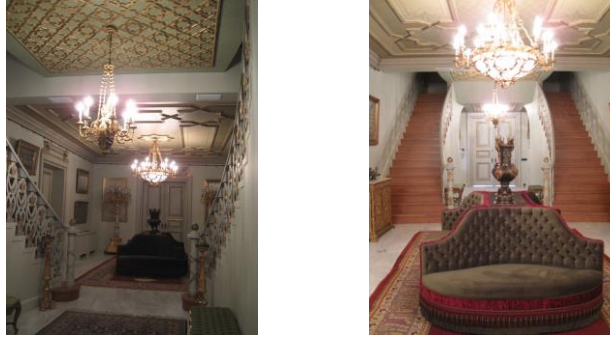
Şekil 7.23: Pencere altlarında VRF sistem iç üniteler (Alper)

Şekil 7.24: Zemin kat döşeme planı (mekanik proje)(Başak Yapı)

Zemin katta havalandırma ihtiyacı, yalının giriş bölümünde tavadan geçirilen kanallarla sağlanmıştır. Bu katta yeniden planlanan merdiven, merdiven yanındaki mutfak ve oturma odası tavanlarında tavan sistemi düşürülerek gerçekleştirilmiştir. Şartlandırılmış kanallı tip taze hava cihazıyla mekanın havalandırılması sağlanmıştır (Şekil 7.25, 7.26 7.27).

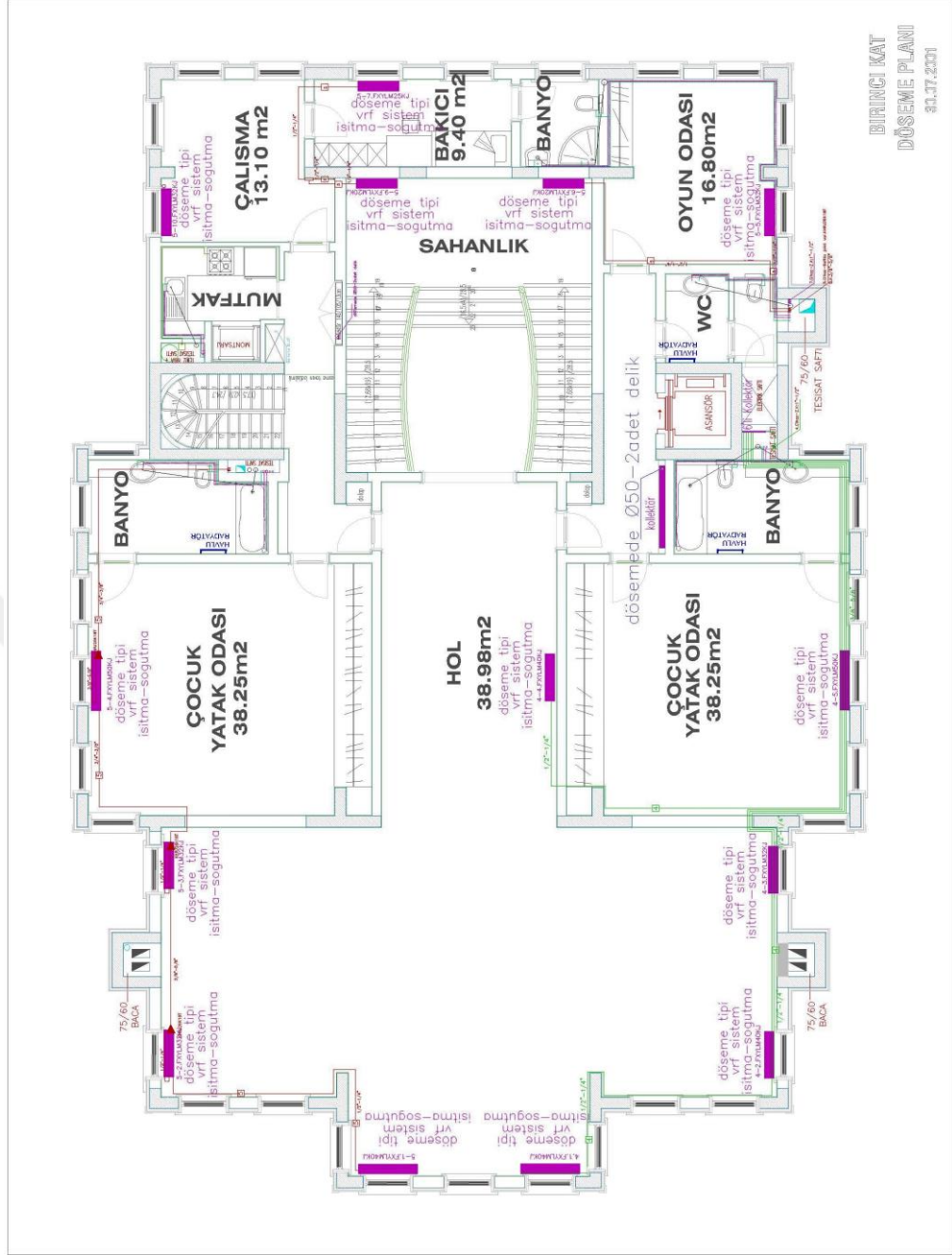
Şekil 7.27: Zemin kat merdiven holü havalandırma menfezleri (Alper)

1.kat orijinalinde; 6 oda, 2 hol, 2 merdiven sahanlığı, 2 tuvalet, 2 kiler planlı iken restorasyon projesinde yine Boğaz cephesinde oda duvarları iptal edilerek bir büyük salon, 2 büyük oda, 3 küçük oda, 1 sahanlık, 2 hol, 3 banyo, wc ve mutfak konumlandırılmıştır. Bu katta da zemin kattaki gibi revize edilen planlama ile artan ıslak mekan ve oda metrekareleri ile iklimlendirme ihtiyacı doğmuştur (Şekil 7.28).

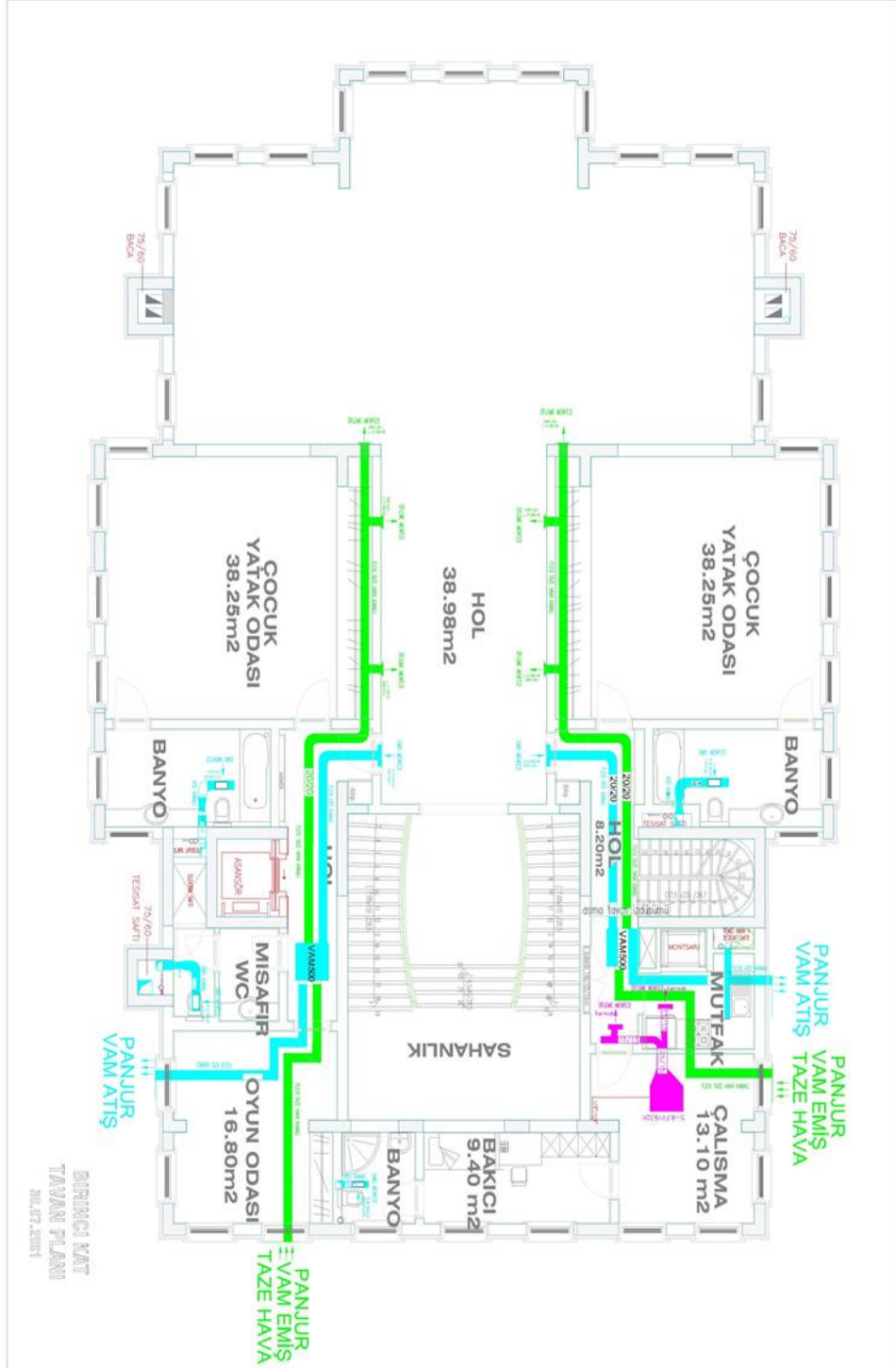
Şekil 7.28: Mutfak, banyo, salon (Alper)

Tavan tipi VRF sistem ısıtma-soğutma birinci katta iç ünitelere tesisat şaftından dağılımla sağlanmıştır. Yine pencere önlerinde ve hole konumlandırılan iç üniteler bu katta da ısıtma-soğutma ihtiyacını karşılamaktadır (Şekil 7.29).

Şekil 7.29: 1. Kat döşeme planı (mekanik proje) (Başak Yapı)

Birinci katta havalandırma ihtiyacı, ısı geri kazanımlı cihazlarla yine tavanda oluşturulan alçı tavan sistemi içerisinde konumlandırılmış, tavandan geçirilen izolasyonlu kanallarla sağlanmıştır. Merdivenin iki yanından hol boyunca ve ıslak mekanlardan da geçirilerek tüm mekanlarda emiş ve üfleme menfezleri ile nem tahliye ve havalandırma ihtiyacı karşılanmıştır (Şekil 7.30, 7.31).

Şekil 7.30: 1. Kat tavan planı (mekanik proje)(Başak Yapı)

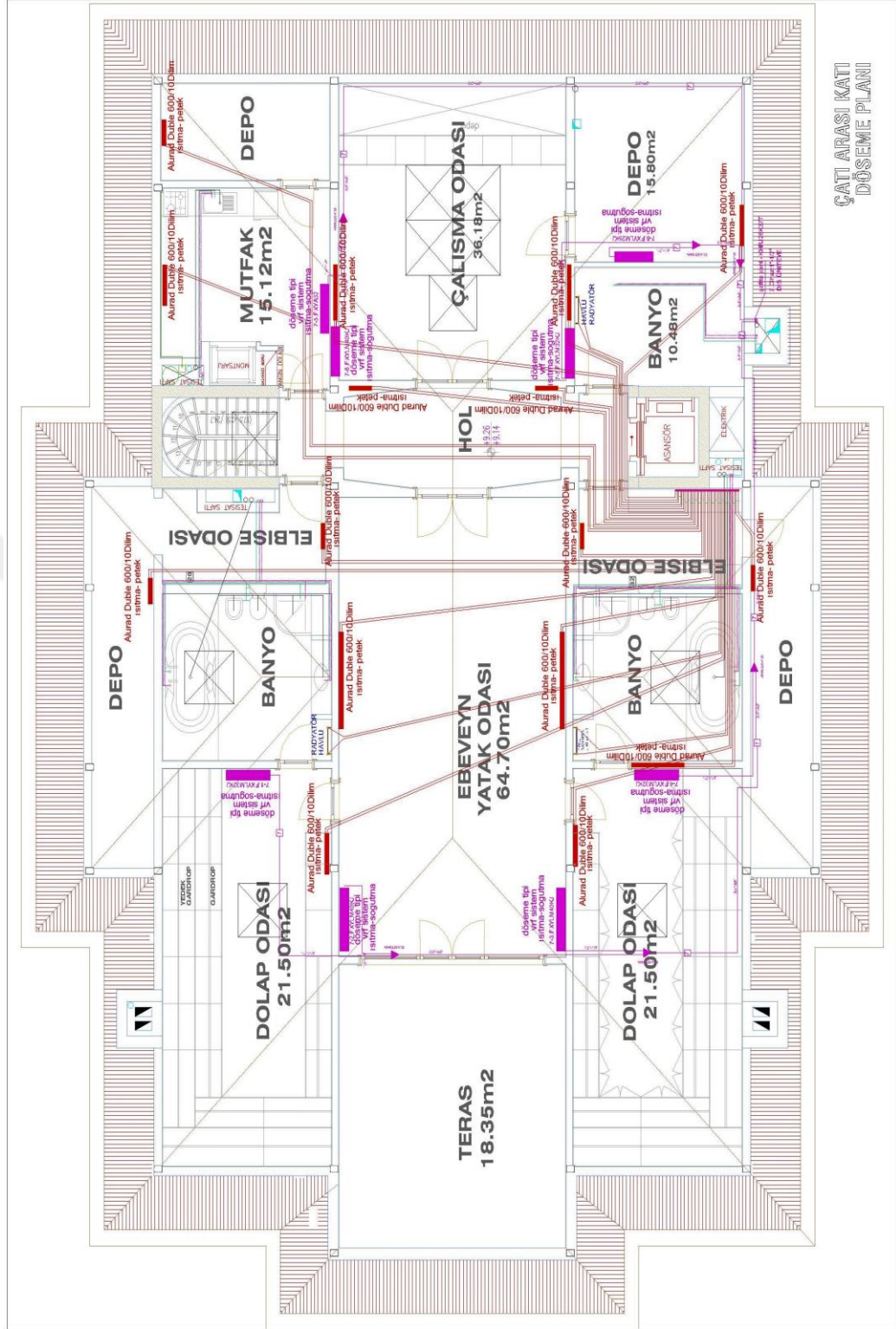
Şekil 7.31: Birinci kat merdiven holü, wc, yatak odası VRF ve havalandırma menfezleri (Alper)

Sonradan eklenen çatı arası katında planlanan bir büyük oda, 2 banyo, 3 küçük oda, mutfak ve teras alanı ile toplam metrekarede artış olmuştur. Aynı zamanda yalının çatı arası katı olması ısıtma-soğutma ve havalandırma ihtiyacının maksimum düzeyde hissedilmesine neden olmaktadır. (Şekil 7.32).

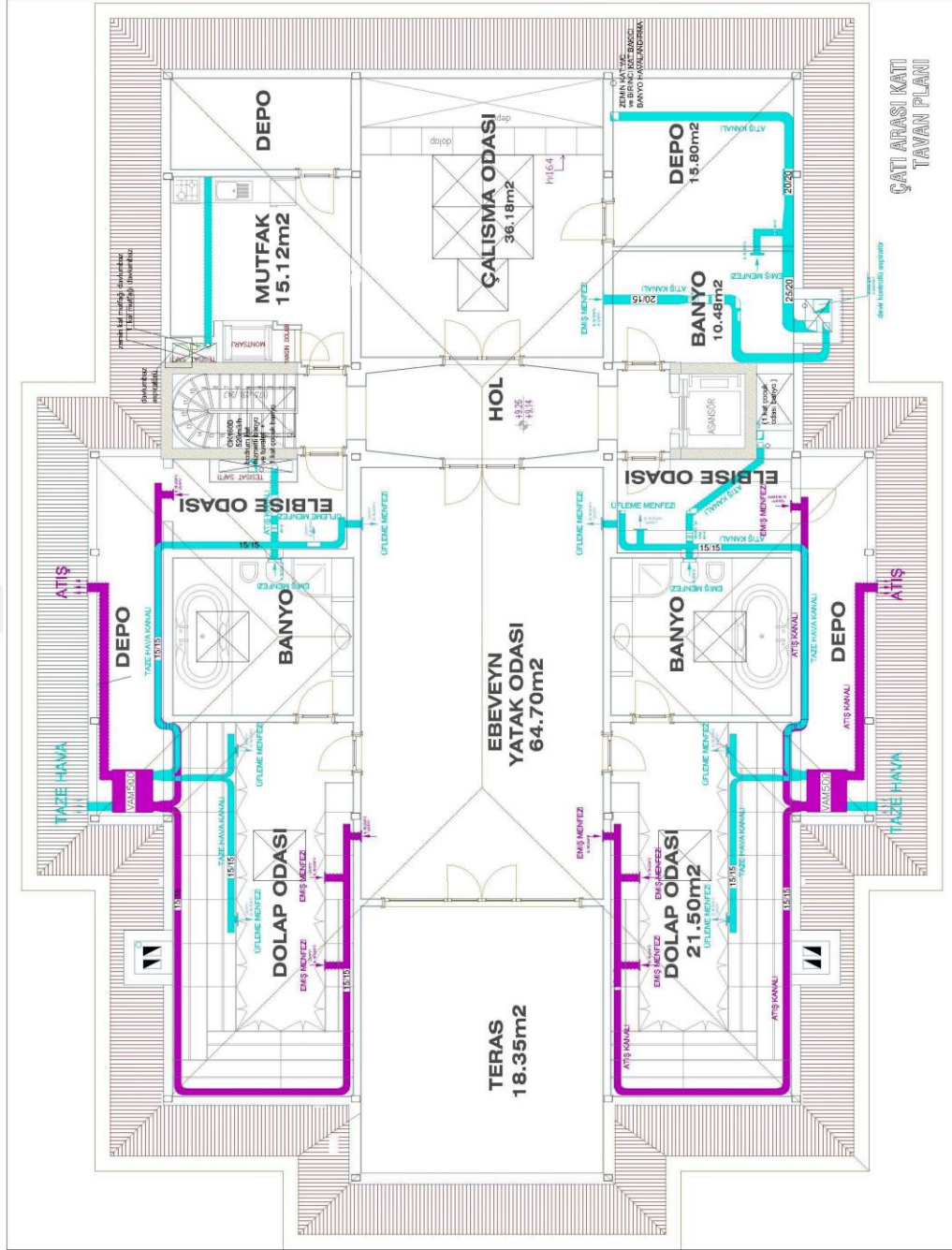
Şekil 7.32: Çatı katı yatak odası, banyo, küçük oda, mutfak (Alper)

Çatı katında iklimlendirme, döşeme tipi VRF sistem ile yine tesisat şaftından getirilerek döşemeden yürütülmüştür. Büyük ihtimalle bu katta VRF sistem soğutma ihtiyacı için kullanılmıştır. Isınma ihtiyacı ise bu kat için şafttan müştemilatta konumlandırılan kalorifer sistemi ile tüm mekana alüminyum radyatörlerle karşılanmıştır (Şekil 7.33).

Şekil 7.33: Çatı katı döşeme planı 1 (mekanik proje) (Başak Yapı)

Çatı katında havalandırma ihtiyacı yine ısı geri kazanımlı cihazlarla sağlanmıştır. Tavandan ses yalıtımlı kanallarla yürütülen hava emiş ve üfleme menfezleri ile mekana verilmiştir ve tahliye edilmiştir (Şekil 7.34).

Şekil 7.34: Çatı katı tavan planı 2 (mekanik proje)(Başak Yapı)

Yalıda tüm mahallerin taze hava ve egzoz havası için, nem alma özellikli ısı geri kazanım cihazı (HRV) kullanılmıştır. Islak mekanların nem ve koku tahliyesi için egzoz aspiratörü kullanılmıştır. Tüm odalarda kanallı tip VRF cihazıyla ve döşemeden yer tipi VRF cihazıyla ısıtma-soğutma yapılmaktadır. Çatı katında ayrıca ısıtma için; duvar tipi kaskad kazanlarla beslenen alüminyum radyatörler tercih edilmiştir. İklimlendirme sisteminde havalandırma kanalları, menfezler ve

panjurlar hem döşemeden hem tavandan hem de duvardan üfleme ve emiş olarak yapılmıştır (Şekil 7.35, 7.36).

Şekil 7.35: Radyatör ,duvardan menfez, tavandan menfez (Alper)

Şekil 7.36: Tavan menfez, döşeme menfez, duvar menfez (Alper)

7.4. Değerlendirme

Ahmet Nazif Paşa Yalısı, 30.01.1986 tarih ve 1754 sayılı karar ile 1. Grup tescilli iken II.A2 grup olarak tescili yenilenmiş ve dış cephesi orijinaline sadık kalmak şartı ile iç mekanda taşıyıcı sistem dahil olmak üzere yenilenmesine izin verilmiştir. 14.10.1999 tarihli son restorasyon projesi Y. Mimar Hüseyin Nezihi Tekinel tarafından projelendirilmiştir. 24.05.2017 tarihli, 1282 sayılı İstanbul 6 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü raporuna göre ise onaylı projeye uyulmadığı ve giderilmesi hususunun ilgili kurumlara devredildiği görülmektedir.

Yapılan araştırmada; 14.10.1999 tarihli son restorasyon projelerine, İstanbul 6 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü arşivinden ulaşılmıştır. Bununla birlikte iklimlendirme sistemlerinin yer aldığı uygulama

mekanik projelerinin de yetkili kurumlarda varlığı araştırılmıştır. Ancak halihazırda Boğaziçi İmar Müdürlüğü ve yalının bağlı bulunduğu 6. Numaralı Koruma Bölge Müdürlüğü arşivlerinde mekanik projelerinin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Yalının iklimlendirme sistemi analizi, halen Zeynep Sabancı'ya ait olan yalıda yerinde tespit yapılmasına izin verilmediğinden arşiv fotoğrafları, restorasyon projesi ve yalının mekanik projelerini üstlenen firma arşivlerinden elde edilen mekanik projelerle yapılmıştır. Bu analize göre;

Yalının son restorasyon projesinde, cephe karakterinde ve iç mimari planlamada, orijinal cephe ve plana sadık kalınmadığı görülmektedir. Yalı su basman üstü iki ahşap karkas kattan oluşuyorken uygulanan restorasyon projesi betonarme konstrüksiyon şeklindedir. Yalıya yeni projede bir çatı arası katı eklenmiştir. İç mimari planlaması yenilenmiştir. Bina giriş merdivenleri revize edilmiştir. Bahçesinde bulunan müstemilatın da kullanım amacı değiştirilerek misafirhane ve personel alanları oluşturulmuştur.

Restorasyon projesi ile iç mekanda neredeyse tamamen, cephede ise kısmen yapılan revizyonlar, planlanan tesisat odaları, teknik mekanlar ve bacalarla, tavanda oluşturulan asma tavan boşluklarıyla iklimlendirme sistemi için yeterli alan oluşturulmuştur. Bu hali ile yalının kullanıcı konforu ve yapı fiziği açısından iklimlendirme sorunu yaşamadığı görülmektedir.

Yalıda iklimlendirme ihtiyacına yönelik, tüm mahallerde taze hava ve egzoz havası için, nem alma özellikli ısı geri kazanım cihazı (HRV), ıslak mekanların nem ve koku tahliyesi için de egzoz aspiratörü kullanılmıştır. Tüm odalarda kanallı tip VRF cihazıyla ve döşemeden yer tipi VRF cihazıyla ısıtma-soğutma yapılmaktadır. Çatı katı ısıtmaya ek olarak; duvar tipi kaskad kazanlarla beslenen alüminyum radyatörler tercih edilmiştir. İklimlendirme sisteminde havalandırma kanalları, menfezler ve panjurlar hem döşemeden hem tavandan hem de duvardan üfleme ve emiş olarak yapılmıştır.

8. SAİT HALİM PAŞA YALISI RESTORASYONUNDA İKLİMLENDİRME SİSTEMLERİNİN İÇ MEKAN TASARIMI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

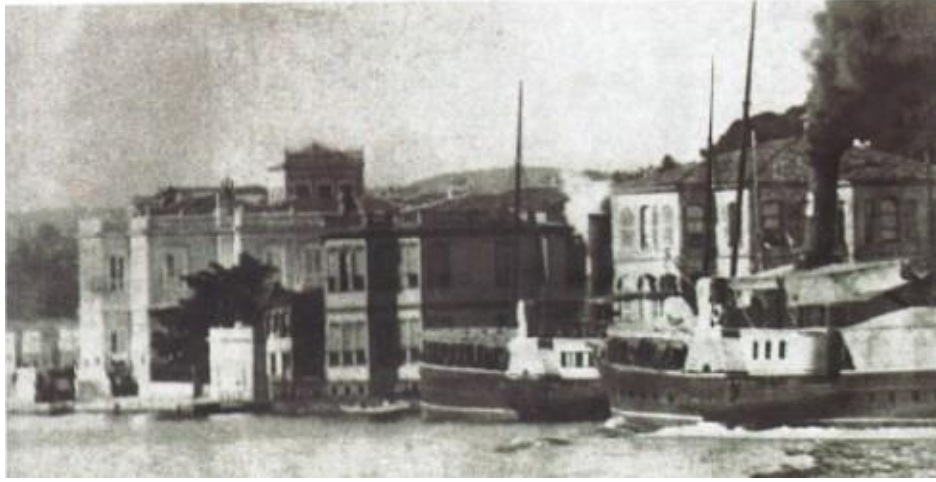
8.1. Sait Halim Paşa Yalısı Tarihçesi

Sait Halim Paşa Yalısı'nın bulunduğu Sarıyer ilçesine bağlı Yeniköy semti; İstanbul'un fethinden sonra Romanya'nın Geni bölgesinden gelenlerin sonrasında Rumların yerleştiği o zamanki adı ile Geniköy' dür. Kanuni Sultan Süleyman'ın emriyle Yeniköy adını almıştır. Yüzyıl sonra Karadeniz Bölgesi'nden gelen tüccarlar ve denizciler bu bölgeye yerleşmiştir. 18. ve 19. yy. da Yeniköy Boğaz kıyılarında, ünlü levanten ve bankerlerin, zengin gayrimüslim efradın yalıları sıralanmıştır.

Sait Halim Paşa Yalısı'nın ilk sahipleri Düzoğulları ailesidir. Daha sonraki sahipleri Aristarhis ailesi yalıyı tamamen yıktırıp tahminen 1863 yılında yeniden yaptırmıştır. 1876 yılında Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Paşa'nın oğlu Abdülhalim Paşa'ya geçmiştir. Yalının istenilen büyüklükte olmaması nedeni ile mimar Petraki Adamentini'ye bugünkü hali ile yaptırılmıştır. 1890 yılında Abdülhalim Paşa'nın ölümü ile dokuz evlada miras kalan yalı, kardeşlerinin hisselerini devralmasıyla 1894 yılında Sait Halim Paşa'ya geçmiştir (Erdenen, 2006).

II. Abdülhamid'in sivil paşalarından olan Sait Halim Paşa, Abdülhalim Paşa'nın dokuz evladından biridir. 1863 yılında Kahire'de doğmuştur. İsviçre'de siyasal bilimler eğitimi almıştır. 1911 yılında Dışişleri Bakanı olmuş sonrasında Sadrazamlık görevi almıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda Malta'ya sürülmüş Roma'da 1921 yılında öldürülmüştür.

Sait Halim Paşa'nın ölümünden sonra varislere kalan yalı, Araplara kiralanmıştır. Sonrasında yalı Turizm Bankası'na geçmiş ve bir dönem yalnızca yabancıların girebildiği bir kumarhane olarak kullanılmıştır. 1972 yılında yangın tehlikesine karşılık Hilton Oteli'ne devredilmiştir (Şekil 8.1).

Şekil 8.1: 20. yy. başlarında Sait Halim Paşa Yalısı'na ait en eski fotoğraf (Avunduk, 2002)

Sait Halim Paşa Yalısı'nın asıl tarihi önemi; Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'na girmesine neden olan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasına yol açan Türk-Alman ittifakının 1914 yılında bu yalıda imzalanmış olmasıdır. İttihat ve Terakki yöneticileri Talat Paşa, Enver Paşa ve Cemal Paşa sık sık bu yalıda buluşmuşlardır.

Rıhtımındaki iki aslan heykeline ithafen 'Aslanlı Yalı' ismiyle de anılan Sait Halim Paşa Yalısı 1968 yılında bir tadilattan geçirilmiş ancak asıl restorasyonu 1980-1984 yılları arasında T.C. Turizm Bankası tarafından T.A.Ç. Vakfı'na yaptırılmıştır. T.C. Turizm Bankası 1989 yılında Türkiye Kalkınma Bankası'na dönüştürülmüş ve yalı mülkiyeti T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı ve Türkiye Kalkınma Bankası'na geçmiştir (Şekil 8.2).

Şekil 8.2: T.A.Ç. Vakfı 1980-1984 restorasyonu sonrası genel görünüm (Mimarlık 84/3-4)

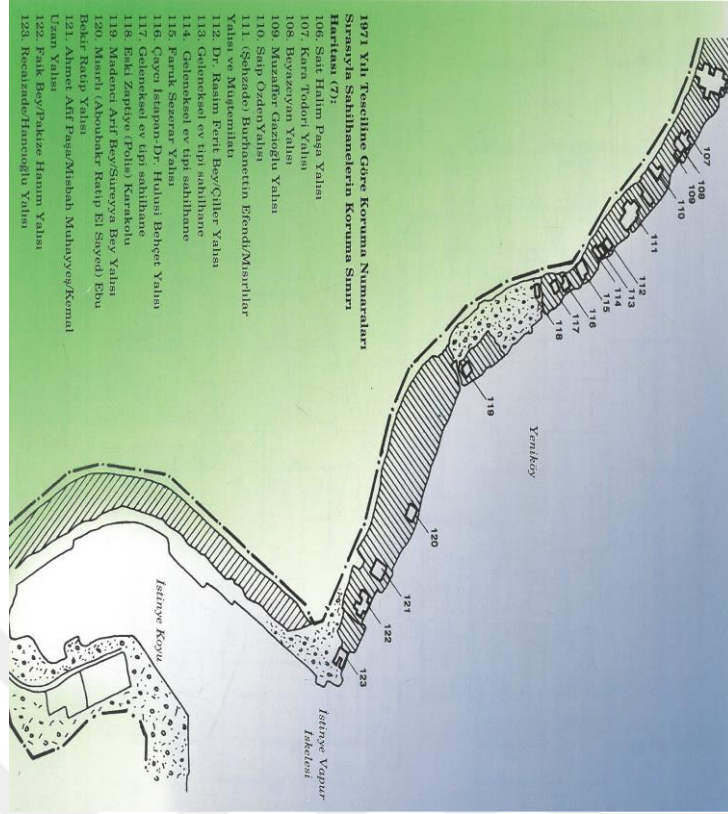
Yeni mülkiyet sonrası yalının bahçesi yazın restoran olarak işletilmiştir. Odaların bir kısmı da müze olarak düzenlenmiştir. Başbakanlık yazlık konutu olarak da kullanılmaya başlanan yalı resmi toplantılara da ev sahipliği yapmıştır. Yalı 1995 yılında resmi konukevi olarak kullanıldığı sırada 12.11.1995 tarihinde yangın geçirmiş, 16.01.1997 tarih ve 9048 numaralı karar ile restorasyon sürecine geçilmiştir (Şekil 8.3). Restorasyon projesinde Prof. Dr. Doğan Kuban yönetiminde Avunduk Mimarlık tarafından 1860 yılında inşa edildiği hali esas alınmıştır. Restorasyon süreci 2001 yılı Aralık ayında tamamlanmış ve hizmete açılmıştır. 2005 yılında 49 yıllığına üst kullanım hakkı özel sektöre verilen yalı günümüzde düğün, toplantı ve davet mekanı olarak kullanılmaktadır (Avunduk, 2002).

Şekil 8.3: 12.11.1994 yalıda çıkan yangın (Avunduk, 2002)

8.2. Sait Halim Paşa Yalısı Konumu ve Plan Oluşumu

Sait Halim Paşa Yalıları 1971 Yalı tescillerine göre koruma numara sırasıyla sahilhanelerin koruma sınırı haritasında olduğu gibidir (Şekil 8.4).

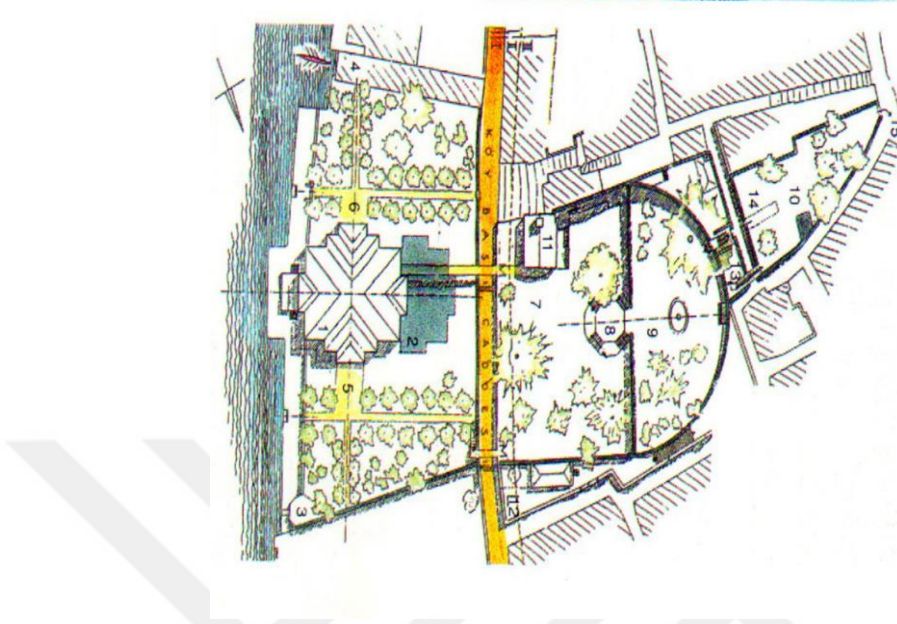

Şekil 8.4: 1971 Yalı Tescillerine göre koruma numara sırasıyla sahilhanelerin koruma sınırı haritası (Erdenen, 2006)

- Sait Halim Paşa Yalısı; 106 koruma numaralı yalı
- Köybaşı Caddesi üzerinde
- Pafta :65 /Ada: 296/ Parsel 20-21
- Kapı no : 117
- Üslubu : Neo-klasik (Ahşap Bağdadi)
- İnşası: XIX. yy'ın son çeyreği
- Esas arsa alanı: 5302 m², Bina alanı: 1535 m²
- Günümüzde arsa alanı: 5152 m², Bina alan: 2500 m²
- Mimarı: Petraki Adamantini

Sait Halim Paşa Yalısı; Sarıyer ilçesi, Yeniköy mahallesi, Köybaşı caddesinde, 65 pafta, 296 ada 20-21 parsel sınırları içinde yer almaktadır. İstanbul 3 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü tarafından 1. Grup Kültür Varlığı olarak tescil edilmiştir. Sedat Hakkı Eldem'e göre, Sait Halim Paşa Yalısı ilk yapıldığı yıllarda çok geniş bir arazi ve bahçe içerisinde yer almaktadır. Üst bahçe koruluğu ve alt bahçesi ile birlikte toplam 20 dönümlük bir araziye

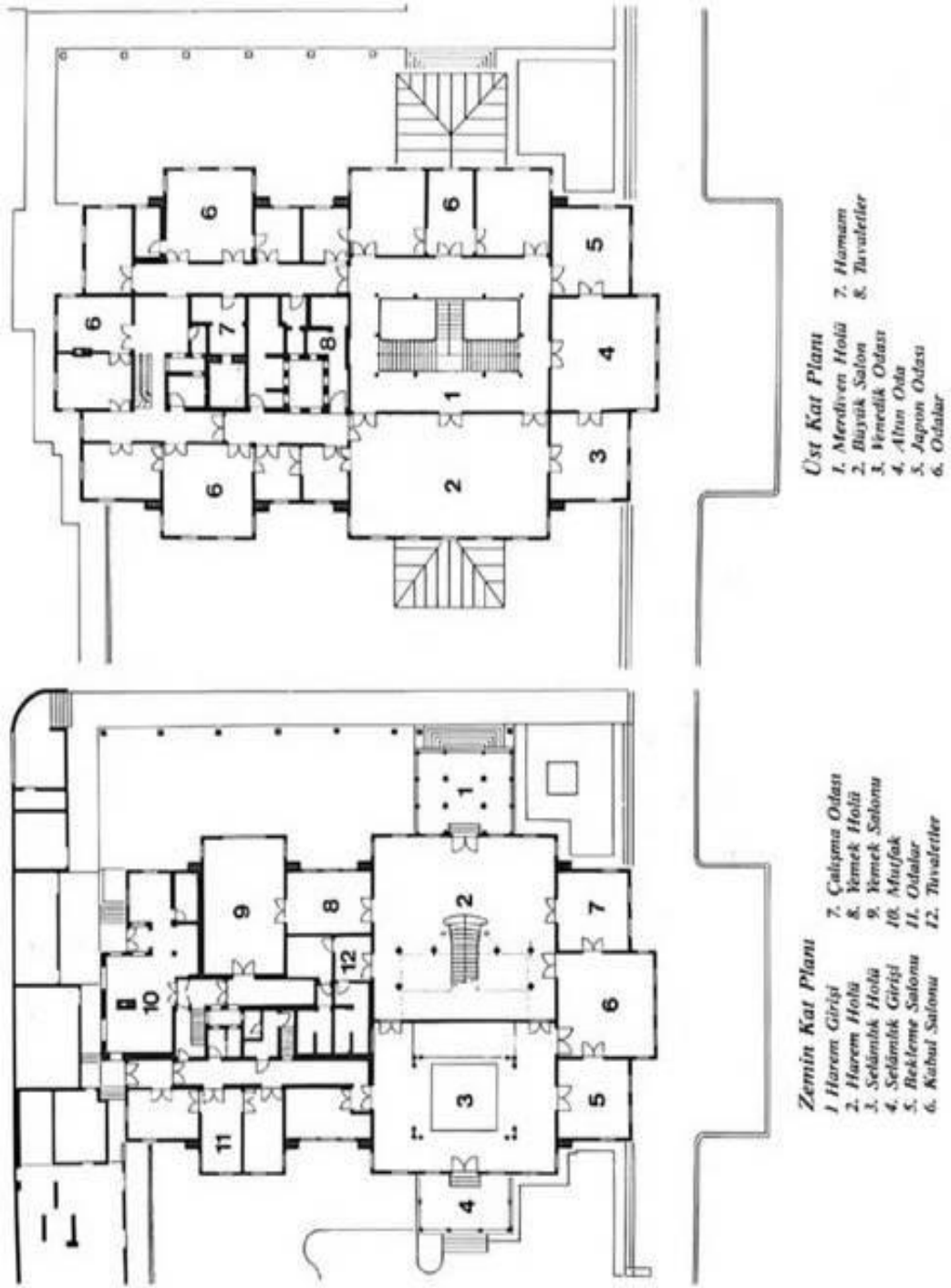
sahiptir. Zamanla üst bahçe ve yalının sol tarafındaki kayıkhanenin bulunduğu kısımlar parsellenerek satılmıştır (Şekil 8.5) (Erdenen, 2006).

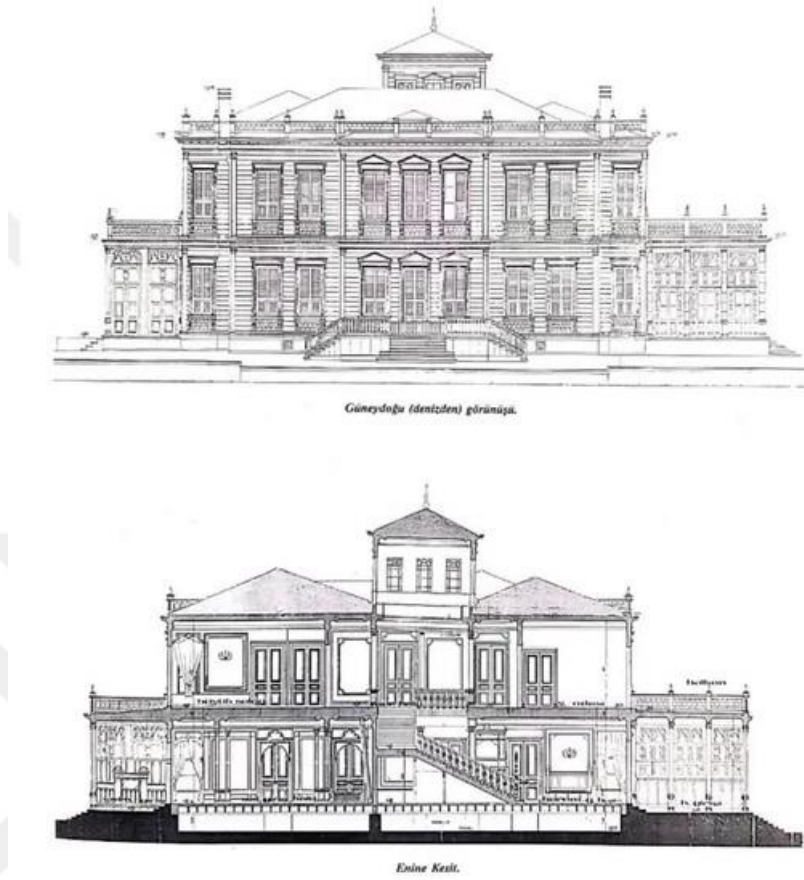
Şekil 8.5: Sait Halim Paşa Yalısı 1890'lı yıllardaki vaziyet planı (Erdenen, 2006)

Yalı 1250 m² lik bir alanda yarı bodrum havadanlık üstünde iki kat planlıdır. Dış cephede ampir üslup, iç mekanda eklektik anlayış hakimdir ve adeta bir Arap saraylarını andıran ağır arabesk unsurlar barındırır. Üst katlar ahşap karkaslı, ıslak mekanlar dolu harman tuğlalıdır (Erdenen O.2006). İki ahşap kat altında mermer kaplama kafesli bodrum kat hava akımı sağlamakta ve rutubeti engellemektedir (Avunduk, 2002).

Yalının plan şeması; orta sofanın etrafında sıralanmış odalar şeklindedir (Şekil 78.,8.8). Sait Halim Paşa'nın yaptırdığı onarımlarla orta sofa merdiven haline dönüştürülmüştür. Kuzey tarafı Haremlik, güney tarafı Selamlık olarak planlanmıştır. Haremlik ve Selamlık Bölümlerine aynı bina içinde basamaklarla simetrik olmayan ahşap cemakanlı bölümlerden girilir (Şekil 8.6, 8.7, 8.8, 8.9) (Selçuk, 2019).

Şekil 8.6: Sait Halim Paşa Yalısı zemin ve üst kat planı (Selçuk, 2019)

Şekil 8.7: Sait Halim Paşa Yalısı 1980-1984 yılları arası yapılan restorasyonu öncesi denizden görünüş ve kesiti (Selçuk, 2019)

Şekil 8.8: Selamlık girişi
(Mimarlık 84/3-4)

Şekil 8.9: Haremlik girişi
(Avunduk, 2002)

Haremlik kısmında girişi üst kata bağlayan çift kollu muhteşem bir merdiven yer alır. Üst katta salonlar, harem odaları ve hizmet üniteleri vardır. Deniz cephe odalar; Altın oda, Venedik odası, Japon odası gibi iç mekan üslubuna göre isimlendirilmiştir. Merdiven üstünde cihannüma şeklinde bir ışıklık yer alır. Mavi salon alçı süslemeleri ile dikkat çekicidir (Şekil 8.10) (Avunduk, 2002).

Şekil 8.10: Çift kollu merdiven, ışıklı ve deniz cepheli oda (Avunduk, 2002)

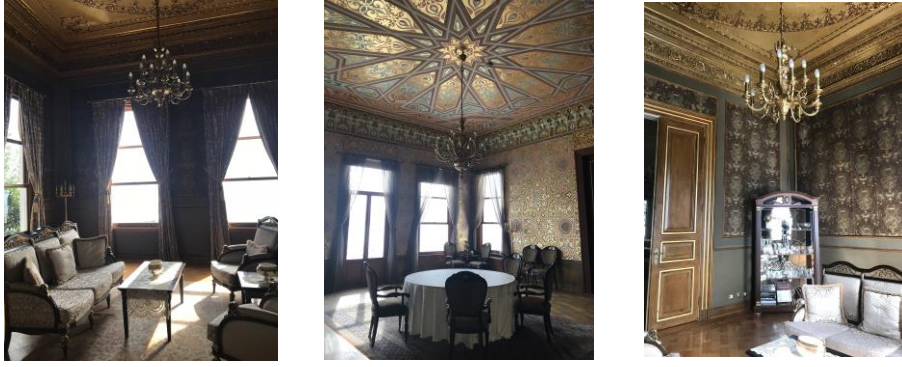

Şekil 8.11: Selamlık bölümü, yemek odası, Clement'in 'Çölde Av Sahnesi' tablosu (Avunduk, 2002)

Clement' in ünlü 'Çölde Av sahnesi' isimli tablosu selamlık duvarında yer alır. Bu alandan, konuk bekleme ve kabul alanı ve özel çalışma odalarına ulaşılır. Bu odalar Mısır ve Barok üslubu ile bezelidir (Avunduk, 2002).

Yalının arka yola bakan tarafı Sait Halim Paşa'nın ailesine hizmet eden kişilere ayrılmıştır. Alt katta kuzey bahçeye cepheli büyük davetler için planlanan yemek salonu bulunur. Yemek salonu alçı av hayvan kabartma örnekleri ile belki de yalının en abartılı süslemelerinin bulunduğu kısımdır (Şekil 8.11) (Avunduk, 2002).

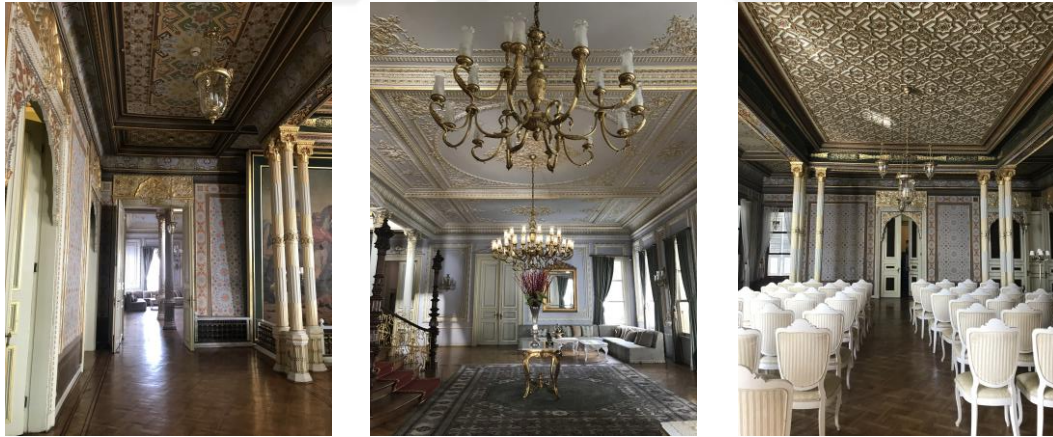
Yalı iç dekorasyonunda eklektik üslup hakimdir. Altın yaldızlı bezemeler, alçı kaplamalar, sedef bağa işçilikli ahşap öğeler, geometrik şekiller, Murano (İtalyan cam markası) kristal avizeler, kalem işleri, sedef kakmaları, hat örnekleri, Kütahya çinileri, geometrik ve bitkisel formları ve tavan süslemeleri, Osmanlı, Mısır, ampir ve 16.Louis üslubunun en seçkin örneklerinden mobilyaları ile yalı adeta müze-saray şeklindedir (Şekil 8.12, 8.13, 8.14) (Avunduk, 2002).

Şekil 8.12: Eklektik Üslup İç Dekorasyonlu Deniz Cepheli Odalar

Şekil 8.13: Eklektik Üslup İç Dekorasyonlu Deniz Cepheli Odalar

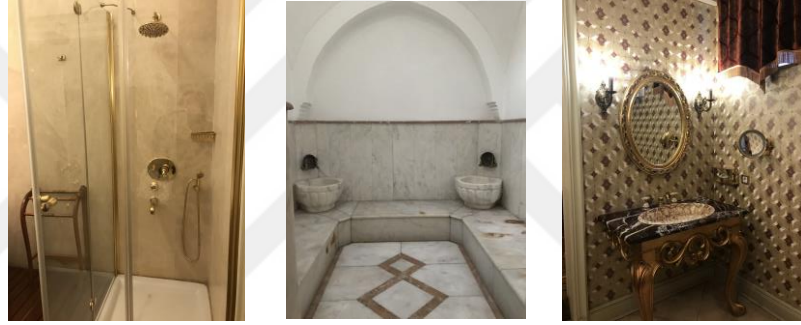

Şekil 8.14: Eklektik üslup iç dekorasyonlu merdiven holü ve selamlık

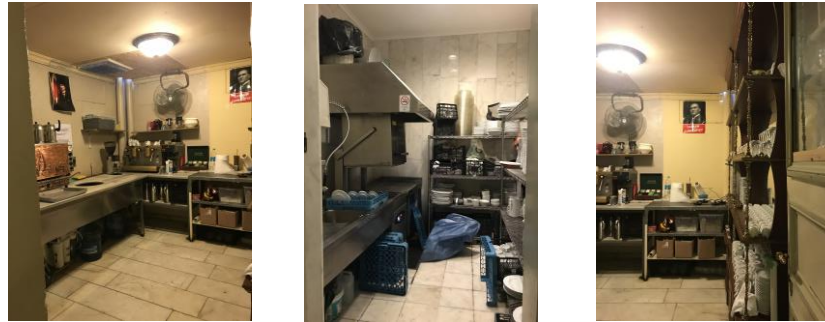
Yalının ikinci katından altından yol gecen ve arkadaki geniş korusunu yalıya bağlayan kafesli koru bağlantısı, 1958 yılında caddenin genişletilmesi sırasında yıktırılmış yalının üst bahçe ile ilişkisi kesilmiştir. İfraz edilerek ayrılan bu yolun diğer kısmında dükkanlar inşa edilmiş üst bahçe Yapı ve Kredi Bankası'na satılmıştır (Erdenen, 2006).

Yalının mutfak, çamaşırhane, ahır, mahzen ve müstemilatı üst bahçe kısmında yer alır. Mutfak bölümü günümüzde cadde üstündeki dükkanlardır. Deniz tarafında ise yalı, kayıkane ve deniz hamamı vardır. 1920 yılında bahçedeki deniz hamamı, deniz suyunun zararlı etkileri ile çökmüş, yerine yeni bir deniz hamamı inşa edilmiştir (Avunduk, 2002).

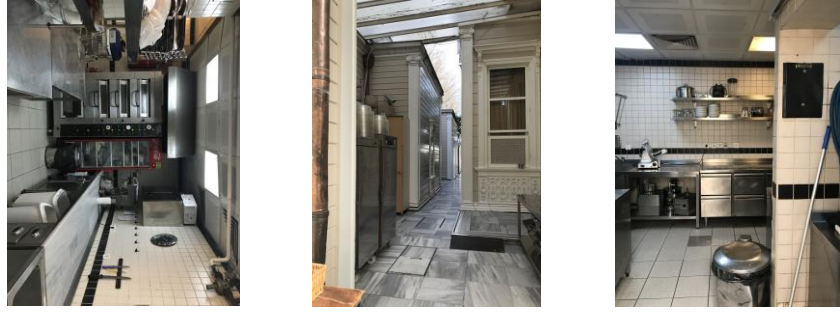
Yalı'nın 1968 yıllarındaki ilk onarımında bahçe ikiye ayrılmış güney kısmına beş katlı betonarme bir otel binası yaptırılmış sonrasında güvenlik nedeniyle bu bina yıktırılmıştır. Yalının arka kısmına betonarme bir mutfak, ıslak hacimler ve servis merdiveni eklenmiştir. Bahçenin yol kısmına ise yalıya hizmet eden tesisat odaları yaptırılmıştır (Şekil 8.15, 8.16, 8.17) (Avunduk, 2002).

Şekil 8.15: Yalı iç mekan ıslak mekanlar

Şekil 8.16: Yalı iç mekan ıslak mekanlar

Şekil 8.17: Yalı dış mekan ıslak mekanlar

1980-1984 restorasyonunda; çatıdaki 'Malik ül Mülk' yazısı, çatıdaki ahşap korkuluklar ve üst kat balkon korkulukları kaldırılmış yerine çatı yapılmıştır. Deniz tarafındaki merdivenli platform kaldırılmış ıslak mekanlara banyo-wc eklenmiştir. Isıtma, soğutma, havalandırma tesisatı yenilenmiştir (Avunduk, 2002).

8.3. Sait Halim Paşa Yalısı Restorasyon Projesi İle İklimlendirme Sistemi İç Mekan Analizi

Sait Halim Paşa Yalısı T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Türkiye Kalkınma Bankasına ait olup, 2005 yılında 49 yıllığına üst kullanım hakkı özel sektöre devredilmiştir. Bu bölümde incelenecek yalının mekanik projelerine İstanbul Boğaziçi İmar Müdürlüğü ve bağlı bulunduğu İstanbul 3. Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünde ulaşılamamıştır. Ancak, İstanbul Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nden ve Avunduk Mimarlık Y. Mimar Acar Avunduk arşivinden elde edilmiş rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri, yerinde tespitler, fotoğraflar ve izlenimlerle değerlendirme yapılacaktır (Şekil 8.18, 8.19, 8.20).

Şekil 8.18: Sait Halim Paşa Yalısı 1995 yangın öncesi denizden görünüşü (Avunduk, 2002)

Şekil 8.19: Sait Halim Paşa Yalısı günümüzdeki görünüşü

12.11.1995 tarihinde çatı onarımı esnasında yangın geçiren yalıda, üst kat tamamen alt kat kısmen tahrip olmuştur. Bu tahribat sonucu tüm strüktürün açığa çıkması ile yalı detaylı incelenebilmiş ve yapılan restorasyonda orijinal halinin esas alınması kararlaştırılmıştır (Şekil 8.23). Bu tespitler sonucu;

- i) Yapının ahşap strüktürü, tekniği ve malzemesi ile tamamen aynı dönem özelliklerini taşımaktadır. Geçme-birleşme detayları, boyutları, kesitleri, cinsi ve kullanılan çingene çivisi ile asıl dönemini ifade ettiği belirlenmiştir.
- ii) Temel duvarlarında, bacalarda ve ıslak hacimlerde dönem tuğlaları Şahbazyan tuğlaları kullanılmıştır. Yalının deniz tarafında, yol tarafında ve orta bölümünde tamamen uygulandığı görülmüştür.
- iii) Sedat Hakkı Eldem'in plan şeması ile iki dönemde inşa edildiği tespitini doğrulayacak bir bulguya ne yazık ki rastlanamamıştır. Yalının bir bütün olarak Sait Halim Paşa'nın 1890' lı yıllarda mimar-kalfa Petraki Adamandidis' e yaptırıldığı düşünülmektedir.

Bu tespitler sonucu yapılan restorasyon projeleri 1890 yılındaki hali esas alınarak hazırlanmıştır (Avunduk, 2002).

Şekil 8.20: Sait Halim Paşa Yalısı 1994 yangını sonrası iç mekan görünüşü (Avunduk, 2002)

Yangından sonra yapılan enkaz kaldırma çalışmaları sonrası yalının yağmur ve kar gibi dış etkenlere karşı korunması amacıyla çatı kısmına uzay kafes sistemi ile geçici bir çatı yapılmıştır (Şekil 8.21, 8.22).

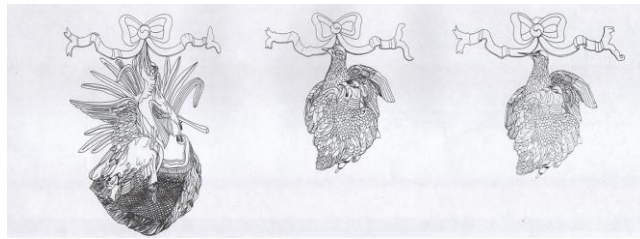

Şekil 8.21: Sait Halim Paşa Yalısı 1995 yangını sonrası koruma amaçlı yapılan geçici çatı sistemi ile denizden görünüşü Nisan 1996 (Avunduk, 2002)

Şekil 8.22: Harem girişi merdiven holü enkaz kaldırıldıktan sonra görünüşü.
Nisan 1996 (Avunduk, 2002)

Yalı, mimari biçim olarak restitüsyonuna uygun şekilde hemen hemen aynı görüntü baz alınarak yapılmıştır. Yalının büyüklüğü ve önemi nedeniyle oluşturulan restorasyon ekibinde; üç topoğraf, iki tezhip sanatçısı, dört restoratör, bir kimyager ve bir sanat tarihçisi görev almıştır. Yapının bütün planları, görünüş ve kesitleri 1/50, sistem kesitleri 1/20, süsleme detay çizimleri 1/2 ve 1/1 ölçekte hazırlanmıştır. Üçüncü boyut çalışmalarında silikon kalıplar kullanılmıştır. Bezeme çalışmalarında rölöveler stampaj yöntemi (kabartma yazı ya da bezemelerin üzerine kağıt konularak kopya edilmesi) ile hazırlanmış, malzeme ve cins analizleri yapılmıştır (Şekil 8.23)(Avunduk, 2002).

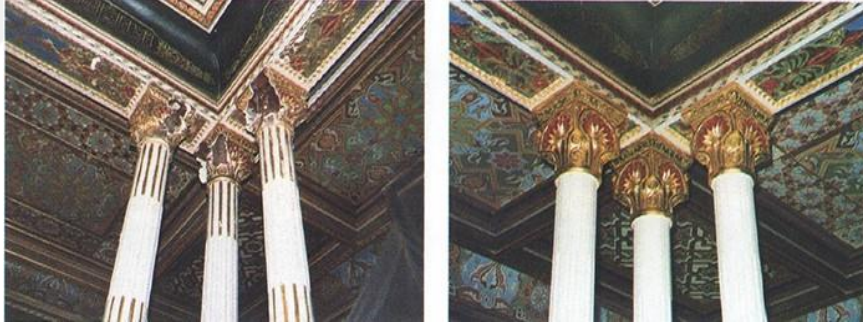
Şekil 8.23: Restorasyon projesi 1/1 detay çizimleri (Avunduk, 2002)

Yalının üst katı ve çatısı büyük ölçüde tahrip olduğundan tamamen yenilenerek bütünleme ve yenileme çalışmaları yapılmıştır. Alt kat ise kısmen yenilenerek ve kısmen takviye edilerek strüktürde ve bezemelerde sağlamlaştırma yapılmıştır. Zamanla deforme olan bodrum kat temel duvarları mantolama tekniği ile betonarme güçlendirme yapılmış, yalının döşemeleri ve duvarlarında oluşan 8 ila 10 cm. ye varan sapma ve açıklıklar giderilmiştir. Taşıyıcı kiriş, kolon ve

payandaların iyi durumda olmayanları yenilenmiştir. Döşeme ve çatı strüktüründe günümüzde orijinal boyutta kereste temin edilemediğinden tutkallı kiriş, ahşap karkas bağlantı noktalarında da çağdaş çelik bağlantı malzemeleri kullanılmıştır. Yangın söndürme çalışmaları sırasında zarar gören süsleme ve duvar kaplamaları aslına uygun yenilenmiştir (Şekil 8.24, 8.25, 8.26, 8.27, 8.28, 8.29, 9.30, 8.31, 8.32, 8.33, 8.34, 8.35)((Avunduk, 2002).

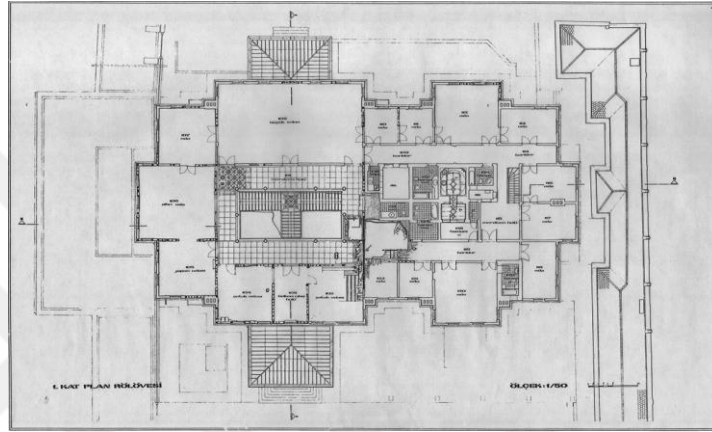
Şekil 8.24: 1. kat merdiven holü yangın sonrası ve restorasyon sonrası görüşleri (Avunduk, 2002)

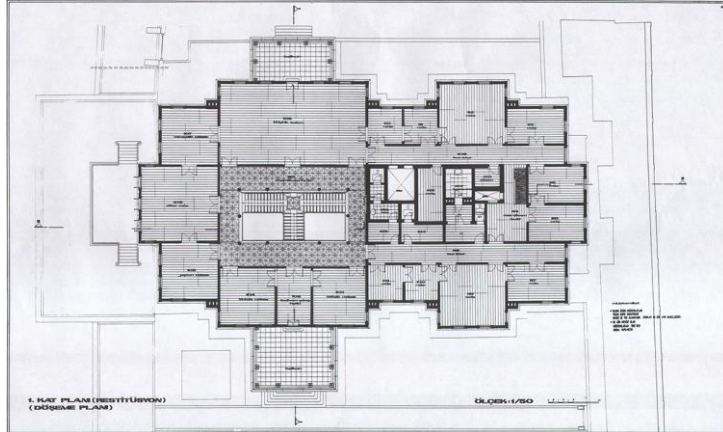
Şekil 8.25: Selamlık salon sütun başlıkları yangın sonrası ve restorasyon sonrası görüşleri (Avunduk, 2002)

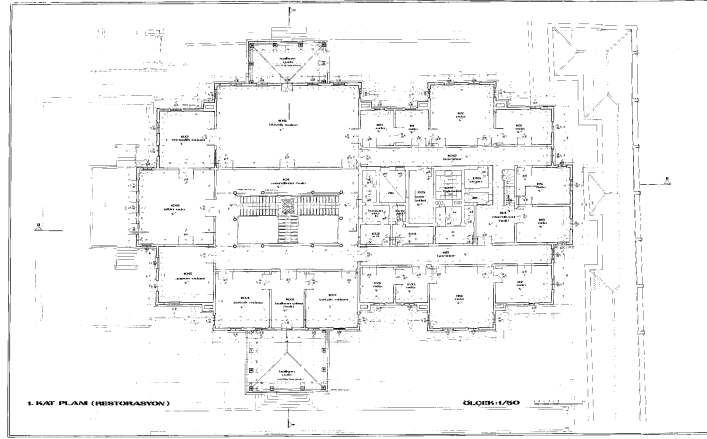
Şekil 8.26: 1. kat Altın Oda tavan süslemeleri, alçı kabartma ve kalem işleri Yangın sonrası ve restorasyon sonrası görünüşleri (Avunduk, 2002)

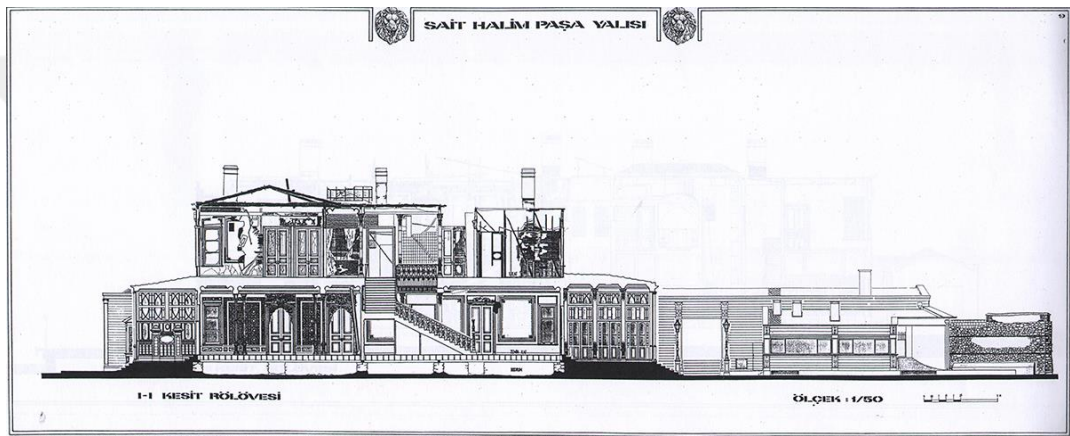
Şekil 8.27: 1. kat Rölöve planı (Avunduk, 2002)

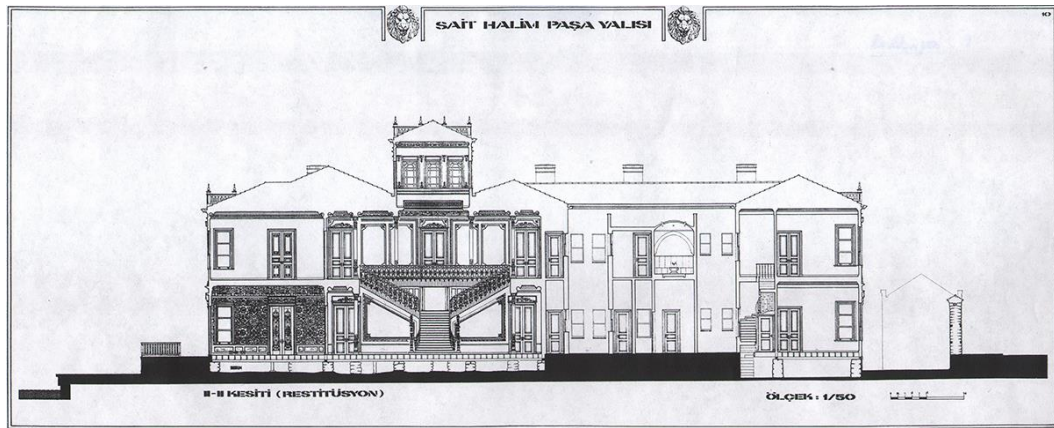
Şekil 8.28: 1. kat Restitüsyon planı (Avunduk, 2002)

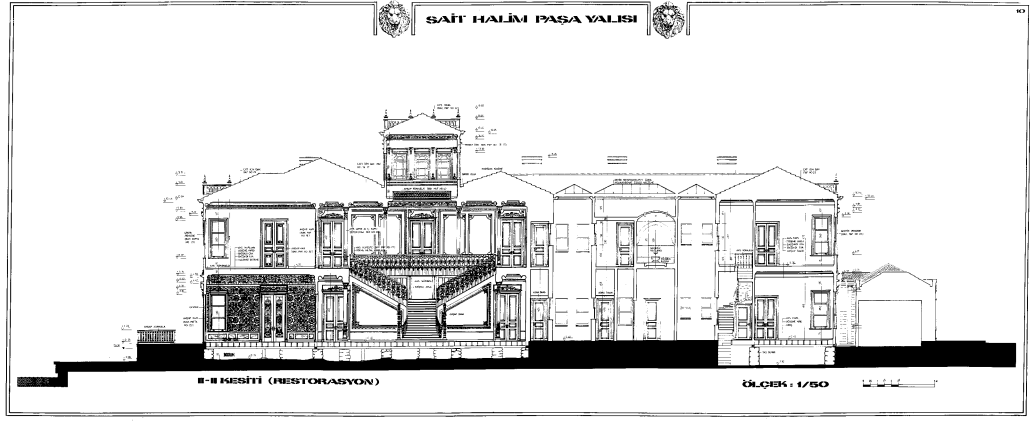
Şekil 8.29: 1. kat Restorasyon planı (Avunduk, 2002)

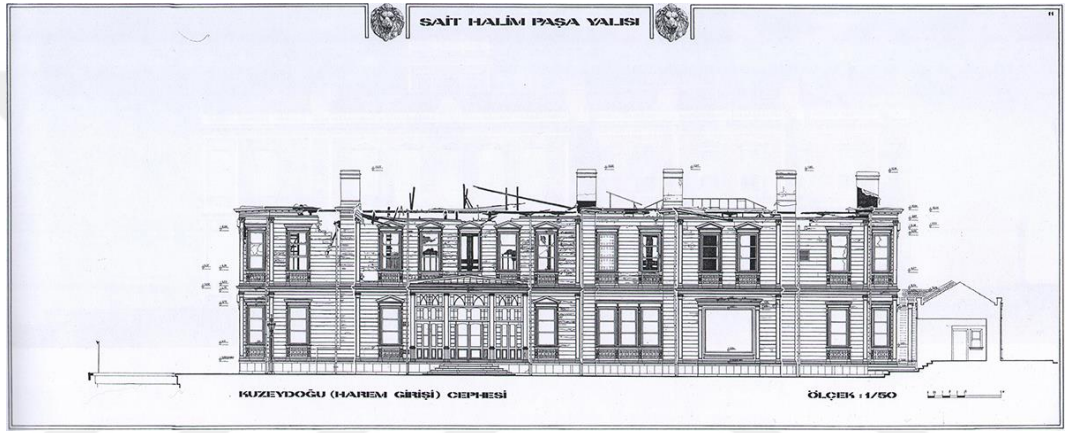
Şekil 8.30: Rölöve kesiti (Avunduk, 2002)

Şekil 8.31: Restitüsyon kesiti (Avunduk, 2002)

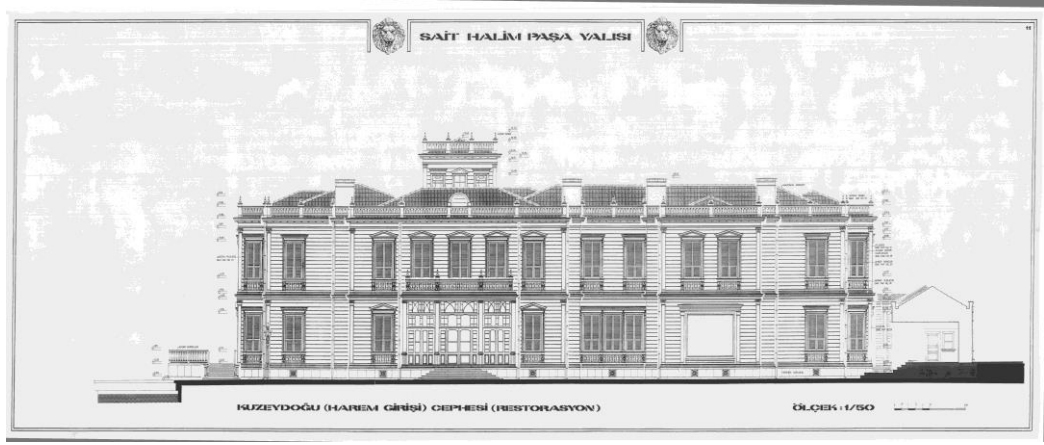
Şekil 8.32: Restorasyon kesiti (Avunduk, 2002)

Şekil 8.33: Rölöve Harem girişi görünüşü (Avunduk, 2002)

Şekil 8.34: Restitüsyon Harem girişi görünüşü (Avunduk, 2002)

Şekil 8.35: Restorasyon Harem girişi görünüşü (Avunduk, 2002)

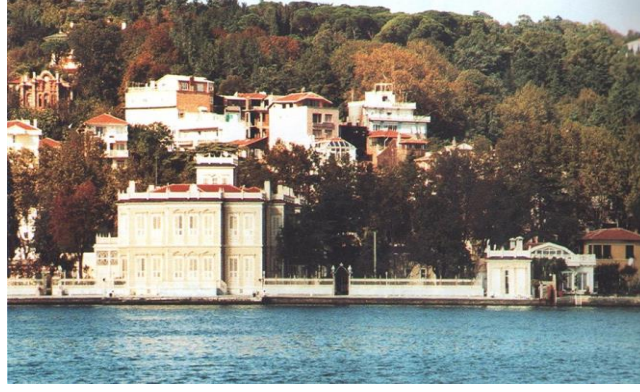
Deniz cephesinde yer alan bugün 'bahçe köşkü' diye anılan 'deniz hamamı' yeniden yapılmıştır (Şekil 8.36, 8.37, 8.38).

Şekil 8.36: Deniz Hamamı rölöve, restitüsyon ve restorasyon görünüşleri (Avunduk, 2002)

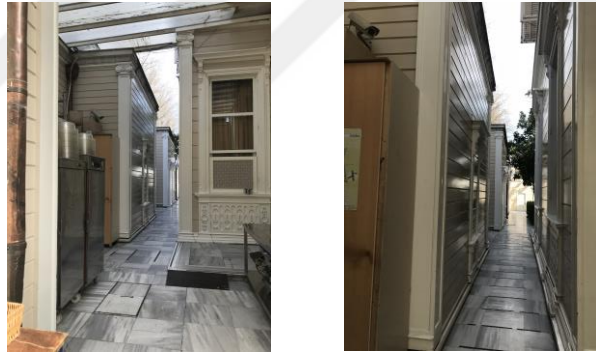

Şekil 8.37: Deniz Hamamı restorasyon sonrası görünüşü (Avunduk, 2002)

Şekil 8.38: Restorasyon sonrası yalı ve deniz hamamı görünüşü Aralık 2021 (Avunduk, 2002)

Yalının günümüz koşullarına ve kullanıcı konforuna uygun hale gelebilmesi adına eklenen gerekli mekanik sistemlerin ve teknik servislerin dışında uygulanan restorasyonunda restitüsyonu ile arasında çok fark yoktur. Isıtma, havalandırma ve aydınlatma sistem merkezleri yalının dışına müştemilata konumlandırılmış, olabilecek yangın tehlikesine karşı korunması sağlanmıştır (Şekil 8.39).

Şekil 8.39: Mekanik sistemlerin konumlandırıldığı müştemilat

Yalıda iklimlendirme sorunu 'fan-coil' sistem ile çözümlenmiş, aynı sistem içerisinde ısıtma ve soğutma ihtiyacı karşılanmıştır. 'Fan-coil' cihazları; hollere ve odalara genellikle pencere altlarına ve kapı arkalarına konumlandırılmıştır. Kanallar; bacalardan, çatı arasından ve bodrum kattan yürütülmüş ve menfezler cephe duvarlarına yerleştirilmiştir. 'Fan-coil' kabinleri iç mekanda her oda için o odanın genel dekorasyon ve rengine göre tasarlanmış kabinlere yerleştirilmiştir. (Şekil 8.40, 8.41).

Şekil 8.40: Pencere altı ve kapı arkası konumlandırılmış ‘fan-coil’ sistem cihazı

Şekil 8.41: Pencere altlarına konumlandırılmış ‘fan-coil’ sistem cihazı

Cephe duvarlarına yerleştirilen emiş menfezleri ile mekanlarda oluşan nem, emiş kanalları yardımı ile bacalardan ve çatıdan tahliye edilmektedir (Şekil 8.42).

Şekil 8.42: Odalarda cephe duvarlarına yerleştirilen emiş menfezleri

Uygulanan iklimlendirme sistemleri ile havalandırma ve nem tahliyesinin iç mekanda yeterli olmadığı görülmektedir. Duvar ve tavan bezemelerindeki bozulma ve deformasyonlar, yalıdaki iklimlendirme dengesizliğini göstermektedir (Şekil 8.43).

Şekil 8.43: Duvarlarda oluşan deformasyonlar

8.4. Değerlendirme

Sait Halim Paşa Yalısı 1968 yılında tadilattan geçirilmiş ancak gerçek anlamda restorasyonu 1980-1984 yılları arasında T.C. Turizm Bankası tarafından T.A.Ç. Vakfı'na yaptırılmıştır. İstanbul 3 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü tarafından 1. Grup Kültür Varlığı olarak tescil edilmiştir.

Halen T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı ve Türkiye Kalkınma Bankasının ortak mülkü olan yalının üst kullanım hakkı, 2005 yılında 49 yıllığına özel sektöre verilmiştir. Başbakanlık yazlık konutu olarak da kullanılan yalı 12.11.1995 yılında resmi konukevi olarak kullanıldığı sırada yangın geçirmiş 16.01.1997 de restorasyon sürecine girmiştir.

Yapılan araştırmada yalının mekanik projelerine İstanbul Boğaziçi İmar Müdürlüğü ve bağlı bulunduğu İstanbul 3. Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünde ulaşılamamıştır. Aynı zamanda yerinde tespit için gerekli iznin alınamaması ile uygulanmış iklimlendirme sistemleri tam olarak tespit edilememiştir. Yalının iklimlendirme sistem analizi; İstanbul Boğaziçi İmar Müdürlüğü ve restorasyon projelerini hazırlayan Avunduk Mimarlık Y. Mimar Acar Avunduk arşivinden elde edilmiş rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri, yerinde yapılabilmiş kısıtlı tespitler, fotoğraflar ve izlenimlerle yapılmaya çalışılmıştır.. Bu analize göre;

1997 restorasyon projesi ile yalıya yeni ıslak mekanlar eklenmiştir. İhtiyaç duyulan iklimlendirme sistemleri yenilenmiş, tüm mekanlarda ısıtma-soğutma ihtiyacı fan-coil sistem ile çözümlenmiştir. İklimlendirme merkezi yalı dışına

alınmış, fan- coil cihazlar tüm mekanlarda döşeme tipi kullanılarak genellikle ısı kaybının en çok yaşandığı pencere önlerine ve görüntü kirliliğini azaltmak adına kapı arkalarına konumlandırılmıştır. Baca, çatı arası ve bodrumdan yürütülen kanallar yardımı ile duvarlardan menfezlerle havalandırma yapılmıştır. Ancak uygulanan iklimlendirme sistemlerinin yalıda bazı mekanlarda yeterli olmadığı duvar ve tavan bezemelerinde deformasyon yaşandığı tespit edilmiştir.

9. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarihi yapılar, birer kültürel varlık olarak inşa edildikleri tarihin sosyal, ekonomik, politik, jeolojik, meteorolojik ve topografik özelliklerini ifade ederken şekillenen dönemsel mimari üslupları ile birer sanat eseri olarak değerlendirilmektedir. Bu eşsiz yapıların tarih boyu varlıklarını sürdürebilmeleri adına çeşitli koruma yöntemleri ile ayakta kalabilmeleri ve nesilden nesile aktarılabilirmeleri amaçlanmıştır.

Tez konusu kapsamında, İstanbul'un en özel konumunda yer alan, Boğaziçi'nin her iki yakasında kıyı boyunca sıralanan Boğaziçi yalılarından Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü, Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü ve Sait Halim Paşa Yalısı çok yönlü olarak araştırılmış, inşalarından günümüze değin tarihsel süreci irdelenmiştir.

Boğaziçi yalıları Osmanlı dönemimde sultanların yazlık konutları iken, bugün çeşitli amaçlarla dört mevsim kullanılmaktadır. Halen, kullanılmaya devam edilen tüm tarihi yapılar gibi Boğaziçi yalılarının da bu süreçte uygulanmış restorasyon yöntemleri, kullanım konforu ve gelişen teknolojik özellikler ile yeniden değerlendirilmesini gerektirmiştir. Günümüz koşullarının konfor beklentisi ile uygulanan tüm tesisat sistemlerinin genel restorasyon problemlerinin yanı sıra, tarihi yapılarımızın fiziksel yapısında problem teşkil ettiği görülmektedir. Özellikle, Boğaziçi yalılarının topografik konumları itibari ile oluşan nem düzeyinin, karakteristik ahşap konstrüksiyonunu ve iç mekânda yalının doğal yapısını etkilediği, günümüz kullanıcı konforu açısından havalandırma ve ısıtma-soğutma sorunları ile karşı karşıya kalındığı bilinmektedir.

Bu bağlamda seçilen Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü, Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü ve Sait Halim Paşa Yalılarının nesiller boyu ayakta kalabilmesi ve kullanıcı konforu ihtiyacını karşılayabilmeleri adına yapılan iklimlendirme sistemleri, bu sistemlerin iç mekâna nasıl uyarlandığı, mekanik projelerinin temini ve ilgili kurumlardaki takibi araştırılmıştır.

Tez konusu itibari ile yapılan araştırmada varılan sonuçlar ve sunulacak öneriler; Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü, Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü ve Sait Halim Paşa Yalısı sıralamasıyla açıklanacaktır.

Sarıyer Emirgan'da yer alan Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü 18. yy. da gelişen Osmanlı sivil mimari örneklerinden biridir. Yapı, Avrupa yakasındaki en eski ve iç bezemeleri bakımından en eşsiz yalıdır. 10.10.1970 tarih ve 5595 sayılı kararı ile 1. Grup kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. 1969-1980 yılları arasında kapsamlı bir restorasyon süreci geçirmiştir. Yalı, bu tarihten sonra müze olarak düzenlenmiş, küçük onarımlarla günümüze dek korunarak ulaşmıştır. 2007 yılından bu yana Tarihi Kentler Birliği ve ÇEKUL Vakfı tarafından kullanılan yalının mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Maliye Hazinesi'ne aittir.

Şerifler Yalısı başarılı bir restorasyon süreci geçirmiştir. Kültür Bakanlığı Müzeler Müdürlüğü tarafından 1969- 1977 yılları arasında restorasyonu, 1980'lerde ise bezeme programı tamamlanmıştır. Ardından 1989 yılında küçük onarımlarla cephe yapı elemanları değiştirilmiştir. 2019 yılında onaylanan restorasyon projesi koruma amaçlıdır. Bu projede 1970 yılı restorasyonu esas alınmış, ısıtma-havalandırma-iklimlendirme sistemleri için teknik hacimler ve olası yangın için gerekli su deposunun konumlandırıldığı yer altı hacimler de korunmuştur.

Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü, bodrum katta kargir, zemin katta ahşap karkas yapılıdır. Yalya 20. yy. da eklenen İftariyelik Salonu ve Bendegan Binası da ahşap karkastır. Zaman, kullanım ve nem unsurları dikkate alındığında yapının kargir ve ahşap yapı malzemelerinin korunabilmesi büyük önem teşkil eder. Bu sebeple uygulanmış mekanik sistemlerin yalının ısıtma-havalandırma ihtiyacını karşılaması, nem düzeyinin dengelenmesi ve yapı fiziğine en az müdahale ile uygulanması göz önüne alındığında başarılı olduğu söylenebilir. Isıtma-havalandırma-iklimlendirme sistemlerinin düzenli çalışması ile, havalandırma kanallarının ahşap taşıyıcılarla sabitlenip tavana en yakın noktadan zemin kata ulaşması, kanallarla taşınan havanın pencere altlarından menfezlerle odalara verilmesi ile düzenli havalandırma, düzenli bakım ve temizliği sayesinde yalının genel durumuna katkı sağladığı görülmektedir.

Yalının kayıkhanne bölümleri eğitim ve seminer salonu olarak kullanılmaktadır. Bir müze-okul niteliği taşıyan yapının korunabilmesi adına uygulanan restorasyon ve mekanik projeleri oldukça önem taşımaktadır. Ancak; Şerifler Yalısı rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin araştırılması sürecinde, mekanik projelere ulaşılmakta zorluklar yaşanmıştır.

Şerifler Yalısı ile ilgili araştırmanın yapıldığı, 3 Numaralı Koruma Bölge Müdürlüğü Kurulu, mülkiyetindeki 1. Kısım Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Boğaziçi İmar Müdürlüğü arşivlerinde mekanik projelerine ulaşamamıştır. Ancak mekanik projenin bir kısmı, İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü arşivinden temin edilmiştir.

Üsküdar Vanıköy'de yer alan Ahmet Nazif Paşa Yalısı, 30.01.1986 tarih ve 1754 sayılı karar ile 1. Grup Kültür Varlığı tescilli iken II.A2 grup olarak tescili yenilenmiştir. Restorasyon projesi 14.10.1999 tarihinde Y. Mimar Hüseyin Nezihi Tekinel tarafından yapılmıştır. Buna rağmen 24.05.2017 tarihli, 1282 sayılı İstanbul 6 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü raporuna göre ise onaylı projeye uyulmadığı ve giderilmesi hususunun ilgili kurumlara devredildiği görülmektedir.

Yalının son restorasyon projesinde, cephe karakterinde ve iç mimari planlamada, orijinal cephe ve plana sadık kalınmadığı görülmektedir. Su basman üstü iki ahşap karkas kattan oluşan yalı, restorasyon projesi ile betonarme konstrüksiyon şeklinde yenilenmiştir. Bir çatı arası katı eklenmiş, iç mimari planlaması yenilenmiş, bina giriş merdivenleri revize edilmiştir. Müştemilatın kullanım amacı değiştirilerek misafirhane ve personel alanları oluşturulmuştur.

Restorasyon projesi ile cephe kısmen, iç mekan neredeyse tamamen revize edilmiştir, Planlanan tesisat odaları ve bacalarla, tavanda oluşturulan asma tavan boşluklarıyla iklimlendirme sistemi için yeterli alan sağlanmıştır. Yalıda, yapılan revizyonlar ve iklimlendirme sistemi uygulamaları ile kullanıcı konforu sağlanmıştır.

Yalıda , tüm mekanlarda, taze hava ve egzoz havası için ,nem alma özellikli ısı geri kazanım cihazı (HRV), ıslak mekanların nem ve koku tahliyesi için de egzoz aspiratörü kullanılmıştır. Tüm mahallerde kanallı tip VRF cihazıyla ve döşemeden yer tipi VRF cihazıyla ısıtma-soğutma yapılmaktadır. Çatı katı ısıtmada, duvar tipi kaskad kazanlarla beslenen alüminyum radyatörler tercih edilmiştir. İklimlendirme sisteminde havalandırma kanalları, menfezler ve panjurlar hem döşemeden hem tavandan hem de duvardan üfleme ve emiş olarak yapılmıştır.

Ahmet Nazif Paşa Yalısı araştırmasında, 14.10.1999 tarihli son restorasyon projelerine, İstanbul 6 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü arşivinden ulaşılmıştır. Bununla birlikte iklimlendirme sistemlerinin yer aldığı uygulama mekanik projelerinin de yetkili kurumlarda varlığı araştırılmıştır. Ancak halihazırda Boğaziçi İmar Müdürlüğü ve yalının bağlı bulunduğu 6 Numaralı Koruma Bölge Müdürlüğü Kurulu arşivlerinde mekanik projelerinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Günümüzde Zeynep Sabancı'ya ait olan yalıda yerinde tespit yapılması için izin alınamamıştır. Araştırma, arşiv fotoğrafları, restorasyon projesi ve yalının mekanik projelerini üstlenen firma arşivlerinden elde edilen mekanik projelerle yapılabilmektedir.

Sarıyer Yeniköy'de yer alan Sait Halim Paşa Yalısı . İstanbul 3 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü tarafından 1. Grup Kültür Varlığı olarak tescil edilmiştir. 1968 yılında küçük bir tadilattan geçirilmiş ancak gerçek restorasyonu 1980-1984 yılları arasında T.A.Ç. Vakfı tarafından yaptırılmıştır.

Yalı T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı ve Türkiye Kalkınma Bankasının ortak mülkiyetindedir. 2005 yılında üst kullanım hakkı 49 yıllığına özel sektöre verilmiştir. Bir dönem Başbakanlık yazlık konutu olarak da kullanılmıştır. 12.11.1995 yılında yangın geçirmiş 16.01.1997 de restorasyon sürecine girmiştir. Bu proje ile yalıya yeni ıslak mekanlar eklenmiş, iklimlendirme sistemleri yenilenmiş, tüm mekanlarda ısıtma-soğutma ihtiyacı fan-coil sistem ile çözümlenmiştir. İklimlendirme merkezi yalı dışına konumlandırılarak ses ve görüntü kirliliği önlenmiştir. Fan-Coil cihazlar tüm mekanlarda döşeme tipi

kullanılarak pencere önlerine ve kapı arkalarına konumlandırılmıştır. Çatı arası, baca ve bodrumdan yürütülen kanallarla duvarlardan menfezlerle havalandırma ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır. Ancak uygulanan iklimlendirme sistemlerinin yalıda bazı mekanlarda yeterli olmadığı duvar ve tavan bezemelerinde deformasyon yaşandığı tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmada yalının rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerine, projeleri hazırlayan Avunduk Mimarlık Y. Mimar Acar Avunduk arşivinden ulaşılmıştır. Mekanik projelerine ise İstanbul Boğaziçi İmar Müdürlüğü ve bağlı bulunduğu İstanbul 3 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünde ulaşılamamıştır. Aynı zamanda yerinde tespit için gerekli izin alınamaması ile uygulanmış iklimlendirme sistemleri tam olarak tespit edilememiştir. Kısıtlı tespitler, fotoğraflar ve izlenimlerle araştırma desteklenmiştir.

Tez kapsamında incelenen üç yalı da günümüzde farklı amaçlarla kullanılmaya devam etmektedir; Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü, halen bir müze-okul niteliğindedir ve aktif olarak kullanılmaktadır. İklimlendirme sistemlerinin konumlandırıldığı bodrum kat kayıkhanesi mekanı, eşsiz bezemeleri ve iç mekan dekorasyonu ile fazlaca kullanılmamaya özen gösterilen zemin katı ile 1. derece tescilinin gerekleri yerine getirilmeye çalışılmıştır. Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü halen konut olarak kullanılmaya devam etmektedir. 1. derece tescilli iken tescili 2. dereceye düşürülerek istenilen değişikliklerin yapılmasına olanak sağlanmıştır. Buna karşın hazırlanan restorasyon projelerine de sadık kalınmayarak günümüzdeki şeklini almıştır. Uygulanan iklimlendirme projelerinin de ihtiyaca yönelik hazırlanarak uygulandığı, yalının tamamında iklimlendirme problemlerinin yaşanmadığı görülmektedir. Sait Halim Paşa Yalısı ise davet ve organizasyonlara ev sahipliği yapmakta, restoran olarak kullanılmaktadır. 1. derece tescilli yalı olma özelliği ve kullanıcı sirkülasyonunun diğer yalılara nazaran çok daha fazla olması, yalının üstün tekniklerle korunmasını ve kullanıcı bilincinin üst seviyede olmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda uygulanan iklimlendirme sistemlerinin ve kullanıcı bilincinin yeterli olmadığı, yalı iç bezemelerinde deformasyonlar yaşandığı görülmektedir.

Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü, Ahmet Nazif Paşa Yalısı Haremlik Köşkü ve Sait Halim Paşa Yalısı örnekleri ile birlikte tüm Boğaziçi yalılarının varlığını sürdürebilmesi, bizden sonraki nesillere bozulmadan iletilebilmesi, yıpranma ve bozulma nedenlerinin giderilmesi, gerekli bakımlarının ve restorasyon çalışmalarının titizlikle ve ivedilikle yapılması ile gerçekleştirilebilir. Yalıların günümüz şartlarına her açıdan uyum sağlaması elzemdir. Uygulanan restorasyon süreçlerinde, yalıların fiziki yapısına en asgaride müdahale etmek, ilk hali ile gelecek nesillere aktarılabilmesi açısından oldukça önemlidir.

Uygulanan restorasyonlarda, yalının genel yapısına ciddi müdahale gerektiren mekanik uygulamaların ve iklimlendirme sistemlerinin bu önemli yapıların uzun yıllar sağlıklı olarak yaşayabilmesi adına hayati önem taşıdığı görülmektedir. Bu sebeple, iklimlendirme cihazlarının ve donatı elemanlarının yalıya aplikasyonu, yapı fizikine etkileri titizlikle tespit edilmeli ve projelendirilmelidir. Yalıların tescillerinin gerektirdiği restorasyon projelerine mutlaka dahil edilmelidir. Restorasyon projeleri ile birlikte değerlendirilecek mekanik projelerin eksiksiz olarak ilgili kurum ve kullanıcıları tarafından önemsinmesi, özellikle saklı tutulması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Aladağ, H.M., 2010. Kültür Varlıklarının Korunmasında Koruma Yönetimi Süreci. Yıldız Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Altınoluk, Ü., 1998. Binaların Yeniden Kullanımı. Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul
- Atalan, Ö., 2008. Boğaziçi Kıyı Yerleşmelerinin Tarihsel Değişim Süreci ve Koruma Yöntemleri Üzerine Bir Araştırma. Yıldız Teknik Üniversitesi. Doktora Tezi, İstanbul.
- Aysel, N.R., 2004. Mimari Tasarımın Biçimlenmesinde Bir Çevre Faktörü Olarak Su ve Boğaziçi Örneği. Mimar Sinan Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul.
- Belge, M., 1997. Boğaziçi'nde Yalılar İnsanlar. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Cebeci, G., 2013. Boğaziçi Yerleşmelerinden Emirgan'ın Tarihsel Gelişimi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Ceylan, A., 2011. İklimlendirme Sistemlerinin Yapı İçi Hava Niteliği Üzerindeki Olumsuz Etkileri. Yıldız Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Çobancıoğlu, T., 1998. Türkiye'de Ahşap Evin Bölgelere Göre Yapısal Olarak İncelenmesi ve Restorasyonlarında Yöntem Önerileri. Mimar Sinan Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul.
- Eldem, S.H., Türk Evi Osmanlı Dönemi Turkish Houses Ottoman Period II. Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı.
- Erdenen, O., 2006a. Boğaziçi Sahilhaneleri I Anadolu Yakası. Kültür Yayınları Serisi III, İstanbul.
- Erdenen, O., 2006b. Boğaziçi Sahilhaneleri II Avrupa Yakası. Kültür Yayınları Serisi III, İstanbul.
- Erdenen, O., 2007. Boğaziçi Kendini Anlatıyor. İstanbul.
- Eski Eserlerin Onarımında Karşılaşılan Zorluklar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, 2011. İstanbul Ticaret Odası Yayın, İstanbul.
- Geleneksel Türk Mimarisinde Yapı Sistemi ve Elemanları 1, 2., 2007. Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerleri Koruma Vakfı. Mas Matbaacılık, İstanbul.
- Hisar A.Ş., 1997. Bütün Eserleri 4 Boğaziçi Yalıları / Geçmiş Zaman Köşkleri. Bağlam Yayınları.

- Kalkavan, M.S., 1989. Boğaziçi Yalılarında Plan Şemasına Bağlı Cephe İlişkisi ve Günümüze Etkileri. Mimar Sinan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Karaca, Y., 2016. Rekonstrüksiyon Uygulamaları Kapsamında Boğaziçi Yalılarının Otele Dönüşümü. Beykent Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kavut, İ.E., 2000. Isıtma-Havalandırmanın Tarihsel Gelişimi ve İç Mimaride Isıtma-Havalandırma Elemanlarının Tasarımdaki Yeri ve Etkisi. Mimar Sinan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kuban, D., 1998. Kent ve Mimarlık Üzerine İstanbul Yazıları, YEM Yayın, İstanbul.
- Kuban, D., 2000. Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu Kuram ve Uygulama.
- Özhekim, Y., 2006. Boğaziçi'ndeki Yerleşmelerin Yasal Mevzuat Yönünden Değerlendirilmesi. Mimar Sinan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Paker, Ç., 2009. Boğaziçi Köylerinden Kuzguncuk'ta Kıyı Yerleşimi Üzerine Bir İnceleme. Maltepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Sayın, H., 2018. Aydemir I., İstanbul Ticaret Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dekanı, Kişisel Görüşme, İstanbul.
- Sayın, H., 2018. Aksu H. Demet, Şerifler Yalısı Restorasyon Projesi Mimarı, Kişisel Görüşme, İstanbul.
- Sayın, H., 2019. Avunduk Mimarlık Y.Mimar Acar Avunduk , Ahmet Nazif Paşa Yalısı Restorasyon Projesi Mimarı, Kişisel Görüşme, İstanbul.
- Sayın, H., 2019. Alper M. , Kadir Has Üniversitesi Öğretim Görevlisi, Kişisel Görüşme, İstanbul.
- Sayın, H., 2020a. 1. Kısım Vakıflar Genel Müdürlüğü, Kişisel Görüşme, İstanbul.
- Sayın, H., 2020b. 3 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü Kurulu, Kişisel Görüşme, İstanbul.
- Sayın, H., 2020c. Boğaziçi İmar Müdürlüğü, Kişisel Görüşme, İstanbul.
- Sayın, H., 2020d. 6 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü Kurulu, Kişisel Görüşme, İstanbul.
- Sözen G., 1989. Bin Çeşit İstanbul ve Boğaziçi Yalıları. Ak Yayınları, İstanbul.
- Şişman, T., 2011. Boğaziçi Koruma Alanında 1990-2010 Arasındaki Gelişimin ve Mevcut Yasanın Uygulanmasında Ortaya Çıkan Sorunların İncelenmesi. Bahçeşehir Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Turanlı, A., 2022. İstanbul Suriçi Bölgesindeki Tarihi Yapıların Korunmasında Yeniden İşlevlendirme İle Oluşan Sorunlar. İstanbul Ticaret Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Ünsal, B., 1960. Mimari Tarihi. Marifet Matbaası, İstanbul.

Yazıcıoğlu, L., 1984. Boğaziçi Kıyı Yapıları Tarihsel Biçimlenişleri Çağdaş Biçimlenişlerde Temel İlkeler Önerisi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul.

Yenice, M., 2010. Terminal Binalarında Isıtma, Soğutma, Havalandırma Tesisatlarının Projelendirilmesi ve Uygulanması. Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Hülya SAYİN

Eğitim Durumu

Lise : Bakırköy İmam Hatip Lisesi, 1989

Lisans : Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü 2008

Yüksek Lisans : Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı, Tezli Yüksek Lisans Programı, 2018

İstanbul Ticaret Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Programı, 2022

Yayınları

Sayin, H., Satıcı, B., 2022. Şerifler Yalısı Restorasyonunda İklimlendirme Sistemlerinin İç Mekan Tasarımı Açısından Değerlendirilmesi . İstanbul Ticaret Üniversitesi Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi, 5 (1).